

VII. FEJEZET.

A HUNYADIAK KORA.

Források: *Kézírónyvek:* Az V. fejezetben idézettek. *Kütfők és monográfiák:* Főmunka gróf Teleki Józsefnek «Hunyadiak kora» czímű nagy monográfiája, mely úgy Hunyadi János, mint Mátyás király időszakát felöleli. Teleki munkája ugyan most már elavúlt, de jobb egyelőre nincs. *Krónikák:* Thuróczi «Chronicon Ungarorum», Thuróczi Hunyadi János kortársa volt; a Dubniczi krónika, a szepes-szombati krónika. *Hunyadiról és a Hunyadi családról:* Teleki, Hunyadi János eredete; Réthy László, Oláh eredetűek-e a Hunyadiak? Csánki, Hunyadmegye és a Hunyadiak; Pór A., Hunyadi János élete. *Külföldi főmunkák:* Callimachos Fülöp, De rebus Vladislai; Dlugoss János, Historia Poloniae, egyoldalú s a Hunyadiak iránt ellen-szenves; Caro, Geschichte Polens. Kupelwieser, Die Kämpfe Ungarns mit den Osmanen bis zur Schlacht bei Mohács. *Hunyadi János hadjáratairól:* Thuri József, Török írók; Vámbéri, Hunyadi János hat legnagyobb csatája; Kápolnai és Olchváry, Hunyady János hadjáratai; Kiss Lajos, A rigómezei csata; Weszeli, A szentimrei kettős csata; Vaszari és Temesváry, Hol verte meg Hunyadi János Mezőid béget; Fraknói, A várnai csata előzményei; Rónai Horváth Jenő, Thury József, Vaszary Kolos, Kiss Károly munkái a várnai csatáról; ugyanerről Köhler és az Öst. Mil. Z. 1826. Kiss Károly és Römer Floris, Nándor-Fehérvár ostroma 1456-ban.

Mátyás királyra vonatkozólag az *összes források* összeállítva vannak a Hadtörténelmi Közlemények 1890. évfolyama 252—264. lapján; pótlék hozzá az 1894. évfolyam 695—698. lapon.

A többszörös harcokban, legutóbb a szendrői csatában, ki-tűnt hősnek, **Hunyadi János**-nak neve, Albert király kormánya alatt kezd országos hírűvé lenni, a mikor is a király az országnak a törökök által legközelebb fenyegetett, s így legveszélyesebb pont-jára őt tartja — nyilván a közvélemény alapján — legalkalmasabb férfinak és *szörényi bánná* nevezi ki. A közsorsból saját ereje,

saját fényes tulajdonságai által mindinkább kiemelkedő férfiú e 1434. kinevezés által az ország főurai, zászlósbai közé jut, és csak most nyer tehetségei kifejtésére megfelelő hatáskört. És a Hunyadi név nem is homályosul el az újabb terhes alkalmazásban, de sőt mindig fényesebb lesz; fénye túlragyogja a korona fényét, s a magyar nemzet büszkeségévé válik. Dicsőséges csaták hosszú sorozatában ő az, a ki a nemzetet a félhold roppant hatalma ellen megvédi, s maga a nemzet valódi hőségévé válván, annak a hősök egész nemzedékét neveli. Hadvezéri pályafutása alatt csupán a török ellen 42 csatát és ütközetet vívott, s abból csak kettőt (a várnait és rigómezeit) vesztett el; s mert zászlóját mindig győzelem követte, *dicsősége* volt ő a magyarnak, *réme* a töröknek. A midőn pedig utolsó és legfényesebb győzelme után a kard haldokló kezeiből kiesik, a magyar nemzet nem tudja háláját méltóbban kifejezni, mint hogy nagy reményű fiát, **Mátyást** királyává emeli.

Az az idő, melyre Hunyadi Jánosnak és fiának Mátyásnak tevékenysége esik, hazánk történelmének legdicsőbb időszaka. Ha az ország területe nem növekszik is annyira, mint Nagy Lajos alatt, de tekintélye még nagyobb mint azon időben, s ha Lajos alatt Magyarország az első *keleti* nagy hatalom volt, Mátyás alatt a magyar *Európa első hatalmasságává* fejlődik.

Nem esik feladatunk körébe, hogy akár Hunyadi János, akár Mátyás király életét vázoljuk, egyéniségét jellemezzük. De mielőtt krónikás szerepünkhöz híven az ezen időszakba eső hadi események felsorolásába fognánk, nem tehetjük azt a nélkül, hogy ez időszak fontosságáról és kimagasló szereplőiről legalább néhány szóval meg ne emlékezzünk.

Háborúk Albert és Erzsébet időszakában.

A huszsziták elleni hadjárat 1438-ban. Míg Albert 1438. a magyar trónt minden nehézség nélkül nyerte el, a cseh korona megszerzése több bajjal járt. A cseh főurak gyűlése ugyan 1438 május 6-án Albertet választá Csehország királyává, de a huszsziták, kiknek élén Ptoček Henrik, Sternberg Elek és Podiebrád György állottak, ugyan e napon *Kázmér* lengyel herceget, Ulászló király öcscsét választották meg.

1138. Albert, hogy versenytársát megelőzze, június elején 3000 magyar vitézzel Csehországba ment s magát június 29-én Prágában megkoronáztatta. Miután azonban a küzdelem kikerülhetetlen volt, német birodalmi hadakon kívül számos magyar hadat is rendelt Csehországba, hogy pedig Magyarország északi részei ez idő alatt megvédessenek, a csapatok egy részét s azok élén *Rozgonyi Istvánt* a Szepességre küldé. Augusztus első napjaiban Albert serege már mintegy 20.000 főre mehetett; az újabban fölrendelt magyar hadak közt volt **Hunyadi János** dandára is. Ez erő ellenében a huszsiták, még a lengyel segélyhaddal is, csak mintegy 15.000 főt állíthattak, s miután aug. 7-én **Konopitznál** kisebb vereséget szenvedtek, Tábor várában kerestek menedéket. Albert serege, mely a szászokkal és bajorokkal már 30,000 főre szaporodott, most ostrom alá fogta **Tábort**. Az itt folyt harcokban, különösen az augusztus 11-iki kirohanásnál, és a huszsiták fölmentésére hadat hozó Podiebrád ellen **Melniknél** vívott ütközetben a magyarok különösen kitüntették magukat. Miután azonban időközben Ulászló hadai Sziléziába törtek be, Albert hadai nagyobb részét Brandenburgi Albert vezérlete alatt oda küldte, a kisebb részzel pedig Tábort tartá körülzárva. Albert hadai szerencsével harcoltak; a lengyelek Sziléziából kiűzettek, Tábor pedig kénytelen volt magát megadni, mire a huszsiták is meghódoltak.

Míg ezek Csehországban történtek, **Schaffranecz** lublói lengyel kapitány, az elzalogosított 13 szepesi város parancsnoka, betört a Szepességbe és elfoglalta **Podolint**. De **Rozgonyi István** serege már ekkor Késmárkra érkezett, a lengyeleket a **Poprád-völgyben** vívott három ütközetben megverte, és a hegyeken át Galicziába visszauzta.

Török betörés 1438-ban. De nemcsak északon a lengyelek ellen, hanem Erdélyben a törökök ellen is szükséges volt a védekezés; mert azok a király távollétét fölhasználva, **Brankovics** szerb despota és **Vlád Drákul** oláh vajda által vezetve, a Vaskapún át betörték Erdélybe. A hadjáratot **Evrenosz** fia, az 1432-ik évi betörésnél pórul járt **Ali bég** vezette, és elsőbben is **Szászsebest** támadta meg, melyet egy magyar nemes önfeláldozással védelmezett, majd bevette rohammal **Medgyest** és ostrom alá fogta **Nagy-Szebent**.

Az erdélyi vajda, **Losonczy Dezső**, a fölkelést ugyan még 1438. idejekorán elrendelte, de a nemesség, még az előző évi pórlázadástól kifáradva, oly csekély számban jelent meg a táborban, hogy a vajda védekezésre alig gondolhatott. Nagy-Szeben azonban vitézül védekezett, s a törökök nyolcz napi megszállás után kénytelenek voltak a város alól elvonulni. Ali a Bárczaság felé ment, megtámadta még Brassót, annak külvárosait felgyújtá, és 70,000 Brassó. fogollyal Vlád Drákul vajda kalauzolása mellett a Törösvári szoroson át vonult vissza.

A török írók e betörést az 1432-ik évi betöréssel összezavadják és két hadjáratra osztják; az elsőt, mely mintegy kémszemle volt, Ali vezette, a másodikat pedig maga a szultán; honi forrásaink azonban csak egy betörésről tudnak.

Miután a kivonuló törökök új betöréssel fenyegettek, a király a végvidék legfontosabb tartományába a már hírneves és a legutóbbi csehországi háborúban is kitünt **Hunyadi Jánost** küldé, őt szörényi bánná nevezvén ki.

Az 1439-ik évi aldunai hadjárat. A törökök mult évi 1439. fenyegetésüket beváltották; nem Magyarországra támadtak ugyan egyenesen, hanem Szerbiára, melynek fejedelme *Brankovics György, II. Murad* szultán közeledésének hírére Magyarországba menekült. A török sereg, melynek ereje általában 130,000 főre tétetik, miután a Morava völgyét elpusztította, **Szendrőt** fogta Szendrő. ostrom alá.

Albert király a törökök közeledtekor azonnal általános fölkelést hirdetett s gyülekező helyül Szegedet és a Tisza alsó vidékét, a titeli fensíkot, jelölvén meg. A magyar sereg azonban fölötte lassan és késedelmesen gyülekezett. A főurak az alsóbb nemességre háríták a hadbaszállás kötelezettségét, ezek viszont azt várták, hogy az országot a király, a maga dandáraival és zsoldos hadaival védelmezze meg. Így történt, hogy midőn Albert király július végével a sereghez érkezett, itt még alig 24,000 főnyi had volt együtt, ez is, miután parancsnoka, a ki a fegyelmet fentartotta volna, nem lévén, a legszomorúbb állapotban volt. A király jelenléte a viszálykodásokat ugyan némileg megszüntette, s a fegyelem annyira a mennyire, helyre állott, de a sereg még sem volt oly állapotban, hogy vele nagy dolgokat művelni lehetett volna.

1439. Albert király a sereggel ennek daczára megindult, hogy a bár szerb, de magyar fenhatóság alá tartozó *Szendrót* az ostrom alól fölmentse; evvel azonban már elkésett. A törökök ugyanis a szerb fejedelem fia **Brankovics Gergely** által három hónapon át vitézül védelmeszt *Szendrőt augusztus 27-én*, amikor a magyar sereg még Titelnél volt, rohammal bevette.

Bárha a törökök által az ostrom alatt magyar területre intézett becsapásokat *Hunyadi János* szőrényi bán sikeresen visszaverte, Albert király csekély hadával a most már győzelmes török sereget megtámadni nem merte, és egyelőre, a többi gyülekező hadakat bevárando, Titelnél maradt.

Szerencsére Murad szultán nem készült ezúttal Magyarország ellen; miután sógorait — Brankovics György Mara leánya a szultán neje volt — Szendrő vitéz védőjét Brankovics Gergelyt és öcscsét, azon ürügy alatt, hogy atyjukkal, a Magyarországra menekült Brankovics Györggyel leveleznek, megvakította és Ázsiába küldte, seregével Boszniára csapott, ott II. Tvartkó István fejedelem adóját felemelte s azután, az ősz beálltával, visszament Drinápolyba.

A magyar tábor ez alatt nem hogy szaporodott volna, de sőt folytonosan apadt: egy része a tétlenséget és az éhséget — mert a sereg ellátásáról gondoskodás nem történt — megunván, elszéledt, más részét a vérhas pusztítá. Midőn az alsóbb rendű nemeség és a megyei hadak a főurak önkényes eltávozását látták, maguk sem tartották magukat tovább lekötelezetteknek s *„farkast kiáltva”* * elszéledtek.

Alig 6000 fő maradt a király körül a táborban, mire Albert a sereget elbocsátván, a török elleni hadjáratot a következő évre halasztá. A király, a ki a táborban a vérhast szintén megkapta, Bécsbe szándékozott utazni, de még útközben, október 27-én Neszmélyen meghalt.

1440—1442. **A pártküzdelmek 1440—42-ben.** Albert király halála után neje, a Cilley vérből származó Erzsébet várandós állapotban

* Az 1099. évi orosz háborúban (lásd a 63—64. lapon) *Bonyák* kún vezér a farkasok ordításából magának győzelmet, a magyaroknak vereséget jósolt. Ez óta, ha a magyar hadak veszélyben érzék magukat *„farkast”* kiáltottak, e szóval közölvén egymással a fenyegető veszedelmet.

vala. Albert halála előtt akként rendelkezett, hogy az esetben, ha neje fiút szül, ez a magyar és cseh koronákat örökli; a trón betöltése előtt tehát ez esemény bevárando vala. Ámde Erzsébet már özvegsége első napjaiban, a Cilleyek és azok rokonságának tapintatlan pártolása által, maga ellen hatalmas ellenségeket támasztott, másrészt a jobb hazafiak, tekintettel az országot a török részéről fenyegető veszedelemre, sem női kormányt, sem gyermekkirályt üdvösnek nem tartottak, hanem erős, férfias kormányt óhajtottak. Ezek közé tartozott Hunyadi János is. Az országgyűlés tehát, bár Erzsébet időközben csakugyan fiút szült, **Ulászló** lengyel királyt, ki az országot a török ellen Lengyelország erejével is támogatni ígérte, királylyá választották.

Erzsébet azonban, a szent koronát egyik udvarhölgye *Kottaner Ilona* által Visegrádról ellopattván, fiát *Lászlót 1440 május 15-én* ennek daczára megkoronáztatta, majd Pozsonyba ment s pártjával együtt, melyhez a Cilleyeken kívül Szécsy Dénes esztergomi érsek, a veszprémi és győri püspökök, unokabátyja Garay László, Szécsy Tamás, Frangepán Bertalan, a Kanizsayak és mások tartoztak, háborúra készült a választott király, Ulászló ellen, a ki időközben nagy fénynyel bevonult Magyarországba és *július 17-én* Székesfehérvárott, a Szent-István sírboltjából vett koronával szintén megkoronáztattott.

A háború költségeit Erzsébet III. Frigyes római királytól szerezte meg, elzálogosítván neki Sopron városát, véghlesi és más birtokait, gyámságára bízván a csecsemő Lászlót, kormányára Ausztriát.

A harc **Győr**nél indult meg, melyet Erzsébet jelentékenyen Győr. megerősített és *Cilley Ulrikra* bízott, s melyet az országgyűlés megbízásából *Hunyadi János* és *Rozgonyi Simon* még Ulászló koronázása előtt ostrom alá fogtak. Az ostrom alatt Rozgonyi Simon egy kirohanás alkalmával elfogta Cilley Ulrikot. Budán pedig fogságba került *Garay László*, kit mint koronaórt a korona elsikkasztásának vádjával illettek. De Garay végre, mivel esküt tett arra, hogy Ulászló király ellen fegyvert nem fog, ismét szabadon bocsáttatott. Győr ostroma különben hosszasan elhúzódott.

Ez alatt a felső vidéken az Erzsébet királyné által az országba hívott, Kassa és a bányavárosok főkapitányává kinevezett

1410—1442. brandeisi Giskra János cseh zsoldosai garázdálkodtak. Maga Kassa. Giskra, miután Kassát megszállta, a bányavárosokba ment le; alvezérei közül *Avamit* a Szepesség nagy részét, az erős szepesi városok közül *Löcsét* foglalta el, *Talafúz* pedig meghódította Kassa vidékét: *Eperjest*, *Bártfát*, majd későbbi *Sárost* és *Gál-Szécsét*. *Perényi Miklós* késmárki kapitány többször szembeszállott ugyan a csehekkel s őket meg is verte, de a király által hathatósabbban nem segítettvén, azok rabló garázdálkodásait, pusztításait és kegyetlenkedéseit meg nem akadályozhatta.

Erzsébet lejövén Esztergomba, Dénes érseket, a ki a királynak már meghódolt, újból a maga részére térítvén, rávette, hogy saját és a királyné dandárát Szécsy Tamás hadával egyesítvén, Buda ellen működjék. Ugyancsak közreműködésre hívta fel a királyné *Garay Lászlót*, a ki kiszabadulása után esküjét elfeledvén, Horvát- és Tótországban, továbbá a Dunántúl nagy részében fölkelést támasztott s most seregével Szegszárdnál állott. Ha *Garay* és az érsek serege egyesül, Buda nagy veszélyben forog. *Ulászló* király ennél fogva, mihelyt a lengyel hadak a csehek vonalán áttörve, Budára érkezének, *Hunyadi János* temesi grófot és *Szőrényi bánt* és *Ujlaky Miklós* macsói bánt *Garay* ellen küldé.

A szegszárdi csata. Hunyadi, magához vonván még a Győrnél nélkülözhető csapatokat is, Budáról szeptember elején szép sereggel indult *Szegszárd* felé s *Garai* hadaival szemben, mintegy 1000 lépésre ütött táborát. Kimélni óhajtván a honfivért, *Garayt* egyezkedésre, személyes találkozásra hívta föl; de *Garay* mindkettőt büszkén elutasítá.

Hunyadi serege tapasztalt vitézekből állott, s fegyelmezett had volt, mely a csatára is rendszeres tagozással állott ki. *Hunyadi* maga vezette a jobb szárnyat, a lengyelekből álló középet egy lengyel főúr, a balszárnyat *Ujlaky Miklós*; második harcvezonalban egy nehéz fegyveres dandár, mint általános tartalék állott. *Garay* *László* hirtelen összeszedett serege nélkülözötte mindezen tulajdonágokat és egyes csoportjait, a balszárnyon, tehát *Hunyadival* szemben álló vezéren kívül, a középben *Bothos András* és *Tamásy Henrik*, a jobb szárnyon *Korogh János* és mások vezérlék.

A támadást *Garay* indította meg, hevesen csapván ellenfelére; de a heves roham nem törte meg *Hunyadi* sorait s *Garay*

vitézei csakhamar lankadni, ingadozni kezdének. Mihelyt Hunyadi ezt észrevette, előre rendelte a tartalékot, melynek rohama Garay sorait keresztül törvén, az egész balszárnyhad futását idézte elő. A balszárny megfutamodása után Hunyadi az ellenség középhadának oldalát rohanta meg, mire ez is megfordulni lőn kénytelen; vezérek közül Bothos összevagdaltatott, Tamássy elfogatott. Evvel a csata el volt döntve, mert Koroghy Ujlaky által is szorítva, nem várta meg, míg a sor reá kerül; úgy ő, mint a fővezér, Garay László meneküléseket csak gyors lovaiknak köszönheték.

Hunyadi, hogy a magyar vér ok nélkül ne ontassék, az üldözést betiltá, s miután az alsó vidéket a király hűségére szorította, Budára visszatért.

A király Hunyadit és Ujlakyt, a diadalmas vezéreket erdélyi vajdáká nevezte ki.

Míg Hunyadi Garay ellen működött, Szécsy Tamás Esztergomból egész Budáig nyomult elő, sőt az úgynevezett *Felhévíz* Buda. fürdőt fel is gyújtatta; mihelyt azonban a szegszárdi csata szerencsétlen végéről értesült, hadait Buda alól visszavonta. De ekkor Ulászló király, ki eddig csak Buda védelmére szorítkozott, ment támadásba át és Szécsyt **Esztergomba** szorítván, ott ostrom alá fogta. Esztergom. Az ostrom több hétig folyt, de miután a király a várost a Szent Tamás hegyről ágyúkkal hevesen lövetni kezdte, az érsek meghódolt.

A király serege Esztergom alól Zala megyébe ment, s miután ott **Páka** és **Kigyós** várakat megvette, s a megyét hódolásra bírta, Páka. Kigyós. visszatért Budára.

Erzsébet hada Esztergomból **Pozsonyba** ment, s a várat, Pozsony. melyet Rozgonyi István vitézül védelmezett, fogta ostrom alá. A beállott tél azonban a hadműveleteknek itt is véget vetett.

A következő *1441-ik évben* a Cilleyek kezdték meg a harcot, kiknek hadnagya *Vitovecz János* Horvát- és Tótországbán dült s miután a király által ellene küldött *Bánffy Istvánt* márczius 1-én **Szomobornál** megverte, hadaival egész föl Budáig kalandozott. Szomobor.

Erre maga a király vonult egy magyar-lengyel had élén a Cilleyek ellen, Vitovecz hadait visszanyomta s egész Szombat-helyig hatolt. Itt a Cilleyek alkudozásra fogták a dolgot, és augusztus 19-én meghódoltak. A király ezután Cilley Ulrikot szabadon bocsátotta.

1440—1442. Erzsébet azonban nem volt a békére hajlandó, s Giskra által
 Késmárk. most **Késmárkot** ostromoltatá. Perényi János, Miklós rokona,
 Kassa. hogy Giskrát Késmárk alól elvonja, megtámadta **Kassát**; de rögtön ott termett Giskra, Perényi csekély hadát megverte s visszatért Késmárkhoz, mely néhány nap múlva árulás útján kezébe jutott; a kapitány, Perényi Miklós, még idején elmenekült. Ulászló most maga fogta **Kassát** ostrom alá, de ő sem boldogult. De másrészt Pozsony. Erzsébet sem boldogult **Pozsony** ostromával, melyet előbb *Thanczin* lengyel vezér, majd 1442 elején maga a király mentett fel egyidőre az ostrom alól.

1442 ápril havában, midőn Ulászló a lengyel urak egy részét haza bocsátotta, Talafúz, Erzsébet kassai cseh kapitánya, a lengyeleket **Egerben** meglepte s lovaikat, málhájukat elvette; de az egri püspök még a város előtt elérte a cseheket s a zsákmányt tőlük rövid harc után, melyben Talafúz is fogságba esett, elvette. Az egri püspök ezután elvette a csehektől **Selmeczbányát**, míg ellenben Giskra hosszabb ostrom után **Richno** várát ejtette hatalmába.

Ulászló ezután *Cesarini Julian* bíboros, pápai követ, közbenjárása mellett megbékült Erzsébettel, a ki azonban a békének nem soká örvendett, mert a következő évben meghalt.

1446. **Nándorfehérvár ostroma 1440-ben.** A Duna jobbpartján a törököknek még jóformán csak a magyar kézen levő **Nándorfehérvár** maradt meghódítandónak. Murad szultán tehát, hogy a Dunamellék elfoglalását befejezze, de még inkább, hogy e fontos várat, melyet teljes joggal *Magyarország kulcsának, kapujának* tekintett, birtokába ejtse, 1440 tavaszán nagy sereggel jelent meg **Nándorfehérvár** előtt.

Murad szultán a várat, miután **Tallóczy János** vránai perjel csekély hadát rövid harc után a várba visszaűzte, úgy a száraz földön, mint a Duna felől is szoroson körülzárta s azután az ostromhoz fogott. A száraz földön a törökök a vár előtt *árkokban* helyezkedtek el, melyek elsejét *Evrenosz* fia **Ali bég** nyitotta meg, a vizen pedig a közlekedést több mint 100 hajó zárta el. A falakat ágyúkkal és nehéz köveket hajtó gépekkel töretek, melyekkel néhány tornyot is ledöntöttek. Ámde **Tallóczy** nemcsak vitézül, de nagy ügyességgel, leleményességgel és kitartással védekezett, s a törökök több heti ostrom után sem boldogultak. A szultán most

állítólag aknát furatott a falak alá, ez úton akarván a várba hatolni; 1449. 20,000 ember dolgozott e földalatti úton, s már közeledtek a törökök a falhoz, midőn Tallóczi az általa fúrt ellenaknát löporral és nagy mennyiségű kénnel megtöltetvén, felgyújtatta. A hatás iszonyú volt; a robbanás a közfalat áttörte, s a légnyomás, valamint a kén a törökök legnagyobb részét — állítólag 17,000 embert — megölte.

Murad ezután ismét a falak lövetéséhez és töréséhez fogott; de a védők a faltörököt és vívó-tornyokat lángba boríták, az általános rohamot pedig visszaverték. Ez volt az utolsó kísérlet. A szultán október hó végével, 6 havi ostrom után, 25.000 főnyi veszteséggel vonult el Nándorfehérvár alól.

A török források szerint Murad hada az ostrom után becsapott Magyarországra és tömérdek foglyot és zsákmányt vitt haza; hazai forrásaink azonban e becsapásról semmit sem tudnak.

A törökök elvonulása után a király Nándorfehérvárnak, e fontos végvárnak őrizetét is Hunyadi Jánosra bízta, kit egyuttal a törökök elleni védekezés szempontjából az *alvidék főkapitányává* nevezett ki.

Hunyadi János hadjáratai I. Ulászló haláláig.

Török támadás Nándorfehérvár ellen 1441-ben. 1441.

Mint az alvidék főkapitányának gyakran nyílt Hunyadinak alkalma arra, hogy kardja sulyát a vállalkozó kedvű, sohasem nyugvó törökkel éreztesse. A számos összecsapás közül egyike a legnevezetesebbeknek az, melyben Hunyadi a szendrői pasát leverte. **Iszhák** pasa, Szendrővár parancsnokának az volt legfőbb vágya, hogy Nándorfehérvárt, mit még a szultán sem tudott bevenni, hatalmába ejtse. E végből gyakran járt a vár alá, remélve, hogy egyszer majd sikerül a várba rajtaütéssel behatolnia. Egy ily alkalommal történt, hogy Hunyadi a vakmerő pasa támadásait megunva, ellene döntő csapásra készült.

Midőn Iszhák pasa közeledtéről értesült, *Hunyadi János*, az erdélyi vajdaságban társával, *Ujlaki Miklóssal*, Nándorfehérvár őrsége és Ujlaki dandára élén a török elé ment. Az elővédek

Császárhalom. Császárhalmánál találkoztak, s Iszhák pasa a magyar elővédet nyomban megtámadván, visszavetette. A magyarok Hunyadi nehéz lovassága mögé húzódtak, mely a törökök rohamát felfogta, majd pedig maga ment támadásba át, s oly erővel rontott a pasa főcsapatára, hogy annak sorai csakhamar ingadozni kezdenek. Iszhák pasa ekkor visszavonulást rendelt el; de ennél csapatai rendetlenségbe jöttek és a visszavonulásból rendetlen futás lett. Hunyadi egész Szendrőig üldözte a törököt és számos fogolylyal, gazdag zsákmánynyal tért Nándorfehérvárra vissza.

Az 1442-ik évi török hadjárat. Az 1442-ik év kora tavaszán Murad szultán Mezid béget szerdárára nevezvén, nagyszámú, némelyek szerint 80,000 főnyi sereggel Oláhországon át Erdélybe küldé, hódítás, zsákmánylás céljából. Az erdélyi nemeséget *Ujlaki Miklós* vajda a török betérés első hírére fölkelésre hívta, s értesítette a Nándorfehérvárott tartózkodó **Hunyadi Jánost** is. Hunyadi, a Dunavonalat fedezetlenül nem hagyhatván, csak személyére nézve, csapat nélkül jött el, s látva, hogy a hadak a gyülekező helyül kitűzött Gyulafehérvárnál mily lassan gyülekeznek, már eleve letett arról, hogy a törököt szándékában megakadályozhassa. Mezid bég valóban akadály nélkül hatolt föl a Maros völgyén, mi közben a magyarok vagy kitértek előle, vagy Gyulafehérvár várába húzódtak.

Maros
Szt. Imre.

A szentimrei ütközet 1442 márczius 18-án. Gyulafehérvárott volt Hunyadi is és *Lépes György* erdélyi püspök. Midőn a törökök visszatérő útjokban ismét Gyulafehérvár felé közeledének, Hunyadi az erdélyiek egy dandárával azon szándékkal lovagolt ki, hogy a törököktől — ha erre kedvező alkalom nyílnék — a foglyok és zsákmány egy részét elvegye. Midőn azonban az Ompoly vizén áthaladva, Borbánd körül a törökök elővédét és szerte kalandozó csapatait látták, Lépes püspök nem állhatta meg, hogy a törökre ne üssön. Hunyadi, támogatás céljából követte. A törökök egész Maros-Szent-Imréig hátráltak; itt azonban a bég főcsapata már csatarendben fogadta a magyarokat. Hunyadi, látván a roppant túlerőt, melylyel maroknyi csapatukkal harcba nem boesátkozhattak, azonnal megfordult és átvágván magát az útjokat már elálló törökön, a püspökkel együtt Gyulafehérvárra visszalovagolt. Lépes püspök azonban az Ompoly

átugratásánál lováról lebukott s a magyarokat nyomon követő 1441.
törökök által azonnal összevagdaltatott.

Mezid bég nem üldözte a magyarokat, hanem seregével Szeben felé indult, s a várost ostrom alá fogta.

A szebeni csata 1442 márczius 25-én. Mezid bég 1442.
már közel két hete állott Nagy-Szeben falai alatt, de még mindig N.-Szeben.
siker nélkül, midőn felhangzott a hír, hogy Hunyadi János magyar sereggel jön a város fölmentésére. Ez igaz is volt. Hunyadi, midőn a törökök Szeben alá vonultak megkettőztette igyekezetét, hogy Erdély hadait összevonja s május elején Ujlakyval együtt egy, bár még mindig csekély, de bátor, elszánt had élén ment Szeben felé.

Mezid bég büszkén fogadta a hirt, s hogy amúgy is biztosnak vélt diadala tökéletesíttessék, elhatározta, Hunyadi, a törökök által máris rettegett magyar hős elfogását. Összehíván tehát legjobb vitézeit, leírá nekik Hunyadi János öltözetét, sisakját, fegyverzetét, lovát, s gazdag jutalmat, nagy kegyeket ígért annak, a ki Hunyadi élve vagy halva kézre keríti.

A bég e szándéka azonban kémek útján a magyarokhoz is eljutott, s vitézeinek egyike, **Kemény Simon**, hősieis önfeláldozásra készen, hosszas ellenkezés után rávette Hunyadi, hogy a bekövetkező csatában vele ruhát, fegyvert, lovat cseréljen.

Hunyadi másnap, hogy Keményt a mennyire lehet biztossítsa, 500 jeles vitézt rendelt mellé mintegy testőrségül s az egyik szárny élére állítá, míg maga nehéz lovas dandarával e szárny közelében tartalékba állott. Mihelyt a harc, mely *egy kis helység-nél* (hol? nem ismeretes) *Szeben közelében* ment végbe, megkezdődött, rögtön szembeötlött, hogy a törökök java része a Kemény által vezetett szárny felé tolong, s mindenről megfeledkezve, csupán a vélt vezér elfogására igyekszik. Midőn a küzdelem Kemény körül már javában folyt, Hunyadi előre vezeté csapatait és a Keménynyel viaskodó törökök oldalának támadt, míg ugyanakkor a szebeniek, a városból kitorve, a török táborban levő nagy számú magyar foglyot kiszabadíták s most azokkal együtt a törökök hátának estek. Keményt bajtársainak és oltalmazóinak minden igyekezete sem volt képes megmenteni; de az örömrivalgás, melybe a törökök Kemény elestekor kitortek, csakhamar vészkiáltássá, majd

1442. halálhörgéssé változott át, midőn a *valódi Hunyadi* vitéz hadával őket halomra vagdalta, hátul pedig a szebeniek és a menekülők osztották a halált.

Három oldalról körülfogva, a török sereg végveszélybe jutott. A fővezér, Mezid bég, fiával együtt elesett, s elhullott még seregének vagy 20,000, mások szerint 30,000 vitéze; a többi nagy nehezen s vad futásban elmenekült, folyton üldöztetve a magyar könnyű lovasság által. Hunyadi 3000 vitézét vesztette el a csatában, ezek közt ama derék és önfeláldozó hőst, ki a haza javát életénél többre becsülte: Kemény Simont.

Nagy volt az öröm a kivívt diadal fölött, mely azonkívül a törökök által összegyűjtött fölötté gazdag zsákmány visszavételével is járt, és sok ezerre rúgott a felszabadított foglyok száma. Hunyadi maga egy hegyormon emlékoszlopot, Tövisnél pedig mostort emelt a győzelem emlékére.

A szebeni csata *színhelye* nincs megállapítva; némelyek szerint az Szeben közelében, mások szerint Szeben és Gyulafehérvár közt, ismét mások szerint Gyulafehérvár és Maros-Szent-Imre közt vivatott; a kik ez utóbbi nézeten vannak, azok Szeben ostromát is tagadják és a csatát *szentimrei csatának* nevezik. Vámbéri megkísérelte e kérdést tisztázni, de az még eldöntöttnek nem tekinthető.

Hunyadi a szebeni csata után a törököt a határon át is követte és az oláh és moldvai vajdákat a magyar király iránti hódolatra kényszerítette.

A vaskapui diadal 1442 július havában. Mezid bég veresége szertelenül felizgatta Murad szultánt és a jövő évre egy általános nagy hadjárat megindítását tervezte. Hírét vevén azonban annak, hogy az oláh és moldvai vajdák is elpártoltak, az elpártolást nyomban megtorolni, Mezid bég vereségét azonnal megboszulni határozta.

A sereget azonban, mely ily rögtönösen összegyűjtetett, nem tartván elég nagynak, a hadjáratot nem eléggé előkészítettnek arra, hogy a sereget személyesen vezesse, a vezérletet az erre önként és nagy elbizakodással jelentkező **Sehab-Eddin**, vagy más török írók (Nesri és Szeád-Eddin) szerint **Kule Sahin** ruméliai béglerbégre bizta, meghagyván neki, hogy Oláhország és Erdély meghódítása előtt vissza ne térjen.

A béglerbég a ruméliai sereggel, melyhez hat anatóliai szandsákbég csapatai is csatlakozván, a sereg létszáma a 80,000 főt meghaladta, *Nikápolynál* kelt át a Dunán és miután Oláhországot feldúlta, Erdélybe szándékozott betörni. Vlád Drákul vajda csapataival a hegyek közé vonult s oda menekült az oláh lakosság legnagyobb része. Talán azért, mert attól tartott, hogy serege a hegyek közt orvúl megtámadtatik, vagy talán azért, hogy a magyarokat a támadás irányának megváltoztatása által meglepje, a béglerbég nem Szeben vagy Brassó irányában kelt át a határhegységen, hanem a szörényi bánságon át Orsovának, Karánsebesnek tartott és a **Vaskapu szoroson** át nyomult be Erdélybe.

Vaskapu
szoros.

Mihelyt Hunyadi János az oláh vajda által a törökök új támadásáról értesült, hadait azonnal összeszedte és Szeben felé sietett, midőn pedig a szászoknak a hegység mentén felállított őrcsapataitól megtudta, hogy a török nyugot felé tart, seregével a hegység éjszaki oldalán szintén nyugot felé húzódott.

Hunyadi serege, hű társa **Ujlaky Miklós** dandárával, valamivel erősebb volt ugyan mint Szebennél, a 15,000 főt azonban meg nem haladta; de a sereget lelkesítette a rövid napok előtt kivívott fényes győzelem, erőssé tette a bizalom a szeretett vezérhez, kinek katonái szerencséjében, győzelmében vakon hitt.

Hogy a küzdelem hol ment végbe, az ép oly kevésbé állapítható meg, mint a szebeni csatánál. Miután azonban a források egyértelműleg a *Vaskapu szorost* jelölik meg, ebben kétség annál kevésbé lehet, mert a Vaskapu szoros nem meredek falakkal bíró szűk völgy, hanem tényleg hadmozdulatok végbevételére, harcra alkalmas terep. Az általunk személyesen megejtett helyszíni szemle után a szorosnak a Bisztra patak által képezett nyugoti völgyét (Ohába Bisztra és Voiszlova közt, a Ruzska hegy aljában) tartjuk a csata valószínű helyének.

Hunyadi hadrendjének és a csata lefolyásának Bonfin körülményes leírását adja, de oly módon, hogy azt valószínűnek csak általános részeiben tarthatjuk; a részletekre nézve azt hisszük, hogy azt csak Bonfin néha igen élénk képzelete látta úgy.

Bizonyos, hogy Hunyadi serege lovasságával a völgytalpán, gyalogságával a magaslatokon állott; valószínű továbbá az is, hogy a törökök elővédjét átbocsátva csak a dérek hadnak állta útját.

1442. Teljes meglepésről, rajtaütésről azonban szó nem lehet. A harczoló felek már a csatát megelőző este szemben állottak egymással és készültek a döntő küzdelemre.

A támadást a középpel Hunyadi indította meg, s midőn a béglerbég az első rohamot visszavetette, avval kissé hátra húzódtott. A törökök utána nyomúlván, most már a magyar szárnyak és a hegyekről leszálló gyalogság által három oldalról körülvévetvén, roppant vereséget szenvedtek. A futást Szeád-Eddin leírása szerint maga Kule-Sahin, a fővezér kezdte meg s példáját rövid időn mind többen követték. Leghősiebben kitarzott Umur bég fia, **Oszmán Cselebi**; de eleste után az ő hada is menekült. A török csapatok az aránylag szűk téren egymást tiporták el, sokan karddal nyitván maguknak utat, míg Hunyadi nehéz lovasságával folyton szorította, vágta őket. Ez magyarázza meg, hogy a seregnek majd fele a csatatéren marad. Az elesettek közt volt Oszmán Cselebin kívül Tirusz, Dede Mizák fia Jákub, Khizr és Omár bégek. A nyugoti források szerint a fővezér is elesett, de Szeád-Eddin azt állítja, hogy Kule-Sahin a Dunán át megmenekült.

A magyar sereg számos zászlóval és 5000 fogolylyal tért meg a csatából, melyben Hunyadi hadvezéri, csapatvezetői képessége fényes diadalt ült a bár vitéz, elszánt, de rosszul vezetett török hadsereg fölött.

Nagyobb volt a zsákmány, és bizonyára a foglyok száma is, az üldözés alatt, melyet Hunyadi a Cserna völgyén végig egész a Dunáig folytatott. A török volt előhad, valamint egy másik Temesvár körül dülő török hadosztály, a zsákmánylásból visszatérve, a megvert főszereghez már nem csatlakozhatván, majd teljesen lekaszaboltatott, zsákmányuk és foglyaik pedig elszedettek.

A budai királyi udvarban ép ez időben érkezett meg Murad szultán békét ajánló követsége; a béke-ajánlat azonban Hunyadi fényes győzelme folytán elutasított, s az ország új török háborúra készült.

1443. **Hunyadi János hosszú hadjárata 1443-ban.** A török háború hirdetésének különben is buzgó apostola támadt *Cesarini Julián* bibornokban, ki mint pápai követ egyrészt az Erzsébet és Ulászló közti béke közvetítésére, másrészt pedig a török elleni háború elősegítésére küldetett Magyarországba. A török háború ügye

azonban a gyermek László gyámja, *Frigyes* német császár és az ő ügyét pártoló *Garai László* és *Giskra* miatt, kik az országot háborgaták, veszedelemben forgott, mignem Frigyeszel Cesarini Julián két évi, Giskrával Rozgonyi Simon egri püspök egy évi fegyverszünetet kötött. Nagy szószólója volt ellenben a háborúnak **Brankovics György** despota, a ki a győzelmes hadjárat által országát visszanyerni reménylette, s Muradon egyszersmind fiainak megvakíttatása miatt bosszút állani óhajtott.

Miután a nehézségek elhárítottak és Nándorfehérvárról is azon kedvező hír érkezett, hogy a szultán hadai a Karamániai Ibrahim által támasztott lázadás elfojtásával vannak elfoglalva, a háború, daczára annak, hogy a szentszék más keresztény hatalmak hozzájárulását megnyerni nem tudta, Cesarini Julián buzdítása és Brankovics György esdeklésére a magyar király és főrendek által elhatározottat.

Külföldre intézendő támadó hadjáratról levén szó, melyhez a magyar nemesség fölkelése igénybe vehető nem volt, zsoldos sereg felállítása volt szükséges; ennek költségeihez azonban úgy a szentszék, mint Brankovics is hozzájárultak. A sereg toborzása, szervezése, és — bár a király is részt akart a hadjáratban venni — annak vezérlete, a múlt évi hadjáratok győzelmes vezérére **Hunyadi Jánosra** bízott.

A sereg szervezése az alvidéken még folyamatban volt, midőn **Ulászló** király *1443 július 22-én* Budáról, a pápai követ és Brankovics György despota kíséretében, néhány magyar és lengyel főúr dandarával és a Cesarini által toborzott néhány ezer keresztessel (nagyobbára csehek voltak), megindult a hadjáratra, melyet a magyar történelem, kevésbbé a hadjárat tartama után, mely alig terjedt hat hónapra, mint inkább a hadi események torlódása következtében **hosszú hadjáratnak** szokott nevezni.

A király Péterváradra, a sereg Titelre ment, hol Hunyadi serege, melyhez az erdélyi hadon kívül még néhány ezer oláh is csatlakozott, gyülekezett. Az egyesült és azután a királylyal és Hunyadival, magyar források szerint, *Szendrőnél* a Dunán átkelt magyar sereg létszáma mintegy 40,000 főre ment. Más források azonban, különösen a törökök, azt állítják — és ezt sokkal valószínűbbnek is tartjuk — hogy a magyar sereg *Péterváradnál* kelt

143. át a Dunán és azután *Nándorfehérvárnál* a Száván. A seregnél a huszitáknál szokásos hadiszekerek is voltak, állítólag 600; miután azonban ezek használatát a nyílt csatamezőn harcolni szokott magyarok nem szerették, azok az utak nehézségei miatt valószínűleg visszahagyattak, mert alkalmazásukról a leírásokban ép úgy nincs szó, mint az ágyúkról, melyekkel a sereg, némely írók szerint, szintén el volt látva; nem csekély volt azonban a vonat, melyet részint a király és a főurak kényelmére, részint a hadi szükségletek szállítására, magukkal vinniök kellett.

A törökök részéről előbb csak a megszálló csapatok állták a magyar sereg útját; később janicsárok szállták meg a Balkán szorosait, mignem megjelent az Ázsiából visszatért szultán serege, melynek számereje közönségesen 150,000 főre tétetik.

A hadjárat eseményei az idő és hely meghatározások hiányossága folytán tisztán meg nem állapíthatók, s valóban az eddig megjelent művek mindegyikében másképp olvashatók; mi úgy határoztuk őket meg, a mint előttünk katonailag valószínűnek, lehetségesnek tetszenek.

A magyar seregnek szerb földre lépése *szeptember hóban* történt. Útját előbb a Morava völgyében fölfelé követte, megtámadta s rövid ellenállás után megvette a szerb Morava mentén fekvő **Krusevác**. **Krusevác**ot és azt szétrombolta. **Krusevác**tól a sereg ismét keletnek fordult, a bolgár Morava völgyébe törekedvén, melyet a mai *Djunis* közelében ért el, hol a sereg, a Moraván túl fekvő terep földerítését bevárando, egyelőre táborba szállott.

Hunyadi ugyanis egy 500 lovasból álló különítményt küldött a Moraván át, mert a járhatóbb út itt a folyó jobb partján vezet. A különítmény **Alixenác**z irányában haladván egy török portyázó csapatra talált, melyet szét is vert, de csakhamar maga egy 2000 főnyi ellenséges csapat által támadtatván meg, visszazüzetett. A király, ki a közelben vadászott, a dolgot látván, a táborból újabb csapatokat rendelt át, mire a törökök visszavonultak.

Ezután az egész magyar sereg átkelt a Moraván s míg a király *Alexinác*z tájékán táborba szállott, Hunyadi 12,000 magyar vitézzel, kik közt saját és a betegsége miatt Erdélyben visszamaradt Ujlaky dandára is volt, **Nissza**, a mai **Nis** felé nyomult elő, e várost elfoglalta és porrá égeté.

Nisnél értesült Hunyadi arról, hogy a szendrői pasa Knjazevác felől tetemes erővel közeledik; más jelentések török hadak menetét jelezték a Leskovác és a Pirot-Szófia felől vezető úton. A törökök e három oszlopának, melyek közül a középső — mint később kitudt — egy nagyobb seregetest előretolt csapata volt, kiinduló pontja Pirot, közös menetzélja pedig Nissza levén, közelfekvő a föltevés, hogy ezek egységes terv szerint indítottak Nis felé, az ott jelentett magyar sereg megtámadására. A magyar források szerint Hunyadi e három oszloppal *egy napon* ütközött meg; ezt valószínűnek nem tartjuk, már csak a távolságoknál fogva sem. Az első és második oszloppal való összeütközés történhetett egy napon, talán november 1-én, de a harmadikkal, mely ha szintén Pirottól indult ki, nagyobb kerülőt is tett, mindenesetre a második napon.

Hunyadi a jelentett oszlopok közül **Iszhák** szendrői pasa oszlopát, mint a legközelebbit, határozta megtámadni s *november 1-én* elébe ment, minden valószínűség szerint egész a mai **Malcsa** csáig, hol az út a Nisava völgyébe kanyarodik. A pasa megvertet s visszaüzetett. Hunyadi ezután a Nisava balpartjára kelvén át, a szófiai úton közeledő oszlopnak (parancsnokának neve ismeretlen) a **Nisava** folyó mellett állta útját és rövid küzdelem után **Nisava** ezt is megverte és visszavetette.

Másnap *november 2-án* ment Hunyadi hadteste a leskováci úton közeledő harmadik, **Turakhán** pasa által vezetett oszlop elé, melylyel a mai **Melosistétől** délre, hol a Morava völgye egy rövid **Melosiste** szoros után hirtelen kitágul, ütközött meg, s fölötte is túlerővel rendelkezvén, ezt is megverte. Az éjet Hunyadi a szoros mögött a Morava partján vett táborban töltötte, s itt vette *november 3-án* azon újabb jelentést, miszerint a szófiai úton egy hatalmas török sereg közeledik, mely a november 1-én megvert török dandárokat is magához vonván, Nisnek tart. E sereg számerejét Ulászló egy okiratóban 30,000 főre teszi. Ugyanazon okiratban 13 pasa és bég jelenlétéről tétetik említés; e pasákat, kik közül Timurtas fia Ali bég, Balaban tokati pasa, a widdini és szófiai bégek, Ziván, Daud stb. említendőek, Hunyadi Ujlakihoz írott levelében névszerint is felsorolja.

A török sereg, melynek vezére ugyan nem ismeretes, de nem

1443. lehetetlen, hogy az **Kászim** pasa ruméliai béglerbég volt, a Nisava-völgyéből délre kitérve, már tényleg Hunyadi és Ulászló király serege közt állott. Midőn tehát Hunyadi arcot fordítva a király seregéhez való csatlakozás végett Nis felé menetelt, útját a törökök által már elállva találta. Bizonyára veszedelmes helyzet volt ez, s midőn Hunyadi a nagyszámú török sereget a szorosból való kilé-
 Belosinác. pés után, valószínűleg a **Belosinác** melletti síkon, a késő dél-utáni órákban hirtelen megpillantotta, saját beismerése szerint is, megdöbbsent. De nyugodtságát csakhamar visszanyervén, elhatározta a törökök azonnali megtámadását. Hadait csatarendbe állítván, a már kezdődő alkony daczára a törökökre tört. A küzdelem késő éjjelig tartott s a magyarok teljes győzelmével végződött. Több mint 2000 elesett török hullája feküdt a csatatéren, köztük számos bég s Hunyadi 9 zászlóval és 4000 fogolylyal tért meg a nehéz küzdelemtől csak későn értesült királyhoz, a táborban örömradiállal üdvözöltetvén. A magyarok vesztesége csak 500 fő volt.

A magyar sereg egy ideig még Nisszánál időzvé, a közelebbi napokban olykép indult meg *Szófia felé*, hogy Hunyadi, mint a sereg elővéde, a királyt mindig egy-egy napi menettel megelőzte.
 Pirot. A *kunoviczai* szoroson átkelve, a magyarok feldúlták **Pirotot**, majd áthatolva a *Dragoman* szoroson bevették, feldúlták és felgyújtották **Szófiát**. Ez úton csatlakozott a sereghez a Hunyadi által a hadszínhelyre hívott Ujlaki is, némi erősítéseket hozván magával. *Deczember első napjaiban* érkezve Szófiához, a sereg itt néhány napi pihenőt tartott.

Szófiában vette a király az értesítést, hogy Murad szultán Ázsiából visszatérvén óriási sereggel áll *Filippopolisznál*, s hogy a Szófiából odavezető szorosokat erősen megszállotta. A *három szoros* közül a középső, mely *Ichtimánon* és a *Traján kapún* átvezet, volt a legjobb úttal ellátva, míg a *Maricza* felső völgyébe vezető déli szoroson és *Szlaticza* vagy *Izlad* és tovább a *Topolnicza* völgybe vezető északi szoroson csak rosszabb mellékútak vezettek.

A magyar sereg elérkezett deczember közepén az ichtimáni szoroshoz, de az áthatolás, részint a törökök szívós ellenállása, részint a nagy hó és erős fagyok következtében — a törökök az utakat, hogy sikosság és járhatatlanná tegyék, vízzel öntötték meg —

nem sikerült. Hunyadi ekkor elhatározta, hogy az északi, a törökök elnevezése szerint **Izladi szorost** támadja meg. 1443.

Izladi szoros.

A szultán ez idő alatt vezéreivel hadi tanácsot tartott. Ő és Kászim pasa béglerbég a keresztény sereg megtámadását óhajtották, Turakhán és Iszhák pasák ellenben azt indítványozták, hogy a török sereg állásaiban mindaddig tartson ki, míg a keresztények visszafordulni lesznek kénytelenek, mi soká már úgy sem tarthat s a magyarokat azután visszavonulás közben támadják meg.

Bár ez utóbbi határoztatott el, a törökök mégis, midőn a magyarok az Izladi szoroson áthatolni akartak, támadásba mentek át; de nagy veszteséggel visszaveretvén, a védelemre már előkészített magaslatokra voltak kénytelenek visszavonulni.

Három napig állott a magyar sereg e magaslatok előtt s midőn a Karácsony előestéjén megkísérelt főtámadás sem vezetett sikerre, a király a visszavonulást indítványozta. De Hunyadi nem akart a nélkül távozni, hogy a török sereg felett a magyarok diadalt ne arassanak. A visszavonulásba beleegyezett ugyan, de olykép, hogy a sereg egy hátrább fekvő kedvező terepszakaszon állást foglaljon s a törököket, kik mint biztosan tudta utánna fognak nyomulni, újból megtámadja.

Hogy ez új állás hol volt, nehéz megállapítani; némelyek szerint Szófiától nyugotra a mai Szlivnicza tájékán, mások szerint, s ez valószínűbb, a **Kunovicza** hegy aljában, ott hol a Cervenareka Kunovicza. a Nisavába folyik, tehát a **Kunovicza szoros** elején; a török írók *nisi szorost* mondanak, mi evvel egyezik.

A Brankovics által vezetett utóvéd az előbbre fekvő Mokra patak melletti terepszakaszt szállotta meg, míg a főszereg hátrább a kiszemelt helyen állott föl. A törökök **Kászim** pasa vezérlete alatt körülbelül *1444 január 5-én*, délután értek az állás elé s legott heves támadást intéztek. Brankovics rövid küzdelem után visszavonult, a törökök pedig tömegesen és nagy hévvel utánna nyomultak. Midőn azonban a törökök a Cervenarekán nagy rendetlenségben átkeltek, minden oldalról elötörték Hunyadi csapatai s az ellenséget nagy zajjal megrohanták. A törököket rémület szállotta meg s alig védekezve csak menekülésre gondoltak; de a bekövetkezett holdvilágos éj miatt ez is nehézséggel járt, mert a magyarok pihent lovaikon egész éjfélig üldözték, vágták őket.

1443. A győzelem teljes volt; Kászim pasa a fővezér és *Mahmud Cselebi* a szultán sógora fogságba estek.

Bárha e győzelem a magyar seregbe új erőt öntött és a hadjárat folytatására úgy Brankovics, mint Hunyadi és kész volt, a király mégis, tekintettel a zord időjárásra és a sereg kimerültségére a hadműveletek félbeszakítását és a Magyarországra való visszatérést határozta el. Murad már Ulászlónak Szerbiában való tartózkodása alatt békét ajánlott, de a király azt el nem fogadta; de nem fogadta el Brankovicsnak, ki a háború folytatására újabb 100,000 aranyat ajánlott fel, azon kérését sem, hogy a hadsereg Szerbiában telelvén, a hadjáratot a tavasz kezdetével folytassa.

A király Budára 1444 február havában tömérdek zászlóval, 4000 török fogolylyal, azok közt több pasával és béggel, diadalmenetben vonult be. A szerény Hunyadi a határok őrizetére Nándorfehérvárott maradt vissza; a hadsereg feloszlott.

A fényes győzelmek daczára a hadjáratnak tartós eredményei nem voltak. A török hatalom megtörve, Szerbia fölszabadítva nem volt.

1444. **A várnai hadjárat 1444-ben.** A magyar fegyverek dicsőségének híre bejártaegész Európát és a keresztény fejedelmek követei egymást érték Budán, a királynak szerencsét kívánandók s őt a háború folytatására, a török hatalom végleges megtörésére buzdítandók. Kiváltképen a pápai követ, Cesarini Julián szorgalmazta a háború folytatását, a pápa részéről úgy pénzbeli segílyt, mint Venczével és Burgunddal egyetemben a törököknek tengeren való megtámadását ígervén. Brankovics György ellenben, ki országát az 1444-ik év elején a szultántól visszanyerte, továbbá Hunyadi János, ki az ország erejét egy újabb támadó hadjáratra elégtelennek tartotta, a háború folytatásának eszméjét nem pártolták.

A háború ennek daczára elhatározottat s a hadak Szegeden már gyülekezőben voltak, midőn Murad szultán, kinek egyrészt az ázsiai fölkelések, másrészt a *Castriota György*, más néven *Skander bég*, albániai lázadása gondokat okoztak, új békeajánlatot tett. *Julius közepén* Szegeden, hova országgyűlés is egybehíva volt, fogadta a király Murad szultán 100 tagú követségét, mely Szerbia, Bosznia, Oláhország magyar felsőség alá bocsátását, a magyar várak visszaadását, Mahmud Cselebiért pedig 100,000 arany váltság-

díjat ajánlott föl. E rendkívül kedvező békeajánlat mellett Julián 1444. bibornok bizonytalan ígéretei meghallgatásra nem találhattak, mi- nek következtében *a béke 10 évre megkötöttest* s reá úgy a király mint az ország nagyjai *esküt tettek*.

Alig távozott a követség el, midőn hírek érkeztek, hogy a pápai hajóhad már a Hellespontban áll, hogy a pápa által gyűjtött kereszteshad útban van, hogy a török egész hadereje Ázsiába ment, maga a szultán pedig a kormánytól visszavonulván Magnesiába távozott, fiát, a 12 éves *Mohamedet* bízván meg az ország kormányával. E hírek meglepők voltak; az alkalom fölötte kedvezőnek látszott arra, hogy a török Európából kiüzessék, és sokan, köztük a király is, megbánták, hogy a békét oly elhamarkodva megkötötték.

Erre előtérbe lépett ismét Cesarini Julián bibornok s a királyt *a törököknek tett eskü alól feloldván*, tőle és az országgyogyoktól *új esküt vőn*, hogy a háborút azonnal megindítják.

Sokan értekeztek már a fölött, vajjon *esküszegés volt-e az, vagy sem*; előkelő magyar főpapok állottak síkra, bizonyítván, hogy ez *nem volt* esküszegés. Lehet, hogy e főpapoknak theologiai szempontból igazuk van, de bizonyos, hogy *nincs egyetlen katona a világon*, a ki az ily eljárásban mást, mint *a szerződés megszegését*, mást mint *eskütörést* lásson. Hogy ezt maguk a kortársak sem ítélték meg máskép, erre classikus tanú maga *Hunyadi János*, ki a várnai veszedelemben nem látott egyebet, mint *Isten büntetését az eskü hűtlen megszegéséért*.

A háborúra való előkészületek most nagy erélyvel indultak meg. A sereg szervezésével megbízott és fővezérré kinevezett **Hunyadi János** kétségtelenül nehéz szívvvel egyezett be a dolgok ilyenén változásába, de ha egyszer beleegyezett, buzgón látott utánna, hogy minél számosabb sereget vezessen a király táborába. Az eszme azonban nem lelkesített. Brankovics György teljesen visszavonult, sőt a vállalat iránt ellenséges indulattal viseltetett; a külföld csak ígéreteket küldött, de sem pénzt, sem csapatot; a magyar főurak elégedetlenek voltak a béke felbontásával s visszahúzódtak; a lengyelek a királyt hazatérésre sürgették. A királyi táborba összesen 6000 magyar vitéz, 4000 lengyel gyülekezett s a nagy garral hirdetett kereszties háborúra való fölszólítás *összesen*

1444. *1000 keresztelt* eredményezett. Miután Hunyadi a sereghez Erdélyből 4000 magyart vezetett, Vlád Drakul pedig 4000 oláhval csatlakozott, a magyar király hadainak összes száma 20,000 fő volt, vagyis fele annak, a mi a megelőző évi hadjáratban a király táborában volt. Ez volt az az erő, melyet a hiú és vakbuzgó *Cesarini Julián* bibornok erőlködése összehozni tudott, s ennek is egy negyed részét *Hunyadi János saját költségén* állította ki. Bámulatos, hogy a király és az országnagyok egy dicsőségre vágyó *idegen* pap rábeszélésére magukat a magyar nemzet java és világos érdeke ellenére még béketörésre és esküszegésre is rávétetni engedik, de még bámulatosabb a könnyelműség, hogy ugyancsak e maroknyi haddal a hatalmas török birodalmat megtámadni készek és e sereggel a törököt Európából kiűzhetni vélik. E hadjárat már megindításakor magában hordta a balsiker csiráit, s nagy eredményeket még győzelem esetén sem hozhatott volna; hogy vereség esetén mily következményekkel járt, a hadjárat vége mutatta.

A főpapok közül saját bandériumiakkal csak az egri, nagyváradai és boszniai püspökök, a főurak közül Hunyadin kívül csak *Thallóczy horvát bán* jelentek meg.

A magyar sereg szeptember közepén érkezett a Dunához és *Orsovánál szeptember 20-án és 21-én kelt át a Dunán*; a nagy, közel 1000 kocsból álló vonat, nehogy a szekerek túlterheltesse-
 Widdin. nek, a nehezebb ágyúkat nem vitte magával s csak néhány kisebb ürméretű löveg maradt a seregnél. *Szeptember 26-án* ért a magyar sereg *Widdinhez*, melynek külvárosait ugyan megvette és felgyújtotta, de a várat magát nem fogta ostrom alá.

A király szándéka eredetileg az volt, hogy *Widdintől* a leg-rövidebb vonalon átkel a Balkánon és Szófián, *Filippopolison* át *Drinápolynak* tart; a végpont *Gallipoli* lett volna, hol a sereg a hajóhaddal lépett volna érintkezésbe. Ámde tekintettel a késő évszakra, mely a Balkánon való átkelés és a sereg élelmezése ellen nagy nehézségeket támaszthatott vala, a hadi tanács a hadműveleti vonal megváltoztatását határozta el, további útirányúl a Balkán megkerülésével *Várnát* és a tengerpart mentén *Konstantinápolyt* tűzvéni ki.

Nikápoly. *Október 16-án* ért a sereg *Nikápoly* alá, melynek szintén

csak külvárosai dúlhattak föl. Itt csatlakozott a magyar sereghez 1444. Vlád Drakul oláh vajda; midőn azonban a sereg csekély számát látta, a királyt minden áron a hadjárat félbeszakítására akarta rávenni, utalván arra, hogy a király vadászkiserete is nagyobb, mint e sereg. De a vesztét érző király vakon rohant tovább a veszedelembe. Vlád vajda maga nem is tartott a sereggel, hanem visszament, fiára bizván az oláh had vezetését.

Itt tudta meg a király azt is, hogy most már Castrióta György támogatására sem számíthat, mert seregét Brankovics a szerb területen átvonulni nem engedte és visszanyomta.

A sereg további előnyomulásánál Hunyadi János képezte 3000 magyar lovassal és az oláhokkal az elővédet, és Jenibazáron át, melyet több napi ostrom után vett meg, *október 25-én Sumlára* ért; három napi küzdelem után e várat is birtokába ejtette. Közben a magyar sereg a Jantra folyón megtámadott és felgyűjtött egy kisebb török hajóhadat, de másrészt hátvéde *Mohammed* nikápolyi bég által folyton zaklattatott, ki több foglyot is ejtett; szerencsétlenül járt továbbá egy *Tirnovába* küldött 500 főnyi lovas csapat, mely itt kelepcebe került s belőle 300 elesett.

Sumlánál öt napig tartózkodván, *november 4-én* a sereg *Provádiához* ért, melyet rohammal bevett és felgyűjtött; a rohamnál a lengyel *Tarnov János* súlyosan megsebesült; a várfokra elsőnek *Bobriczki Lesko* lépett föl. November 6-án bevétellett *Petrecz*, de csak nehéz küzdelem után, míg ellenben két kisebb erőd a következő napokban harcz nélkül jutott a magyarok kezébe.

November 9-én végre a sereg *Várna* alá ért, mely vár a törökök által elhagyatván, a hozzá tartozó *Galata, Macropolis* és *Kavarna* erődökkel együtt önként meghódolt. A sereg Várnától északnyugotra szállott táborba, melyet székérvárral erősített meg.

Ugyanez napon este a magyarok kiküldött portyázói *Petrecz* felé a török hadsereg őrtüzeit látták fellobbani.

Már *Provádiában* értesült ugyan *Julián* bibornok a keresztény hajóhad tengernagyától arról, hogy *Murad* szultán a magyar békeszegés hírére, melyről állítólag *Brankovics* által tudósított, magnesiumi magányát elhagyván, az ázsiai hadakkal, 40,000 emberrel, a *Hellespontuson* átkelt és *Drinápolyba* sietett. A pápai

144. tengernagy szabadkozik, hogy ő nem tehet róla, mert a szultán, míg a hajóhad egy része élelemszerzés miatt távol volt, éjjel, titkon, kis hajókon kelt át. Evvel szemben számos forrás azt állítja, hogy a szultán a gályák kapitányait megvesztegette s azok, vagy genuai kereskedők hajóin, minden ember után egy aranyat fizetve, a Hellespontuson, mások szerint a Bosporusnál kelt át. Mindezekkel szemben Mohammed szultánnak két Thury által közölt fethnáméja azt mondja, hogy Murad az átkelést kierőszakolta. E szultáni okiratok azonban korántsem mentik föl a hajóhad parancsnokát, a ki nem akarta, vagy nem tudta az átkelést meggátolni; történt legyen ez, ha az árulástól el is tekintünk, akár azért, mert hajóinak egy része távol volt, akár azért, mert az átkelést kellő örködés hiányában észre nem vette, s így csak csekély erőt állíthatott a későn észrevett vállalat megakadályozására.

Kétségtelen tény, hogy Murad szultán a keresztény hajóhad ott léte daczára átkelt, Drinápolyba ment, hol *Chalil* pasa nagyvezír a már menekész európai sereggel várta. A szultán csak egy napig időzött Drinápolyban, s azután az egyesült sereggel, melynek ereje Várnánál közönségesen 100,000 főre tétetik, útnak indult.

Murad szultán útját illetőleg az adatok szintén eltérők. A legvalószínűbb két versio egyike az, hogy Murad Drinápolyból Nikápoly felé ment, a Balkánon, a Sipka szoroson kelt át, s azután a nikápolyi bég hadával egyesülvén, a magyar sereget, mely fölötte lassan haladt, nyomon követte, mígnem Várnánál elérte; a másik, melyet Mohammed szultánnak Sahruk Mirzához küldött fethnáméja (Thurnál) támogat, az, hogy Murad Drinápolyból, a nikápolyi bég jelentése alapján, erőltetett menetekkel a legrövidebb vonalon, tehát a Nadir-Derbend szoroson át indult Provádiába, s innét a magyarok mögött Várna felé.

Bizonyos az, hogy a szultán serege a magyar hadsereg háta mögé került, s azt a Devinai tó és mocsarak által határolt területen, fölötte kedvezőtlen viszonyok közt harcra, csatára kényszerítette.

A magyarok által megtartott hadi tanácsban Julián bibornok azt ajánlotta, hogy alakítsanak szekérvárat és a sereg ebben védekezék mindaddig, míg a hajóhad megérkezik; ámde senkinek még csak sejtelve sem volt, hogy a hajóhad hol van, s közeledik-e

egyáltalán vagy sem? Hunyadi János evvel szemben egyedül az 1444. elszánt harczot pártolta, melylyel a sereg magát — talán — a török seregen átvághatja.

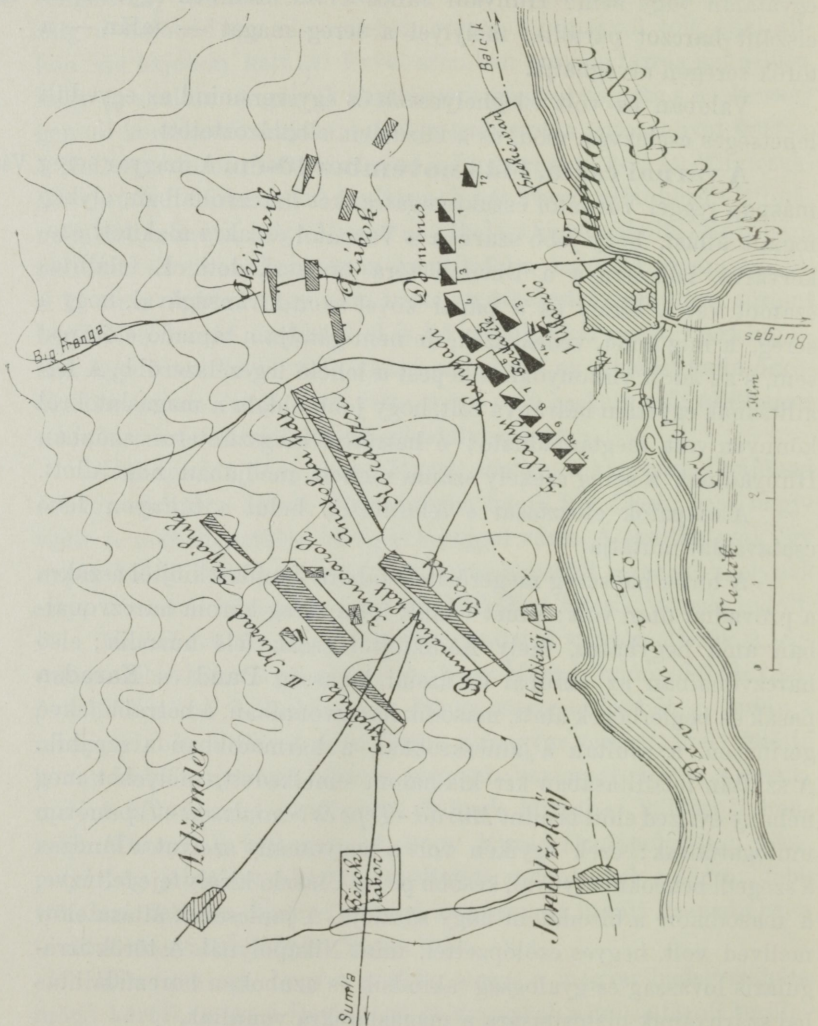
Valóban ez volt a leghelyesebb és egyszersmind az egyedüli lehetséges cselekvési mód, és a küzdelem elhatároztatott.

A várnai csata, 1444 november 10-én. A magyar sereg Várna. másnap reggel Várnától északnyugatra, két harczvonalban, olykép foglalt állást, hogy jobb szárnya a Várnától északra alakított szekérvárra, balszárnya a Devina tóra támaszkodott. E felállítás számot vet a király és a pápai követ azon kívánságával, hogy a sereg, a míg lehet, védekezzék, de nem gátolja a támadó előtörést sem, s az adott viszonyokhoz képest a lehető legezészerűbb. A felállításnak egyetlen hátránya volt, hogy jobb oldala a magaslatokról könnyen volt megtámadható; e hátrányt megszüntetni azonban Hunyadinak a sereg csekély száma mellett módjában nem állott.

A csapatok elosztását e felállításon belül a túllapon levő csatavázlat mutatja.

A török hadsereg megerősített tábora Jenidzsekiőjtől északra a provadiai úton volt; innét vonúlt föl a sereg három harczvonalban ama hegyhátra, mely Kadikiőjtől észak felé húzódik; első harczvonalban az európai és ázsiai lovasság Daud és Karadsa pasák és béglerbégek alatt, második harczvonalban, a hátrább fekvő gerinczen, a szultán a janicsárokkal, a harmadikban a szpahik. A szultán felállításában két kis halom emelkedett, melyeket még néhány évtized előtt is mint *Murad - Tepe* és *Szandzsák - Tepe* néven mutogattattak; ezek egyikén volt a hagyomány szerint a lándzsa a szegedi békeokmánynyal, később pedig Ulászló király feje feltűzve, a másodikon a birodalom nagy zászlója. A janicsárok állása előtt mellvéd volt, hegyes zöldözpettel, mint Nikápolynál. A török irreguláris lovasság és gyalogság (akindsik és azábok) a harczfelállítás bal szárnyának biztosítására a magaslatokra vonultak.

A magyarok már *kora hajnalban* csatarendbe állottak; a jobb szárnyon elkészítettet a szekérvár, melyet a gyalogság és a tüzmesterek szállottak meg, ide helyeztetvén el ama néhány ágyú is, mely a seregnél volt. A sereg a török hadak fejlődését, mi három órán át tartott, a király kívánsága szerint megszabott harcztervhez képest, tétlenül várta be; az európai és ázsiai lovasság fej-

A várnai csata. 1444 november 10-én.

A magyar csapatok felállításában a dandárok számokkal vannak megjelölve, melyek szerint: *Első harcvezető:* 1. Cesarini Julián, 2. Thal-lóczy Ferencz horvát bán, 3. Rozgonyi Simon egri püspök, 4. Herczeg Rá-fáel boszniai püspök, 5. és 6. királyi bandériumok, mindegyike 2000 lovas, 7–11. az erdélyi hadak öt bandériuma, ezek közt Hunyady dandára (11.) és Szilágyi dandára (7.). *Második harcvezető:* 12. Dominis János váradi püspök, 13. magyar-lengyel tartalék, 14. Oláhok (4000).

lődését, mely a két sereget elválasztó emelkedésen ment végbe, 1444. látta, az akindsik és azábok felvonulását azonban a hegy gerincei, szőlő-ültetvényei és cserjéi elrejtették.

Reggel 9 óra tájban kezdődött a harc. Előbb az azábok nyíl-harca, majd a 15,000 főnyi akindsik rohama következett; ez a gerincz alján a *jobb szárnyon* álló horvát bán és egri püspök dandárait érte, a kik a törököt — nehogy sokat fölfelé kelljen lovalgolniok — közelre bevárták, de azután oly hevesen támadták meg, hogy nyomban visszavetettek, és a hegy meredek részéig üldöztek. Ámde ez idő alatt Karadsa az ázsiai lovassággal is előre tört, és a két magyar dandárt oldalba fogván, visszavetette. Julián bibornok és Dominis váradi püspök támogatásra elősiető dandárait szintén érte e támadás, minek folytán a magyar jobb szárny szétveretvén, a szekérvár, majd a város mellett el a mocsarak felé szorítottatott; az egri és nagyváradi püspökök ez alkalommal itt elvesztek, Thallóczi horvát bán és Julián bibornok pedig mintegy 200—300 lovassal, a *szekérvárhoz* menekültek. E kis csoport itt, támogatva a második harcvezonalból segítségükre siető Bobriczki Lesko és Tarnov János által, hősileg küzdött; de a török a két lengyel úr kis csapatát szétverte, már a szekérvárba is behatolt, midőn végre a király és Hunyadi a második harcvezonalbéli *tartalékokkal* ide vágatván, a törököt megrohanják és visszaverik. *Karadsa bég-lerbég elesett* és az ázsiai lovasság zöme a hegyek aljában visszanyomatván, a király, Hunyadi és Thallóczy által egész a szultán felállításáig üzettek, a hol Hunyadi az üldözést megszüntetvén, a csapatokat az eredeti állásba való visszatérésre rendelé.

Hunyadi a királylyal a szekérvár felé tartott, hol az ázsiai törökök egy visszamaradt része és az akindsik új harcot kezdtek, s csak miután a törököt itt újból visszaverte, tért az állásba vissza.

A török balszárny veresége teljes volt; 3000 török holtteste fedte a csatateret.

Az állásba visszatérve, Hunyadi bámúlva látta, hogy az *oláhok* az üldözésből még most sem tértek vissza. Ennek oka az volt, hogy az oláhok a szultán felállítása mögött a sumlai úton a török táborra találván, azt fosztogatni kezdék és semmi hatalom sem volt képes őket onnét visszaterelni.

Miután azonban a dolog a magyar balszárnyon is veszélyessé

1444. kezdett válni, Hunyadi *a királyt megkérte, maradjon az állásban* míg ő a balszárny támogatására megy, és igyekezzék a szétszórt csapatokból, a távollevő oláhok helyett *új tartalékot* alakítani. Ezek után a középben le nem foglalt királyi bandérium egy részét magához vevén, *a balszárnyra* ment.

Itt a harc sokkal később kezdődött, mert a szultán az ázsiai csapatok küzdelmének eredményére várt, midőn pedig megindult, hosszú ideig egyensúlyban maradt. Végre a magyarok Daud pasát visszanyomták egész a janicsárokig. Ámde ekkor a szultán a szpahikat rendelvén Daud pasa támogatására, most a magyarok voltak hátrálni kénytelenek.

Ekkor érkezett oda Hunyadi, s a szpahikat oldalba fogván, az európai török lovasságot is megverte és szétűzte.

Murad szultán első harcvezonala és a szpahik is meg levén verve, most *már csak a janicsárok állottak*. A szultán minden irányban csak futó csapatait látván, elcsüggedt, s maga is menekülni készült. Környezete azonban őt visszatartóztatta, mire a szultán, a szegedi szerződés foszlányait a janicsárok közt körülhordoztatván, őket kitartásra buzdította.

Ez alatt Ulászló király a felállításban lengyel környezete által folyton ostromoltatott, ne engedje az egész dicsőséget Hunyadinak és a magyaroknak, rohanja meg a szultánt és a janicsárokat, kik bizonyára futó lovasságukat követendik.

Az ifjú király maga is harcvezető levén, nem sok buzdításra volt szüksége; megfeledkezve Hunyadiról és kérelméről, kíséretével és a mellé rendelt 500 lovassal neki vágatott a janicsárok mozdulatlan tömegének. A janicsárok nyilzáppal fogadják a kis csapatot, majd a czölöpzet és mellvéd állja útjokat, de mindez föl nem tartóztatja, s a király betör a janicsárok közé. A harczedzett vitézek e merészségen elbámúlnak ugyan, de a következő pillanatban soraik bezáródnak és Ulászló király és csekély bejutott kísérete kétségbeesett élethalál harcot küzd a török hadsereg legkitünőbb bajnokaival.

Hunyadi a balszárnyról visszatérve, bámulva hallja a történetet, s a legközelebbi vitézeket gyorsan összeszedve, aggódó hévvel siet a janicsárok tömegéhez, hogy a királyt — ha még idő van — visszatartóztassa, ha nincs, a veszélyből kivágja.

De már későn érkezett! A király és hős társai küzdelme nem soká tartott. A király lova hátulsó lábainak idegeit egy janicsár bárdja átszelvén, a ló összeesett, s a király számtalan sebből vérezve holtan rogyott össze. Fejét egy Kodzsa Chizr nevű janicsár vágta le, a szultánhoz vitte, a ki azután a főt egy póznára tüzetvén, körülhordoztatá. 1444.

A király merész csapatából csak néhány lovas tért vissza, ezek közt Báthory István, ki a Szt.-György zászlót visszahozta.

A király halálának híre villámgyorsan terjedt el a csatatéren, a magyarok közt rémületet, a törökök közt új lelkesedést gerjesztvén. Az üldözésből visszatérő magyar csapatok a király halálának hírére minden irányban szétfutottak; senki sem gondolt további küzdelemre, mindenki csak a menekülésre.

E közben az est is beállott és Hunyadi sem tehetett egyebet, mint hogy társaival meneküljön.

Az éj beálltával azonban számos magyar csapat, mely a bekövetkezett veszedelemről nem tudott, s magát győztesnek tartotta, a szekérvárhoz gyülekezett s az éjet itt töltvén, a szekérvárat a törökök másnap bekövetkezett megtámadáskor szívósan védelmezte. Itt esett el Julián bíbornok, a ki e veszedelmet a magyarokra hozta, Báthory István és többen mások. Nagy részők azonban elmenekült, kivéve a gyalogságot, mely a szekérvárban felkoncizoltatott.

Hunyadi János Oláhországon át igyekezett hazájába jutni, de útközben Vlád Drákul oláh vajda által elfogattatott és később csak az országgyűlés fenyegető követeléseire szabadult meg.

A magyar sereg *vesztesége* 3—4000, mások szerint, de kétségtelenül túlozva, 10—12,000 fő volt; a törököké körülbelül 30,000.

Ez volt a sem politikailag, sem katonailag elő nem készített, eszközgeből kifolyó, s így erkölcsi alapot nélkülöző hadjárat gyászos vége.

Hunyadi János hadjáratai a nándorfehérvári csatáig.

A várnai csata után II. Murad szultán ismét visszatért magneziai magányába, s ez Magyarországra kétségtelenül szerencse

1444. volt, mert Ulászló halála után a közállapotok nem igen voltak alkalmasok arra, hogy a győzelmes török hatalomnak, ha Magyarország meghódítását akarja, sikerrel lehessen szembeszállani. Ulászlóról különben az a hír terjedt el, hogy életben van s ez az ország kormányzására teendő intézkedéseket hosszabb időre felfüggesztette. Midőn végre biztossá vált, hogy Ulászló Várnánál csakugyan elesett, az 1445. évi országgyűlés követséget küldött Frigyes császárhoz, hogy Albert fiát **Lászlót**, kit az ország királyul elismerni hajlandó, a nála levő szent koronával együtt szolgáltatassa ki, egyelőre pedig az ország kormányzása hét főkapitányra bízott. Ezek egyike volt *Hunyadi János*, kinek Erdély és a Tiszántúl jutott, de a ki ezenkívül az ország déli határainak a török elleni megvédelmezésével is megbízott.

Hunyadinak nem sok fáradságába került volna, hogy magát királylyá választassa, de a szerény férfiú nem kívánczolt e polczra, s a haza javát akarván mindenekelőtt, azt újabb rázkódásoknak kitenni nem akarta. Neki életezélja a török elleni harc volt, erre irányozta minden igyekezetét.

1445. **Az alsó-szávai hadjárat 1445-ben.** Hunyadi a várnai sereg maradványaiból alkotta meg a határvédő hadat, melynek nemsokára alkalma nyílt magát kitüntetni.

Az alsó Száva vidékén több ezer főnyi török rablócsapat tartózkodott, mely a Szerémséget gyakran háborgatta. Hunyadi elhátározta, hogy e rablócsapatot, mely éppen **Zsarnó** (vagy Czárnó, Nándorfehérvártól 1 mérföldre nyugotra) melletti táborában volt, rajtaütéssel megtámadja. A kijelölt napon számra kisebb hadával táborából, melyben az örtüzeket égve hagyta, a legnagyobb csendben elvonulván, a Száván kissé feljebb titkon átkelt s egész észrevétlenül megközelítette a törökök táborát. Most nagy zajjal hirtelen rajtok ütven, a törökök legnagyobb részét felkonczolta. A menekülők a Száva vidékét elhagyván, Szerbia belsejébe vonultak.

1445.—1446. **Az aldunai és oláhországi hadjárat 1445—1446-ban** Azon hirre, hogy Murad szultán Ázsiába visszatért, az új uralkodó, II. Mohammed, ellen pedig a janicsárok föllázadtak, Hunyadi új török hadjáratot tervezett. *Valeran de Wawrin*, a burgundi hajóhad parancsnoka, ugyanis ajánlatot tett, hogy 6—8 gályával a Dunán feljön és egy oda vezető magyar sereggel

Zsarnó
(Czárnó.)

együtt működik. Természetes, hogy e czélra Hunyadi a nyugoti hatalmak segítségére is számított, fölhívta tehát azokat, valamint *Vlád Drákul* oláh vajdát is. A felhívottak közül csupán az oláh vajda jelent meg 6000 emberrel augusztus elején *Izákcsándl*, azután a hajóhaddal együtt, mely a trónkövetelő *Szaudzsi*, más néven *Csalopia Dávid*, török herceget is elhozta Konstantinápolyból, Nikápolyhoz ment. Útközben a szövetségesek kísérletet tettek **Szilisztria** ostromára, de megtudván, hogy itt 30,000 török van, tovább siettek; de elfoglaltak két kisebb várat, **Turtukájt** és **Gyurgyevot**, míg végre *szeptember 12-én* Nikápoly alá jutottak.

Drakula óhajtotta volna az oláh területen a Duna balpartján fekvő **Kis-Nikápolyt** elfoglalni, s ez két napon át ostromoltatott is, midőn *szeptember 15-én* megjelent mintegy 10,000 főnyi sereggel Hunyadi János is.

Hunyadi azonnal értekezett a hajóhaddal szintén feljött *Francesco* bibornokkal, az olasz-, és *Valerán Wavrimel* a burgundi hajóhad vezérével (a hajóhad 6 olasz és 2 burgundi gályából állott), hogy velők a török ellen indítandó új hadjárat iránt meg egyezzenek. Hunyadi tanácsára Kis-Nikápoly ostroma felhagyatott, és a sereg a Zsily torkolatához ment, hol a sereg a Dunán **Rahovánál** átkelt. Ámde a török sereg, mely Nikápolynál volt, szintén fölfelé vonult, a magyar-oláh sereggel azonban Rahovánál meg nem ütközött, hanem az ország belsejébe hátrált. Hunyadi, tudván, hogy a török czélja csak az, hogy a sereget becsalja, s ha majd a fáradság és élelem hiánya miatt (már most is csak két napi élelem volt) kimerül, rajtaüt és megsemmisíti, visszafordult és a sereggel ismét a Duna balpartjára kelt át.

Más okok is voltak a hadjárat megszüntetésére. Ugyanis Murad szultán időközben a fellázadt janicsárokat megfékezendő, ismét Európába jött, a kormányt átvette, a lázadást elfojtotta és készen állott újabb háborúra. A hadjárat tehát későbbi időpontra, a mikor a nyugoti fejedelmek több segílyt nyújthatnak, halasztatott.

Hunyadi Magyarországra, az oláhok és a hajóhadak hazájukba visszatértek.

Az *1446-ik év* tavaszán Hunyadi az országos tanács meg egyezésével Oláhországba indult, hogy *Vlád Drákul* vajdát, ki őt a várnai csata után letartóztatta s bár csak a mult évben még

1445—1446. a magyarokkal harczott, most ismét a törökhöz pártolt, megfenyítse.

Mielőtt a vajda ellenállásra készülhetett volna, Hunyadi Erdélyből rárontott, seregét megverte s őt magát elűzvén, vajdjává a Vlád által 1430-ban megölt Dán hasonnevű fiát, IV. Dánt helyezte be.

Drakula Drinápolyba menekült, honnét nemsokára török segélyhaddal tért vissza. Vállalata azonban nem sikerült. Dán Hunyadi híván segítségül, ez Erdélyből rögtön Oláhországba sietett, és Drakula török hadát megverte. A futó Drakulát Dán vette üzőbe, a Hunyadi által adott magyar haddal és a mellé állott oláhokkal újlag megverte, menekülés közben fiával együtt elfogta és végre Tergovistban lefejeztette.

Hunyadi ez alatt érintkezésbe lépett István moldvai vajdával, s vele a török ellen szövetséget kötött.

1446. A Frigyes és párthívei elleni hadjárat 1446-ban.

Frigyes nemcsak Lászlónak és a koronának kiadását tagadta meg, de sőt több határváron kívül **Köszeget**, sőt **Gyórt** is elfoglalta, míg párthívei közül **Cilley Frigyes** és **Ulrik**, Horvátországba betörvén, **Thallóczy János** vránai perjelt, Nándorfehérvárnak 1440-ben hős védőjét, **Pakrácz** mellett seregével együtt felkonczolván, az országot feldúlták.

Köszege.
Győr.

Pakrácz.

Hunyadi János mindenekelőtt a Cilleyek ellen indult; **Szt. György**. 15,000 főnyi seregével **Szent-Györgyöt** és a vránai perjelség többi **Pettau**. várait visszavette, majd a Dráván **Pettaunál** átkelvén, a Cilleyek hadát ennek közelében szétverte. A Cilleyek kapitánya, **Vittovecz**, megkísérelte ugyan még néhányszor az ellentállást, de **Csáktornya**. **Csáktornyánál** újra megveretett, és Hunyadi **Kapronczát** is megvette. Ezután Hunyadi a Cilleyek birtokait mindaddig dúlta, míg csak békéért nem könyörögtek, s a magyar kormány irányában hűséget nem fogadtak.

Csáktornya.
Kaproncza.

Hunyadi János a hadjáratból visszatérvén az országgyűlésre sietett, hol Albert király fia mint **V. László** magyar királylyá választatott, a királynak és a koronának — ha kell erőhatalommal is — az országba hozatala elhatároztatott, végre **Hunyadi János**, az egész ország által tisztelt hős, kiterjedt hatalommal **kormányzóvá** választatott.

Miután Frigyes, László királynak és a koronának kiadását az újabb követségnek is megtagadta, az országtanács megbízásából Hunyadi János kormányzó most egy 10, mások szerint 20,000 főnyi sereggel indult ellene, s *november közepén* benyomulván Stiriába, ezt és Karinthiát feldúlta, és hadaival Ausztria és Bécs felé tartott. Csak midőn a magyar sereg már **Németújhelyt** is megvette, és közvetlenül Bécsset fenyegette, gondolt Frigyes az alkudozások megkezdésére; ezek midőn Hunyadi **Bécs** alá a Dunáig hatolt, azon föltétel mellett, hogy Győr február 2-áig átadassék, fegyverszünettel értek véget, mely a béke iránti alkudozásokat *Carvajal* bibornok pápai követ megérkezteig függesztette. 1446.

Hunyadi deczember végével seregét nagy zsákmánnyal, melynek értékét némelyek 10 millió forintra becsülik, tért vissza.

1447 június 1-én végre Frigyesel két évi béke kötöttet, mely azonban a földolgot, László és a korona kiadását függőben hagyta.

A rigómezei hadjárat 1448-ban. Hogy a magyar kormány a Frigyesel folytatott viszályok végleges lebonyolítását elodázta, ennek egyik oka az volt, hogy ismét a török háború került felszínre. A külhatalmaknál tett lépések ugyan ezúttal sem vezettek kézzelfogható eredményre, bár Hunyadi János ez iránt mindent megtett, de biztattak a háborúra a török birodalom viszonyai. 1448.

II. Murad szultán az előző években már több hadjáratot intézett **Castriota György** ellen, de siker nélkül; minden hadjárat a törökök érzékeny vereségével végződött. E balsikerek hire eljutott Magyarországra is, mi Hunyadinak azon elhatározására, hogy a várnai szégyent egy új támadó hadjáratral mossa le, kétségtelenül nagy befolyással volt.

A török háborúra a várnai hadjárat óta folyton készülvén, csak arra várt, hogy a nyugoti hatalmaknak a pápa által ígért támogatását megnyerje. Valószínű, hogy erre már 1447-ben számított, s a különben hátrányos radegundi békébe azért egyezett bele, hogy az ország nyugalmát és békéjét nyugaton biztosítsa.

A várt segély ugyan úgy 1447-ben, mint 1448-ban is elmaradt, Hunyadi mindazonáltal, megtudván, hogy Murad szultán ez évben **Castriota Györgyöt** ismét, még pedig egy 100,000 főnyi nagy

1448. sereggel, és ismét siker nélkül támadta meg, a mennyiben Albániát ugyan feldúlta, de Castriota György *Krója* sziklavarában rendületlenül áll, a hadjárat megindítására az időpontot alkalmasnak ítélte.

A hadsereg, melyet Hunyadi János az 1448-ik évi hadjáratra kiállíthatott, a 8000 főnyi oláh segélyhaddal is alig multa ugyan felül a **30,000** főt, de minőségre, kivált magyar részeiben, jeles volt. A főpapok közül senki, a főurak közül Bebek Imre erdélyi vajda, Thallóczy Ferencz horvát bán, Székely János tótországai bán, továbbá Marczaly Imre, Rozgonyi Rajnald, Szécsi Tamás, Losonczy Benedek, Lindvai Bánffy István, s még többen vettek a hadjáratban részt; a török írók szerint Hunyadi sógora Szilágyi Mihály is. A sereg jól el volt látva ágyúkkal, puskákkal és más hadi eszközökkel, melyek szekereken — ezek száma 2000 volt — szállítottak; minden szekéren két gyalogos, egy pajszos és egy tüzér volt.

Míg azonban Dán oláh vajda készségesen csatlakozott Hunyadihoz, és haderejét kiállította, Brankovics György szerb despota, ki pedig országa visszanyerését Hunyadi 1443-ik évi győzelmeinek köszönhette, s mint magyar főúr is köteles lett volna a csatlakozásra, a hozzájárulást nemcsak megtagadta, de sőt áruló módon ő értesítette Muradot — mint már 1444-ben is — a magyarok terveiről és mozdulatairól.

A magyar sereg a Duna mellett *Kevénél* gyülekezett és szeptember 12-éig a Duna bal partján, 28-áig a jobb parton táborozott, szerb területen.

Hunyadi e hadjáratnál erősen számított *Castriota Györgyre*, kivel némi megegyezés is jött létre, s ez okból, midőn seregével *szeptember 28-án* megindult, irányát nem Drinápolynak, hanem, hogy Castriota hadaival még a törökkel való egyesülés előtt találkozzék, a *Rigómezőnek* (Kosovo Polje) vette. A sereg a szerb földet az egész úton dűlve, pusztítva, a Morava völgyén fölfelé haladt *Niszáig*, és ez úton egyesült a Szendrőnél átkelt oláh haddal. Nistől délnyugatra térve, Hunyadi serege egy hegyi úton Prokopljebe, majd a Toplica völgyön Kursumljeba, innét a Banjszka patak mentén a Prepolác hágóra, majd végre a mai Mrdár és Snok falvak irányában a Láb völgyébe ment s ezt követve, *október 15-én*

a Rigómező északi szélére érkezett. A szerb nép a szorost mai napig is Hunyadi útja után *Jankova-Kliszurának* nevezi. 1448.

Murad szultán Hunyadi támadó tervét és a hadjárat előkészületeit megtudván, Krója mellett csak egy kisebb hadat hagyva, azonnal Szófiába sietett, és azt vélvén, hogy a magyarok ezúttal nagy sereggel fognak jönni, terjedelmes intézkedéseket tett, hogy hatalmas sereget állítson ki. Midőn a magyaroknak Keve melletti gyülekezéséről és az oláhoknak Szörény vidékén történt átkeléséről értesült, serege, úgy az európai, mint az ázsiai, már java részben együtt volt. E sereg számerejét körülbelül 150,000 főre lehet tenni.

A szultán nem mozdult Szófiából, mert a magyarokat a szendrő—nis-pirot—szófiái vonalon, az 1443-ik évi hadjárat hadműveleti vonalán várta. De midőn Brankovics által értesített, hogy a magyarok Nist elhagyták, rögtön megindult Piroton át Nisre, innét kezdve pedig, 2—3 napi menetre, folyton a magyar sereg nyomán haladt.

Hunyadi nem birt tudomással Murad seregének holléte és mozgás iránya felől, s így a törökök, mint a várnai hadjáratnál, ismét a magyar sereg hátába kerültek. Ha legalább ezt megtudja, úgy megszállhatja vala a Prepolác szorost, s ebben tán föltartóztathatja a szultán seregét addig, míg Castriota csatlakozik. Így azonban kénytelen volt a harcot egyedül fölvenni.

A magyar sereg, mely Castriota György hadát dél felől várta, mielőtt menetét a csatlakozás végett tovább folytatná, a Rigómező elérése után, a nehéz út fáradalmaiból kipihenni akarván, a Szitnyicza mellett néhány napi pihenőt szándékozott tartani. A vett hírek szerint Castriota már közeledett, s így az egyesülés esetleg még a Rigómezőn is remélhető volt.

Míg azonban a magyarok figyelme dél felé irányult, *október 17-én* északon, a Láb völgy felső részén a *török hadsereg elővéde jelent meg.*

Ha Hunyadi kétségtelen hírekkel bir Castriota közeledéséről, úgy a törököt kisebb erőkkel föltartóztatva, bizonyára folytatja menetét dél felé, hogy az egyesülést a megütközés előtt végrehajtsa. Castriota közeledése azonban nem volt bizonyos, minek folytán Hunyadinak elkészülnie kellett arra, hogy a törökkel a harcot egyedül is meg kell küzdenie.

1448.
Plemetina.

E végből Hunyadi a Szitnyicza mellől a Plemetinától délkeletre fekvő fensíkra vonúlt föl. A törökök e szándékot észrevevén, a magaslatra ért magyar könnyű lovasságot, ugyanazon helyen, a hol az 1389-ben meggyilkolt I. Murad szultán sírja van, megtámadták. A küzdelem majd egész nap folyt, de a törökök, kik különben is csak kisebb erővel léphettek föl, viasszaszorítottak, és a fensík teljesen a magyarok birfokába került.

Hunyadi most a szekereket is felvonatta, és a fensík déli részén szekérvárat alakítottatott.

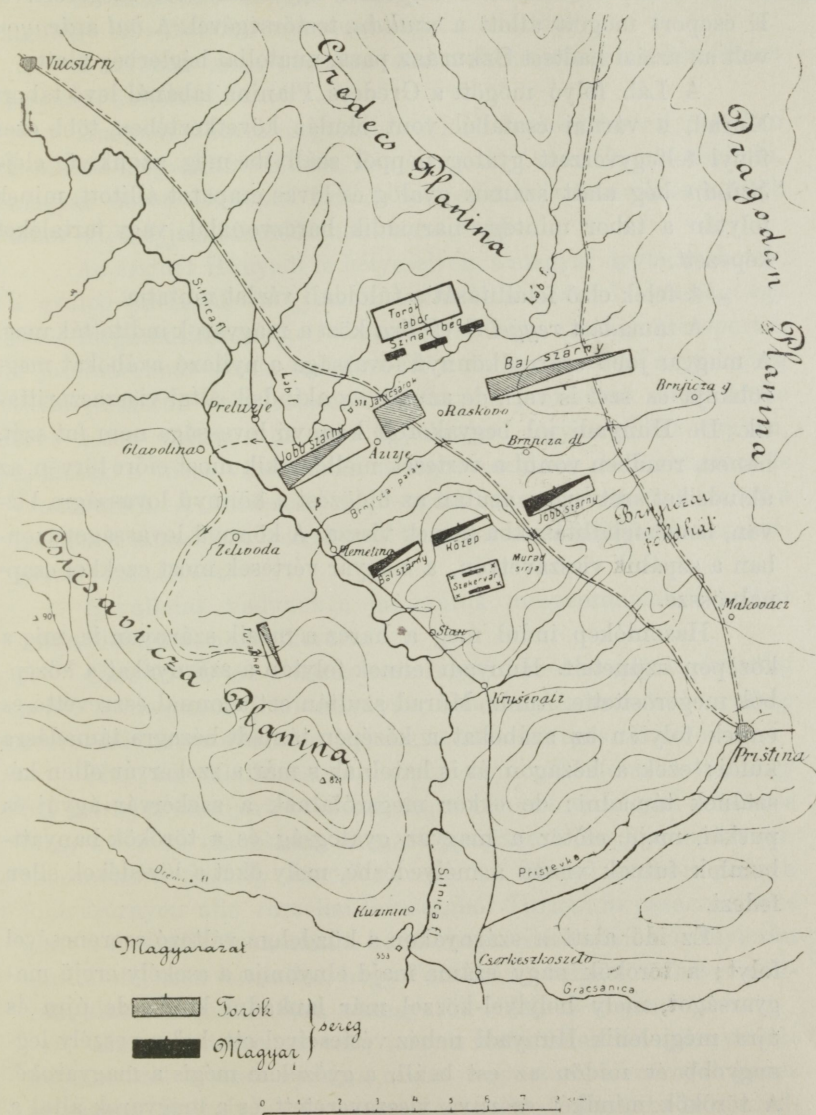
A török elővéd visszavonúlt, de estére már az egész török hadsereg kikontakozott a Láb völgy alsó részében és a Gredecz Planina déli lábánál, a Láb balpartján szállott táborba.

A *plemetinai ütközet* után a két sereget most már csak a jelentéktelen, a csapatok mozgását semmikép nem korlátozó Brnyiczai patak választotta el.

Rigómező.

A rigómezei csata 1448 október 18—19-én. *Október 18-án*, pénteki napon, Hunyadi János a magyar sereget harcra fejlődttette. A fejlődés három csoportban, és ezek mindegyikénél két harcvezonalban történt. A *balszárnynon*, mely a Szitnyiczára támaszkodott, az oláhok állottak **Dán** vajda parancsnoksága alatt. A középen maga **Hunyadi János** parancsnokolt; ez a plemetinai fensíkot foglalta el, és jobb szárnyával egész Murad sírjáig terjedt; itt voltak beosztva: első harcvezonalban *Székely János*, *Bebek Inre* vajda és *Thallóczy Ferencz* bán alatt az erdélyi és horvát lovasság, második harcvezonalban a *kormányzó* által vezetett királyi bandérium. A *jobb szárnyat*, mely a főuri bandériumokat foglalta magában, s Murad sírjától keletre a brnyiczai földhátan állott. **Lozonczy Benedek** vezette. Az egész erő állítólag 38 zászlóaljat képezett, a nehéz lovasság mindenütt a második harcvezonalban. A szekérvár a felállítás mögött 1—2000 lépésre volt.

A törökök hasonlóan szintén három csoportban és minden csoporton belül két harcvezonalban állottak: az első harcvezonalban az azabok és akindsik, másodikban a szpáluk. A *jobb szárnyat* Szeád-Eddin szerint, a hagyománynak megfelelően, a ruméliai hadtest képezte s parancsnoka némelyek szerint a ruméliai bégerbég, mások szerint maga **Chalil** pasa nagyvezír volt. A *középen* a janicsárok állottak, kiknek felállítás a szokásos mellvéden és czölöp-

A rigómezei csata.
1448 október 18—19-én.

1448. zeten kívül a mellvédre helyezett ágyúkkal volt megerősítve. E csoport mögött állott a *szultán*, testőrségével. A *bal szárnyon* volt az ázsiai hadtest *Szkurasz* pasa, anatóliai béglerbég alatt.

A Láb folyó mögött a Gredecs Planina lábánál levő tábornak Murad, a várnai csatából vont okulás következtében, több ezer főnyi felfegyverzett gyalog néppel szállatta meg, azonkívül eléje *Szinán* bég alatt számos gyalog és lovas csapatot állított, minek folytán a tábor mintegy harmadik harezvonalat, vagy tartalékot képezett.

A felek első felállítását a túloldali vázlat mutatja.

A támadást *reggel 8—9 óra* közt a magyarok indították meg. A magyar jobb szárny könnyű lovassága a nyilazó azábokat megrohánja és szét is veri, de azután az akindsik által visszaszorítottik. De Hunyadi jól begyakorolt könnyű lovassága nem fut szét, hanem rendben vonúl a vértések mellé, a kik most előre törvén, az akindsiket szétverik; azután az üldözést a könnyű lovasságra bízván, ismét felállításukba térnek vissza. A könnyű lovasságot azonban a szpáhik visszavetvén, a magyar vértések most ezekkel csapnak össze.

Hasonlóképp indul meg a harc a másik szárnyon is, míg a középben szünetelt. Hunyadi ennek folytán a szárnyakat a középben megerősítette. Ámde Murad szultán ezt azonnal észrevette és ennek folytán az azábokat a középben támadt hézagra támadásra küldi; ezek a hézagon át is hatolnak s már a szekérvár ellen készülnek támadni; de ekkor megszólalnak a szekérvár ágyúi és puskái, majd előtör a magyar gyalogság és a törökök hanyatt-homlok futnak vissza a mélyedésbe, mely őket a lövedékek ellen fedezi.

Ez idő alatt a szárnyakon a küzdelem változó szerencsével folyt; a törökök nagy száma majd elnyomja a csekély erejű magyarságot, mely helylyel-közzel már lankadni kezd; de újra és újra megjelenik Hunyadi nehéz vérteseivel ott, hol a veszély legnagyobb és midőn az est beáll, a győzelem mégis a magyaroké. A törökök mindkét szárnya visszaveretett és a magyarok által a Brnyicza patakon túl, sőt még Láb folyón át is üldöztetett, mire azután a magyar hadak, az éj beálltával, eredeti felállításaikba a szekérvárhoz vonultak vissza.

A csata első napján a magyarok 2000, a törökök állítólag 1448. mintegy 15—20,000 főnyi veszteséget szenvedtek.

A törökök ereje azonban nem volt megtörve s a küzdelmet folytatni kellett.

Hunyadi a harc megszűntével hadi tanácsot tartott, melyben I. Murad megvakított fiának, Szaudzsinak, *Daul Cselebi* nevű fia, magyar néven *Csalopia Dávid* tanácsára a janicsárok és a török tábor ellen éjjeli támadás határozottatott el.

Az eszmét Hunyadi is helyeselvén, a magyar ágyús szekerek, a gyalog puskások és íjjászok, továbbá a könnyű lovasság egy része megindultak az éjjeli támadásra. Midőn a magyar csoportok a janicsárokhoz értek, megdördültek az ágyúk, majd a gyalogság rövid puskatűz után rohamot intézett a janicsárok ellen. Ámde ezek résen voltak s az első ágyúlövésre fegyvereikhez kapván, nemcsak a tüzet viszonzták a leghevesebben, de a rohamot is visszaverték. A küzdelem majd egész hajnalig tartott, a mikor a törökök a támadókat bekerítéssel fenyegetvén, a magyarok a szekér-várba visszatértek.

A vállalat, melynek a janicsárok megsemmisítését kellett volna előidézni, nem sikerült.

Október 19-én a harc kora reggel ismét megújult, és pedig ismét a magyarok jobb szárnyán, Losonezy és az ázsiai lovasság közt; csakhamar általános lett a küzdelem az egész vonalon.

Hunyadi felállításában csupán azon változtatást tette, hogy bal szárnyát mindjárt kezdettől fogva nehéz lovassággal erősítette meg, mely az oláhoknak támaszt nyújtson s hogy e szárny parancsnokává *Székely Jánost* nevezte ki. Murad szultán pedig a jobb szárnyon álló ruméliai lovasságból *Turakhán* pasa vezérlete alatt a theszaliai lovasokat a harc megkezdése után a Szitnyiczán átküldötte, azon feladattal, hogy Turakhán a túlparton fedve felállván, alkalmas pillanatban a magyarok oldalába törjön.

Hunyadi terve az volt, hogy a törököknek két szárnyhadát fogja ezúttal is visszanyomni, mi ha megtörtént, a szárnyak nehéz lovasságát Székely és Losonezy a janicsárok oldalába kanyarodtatják, míg Hunyadi maga a lövegekkel, gyalogsággal és a még meglevő lovassággal arcban támadja őket meg.

A küzdelem meglehetősen tervszerűen folyt le. A török sereg

1448. mindkét szárnya visszanyomatott, Losonczy bekanyarodott, Hunyadi megrohanta a janicsárokat és azok sorait, a török írók saját beismerése szerint, áttörte.

Ámde míg ez a középben történt, az alatt a magyar balszárny nagy veszedelemben jutott Turakhán pasa oldaltámadása által. Székely és az oláhok ép a velök szemben levő ruméliai csapatokat nyomták vissza, midőn Turakhán hirtelen oldalukba tört. E nem várt támadás, melyre a ruméliai csapatok is ismét rohamot intéztek, úgy az oláhokat, mint Székely János csapatait, ki maga jobb karját vesztvén, elesett, előbb teljes zavarba ejtette, mely után a szárny vereségével és az oláhok majd teljes megsemmisítésével végződött.

Hogy az oláhok ez alkalommal áruló módon magukat a török jobb szárnyat vezénylő Chalil pasa nagyvezírnek megadták volna s azután a szultán parancsára felkonczoltattak, mint azt eddig általánosan hitték, nem valószínű; sokkal valószínűbb az, hogy az oláhok a kettős támadás alkalmával egyszerűen elhullottak.

De Hunyadi támadása a középben sem aratott sikert, mert midőn vitézei a janicsárokon áthatoltak, ott Szinán bég csapatai által támadtattak meg; sokan átvágták ugyan magukat ezeken is, de ekkor meg a felfegyverzett tábor állta útjokat. Ily sokszoros harc végére megtörte e hadat is; most már csak az általános menekülés maradt hátra.

A bal szárny és a közép veresége a csatát Murad szultán javára döntötte el. Hunyadi serege másodizben vereséget szenvedett.

A magyarok egy része a szekérvár felé menekült, de Murad azt már, az est beállván, meg nem támadhatta. Hunyadi maga is a szekérvárba ment és az éj egy részét ott töltötte, de belátván, hogy a harc megújítása képtelenség, még virradat előtt az ott levő urakkal a szekérvárból kitört és míg sógora, *Szilágyi Mihály*, egy maroknyi haddal a törököt feltartóztatta, elmenekült.

A magyar sereg *vesztesége* még nagyobb volt, mint Várnánál. 17,000 magyar és oláh bajnok hullott el a harcmezőn; az urak közül Székely János, Thallóczy Ferencz, Marczaly Imre, Losonczy Benedek, Bebek László, a Szécsy testvérek, Bánffy Ist-

ván, Csáky György, Nádasdy Imre, Andrassy Bertalan, Karr Róbert és a coronai püspök, pápai legátus. Fogságba estek: Szilágyi Mihály, Dán vajda, Korothnay János, Szakadály Tamás és mások, kik azonban később mind megszabadultak. De Murad szultán is drágán vásárolta meg a győzelmet, mely neki egyező adatok szerint 35—40,000 harcosába került. 1448.

A menekültek nagy része a lesben álló szerbek által konczolatott föl, vagy legalább kifosztatott.

Hunyadi Jánost az áruló Brankovics Szendrón letartóztatta s csak decemberhóban, súlyos föltételek mellett, bocsátotta szabadon.

De a nemesen gondolkodó magyar nemzet nem ócsárolta Hunyadit vereségéért, sőt örömmel fogadta s diadalmenetben kísérté be Szegeden az országgyűlésbe. Hisz e nagy megpróbáltatások közt még nagy szerencse volt, hogy megmaradt ő, az egyedüli, kinek neve is elég volt arra, hogy a törököt a haza földétől távol tartsa.

A Giskra elleni első hadjárat 1449-ben. Az 1445-ben 1449.
megválasztott főkapitányok egyike, **Giskra János**, bár az országgyűlés a főkapitányokat Hunyadinak kormányzóvá választása következtében megszüntette, a czímet Felső-Magyarországon továbbra is bitorolta és cseh zsoldosaival a «bratikkal» kénye-kedve szerint garázdálkodott; társai voltak a dulásban Komorovszky Péter, ki Liptóban és Szentmiklósi Pongrácz, ki Nyitra és Trenesén megyékben dült. Az országtanács Giskra megfenyítését határozván el, Hunyadi unokaöccsét, *Székely Tamást*, haddal küldötte ellene; de míg ez tétlenül állott a Kassa melletti **Somosnál**, Giskra *szep-* Somos.
tember 5-én hirtelen rajtütött, seregét szétverte, táborát elfoglalta és sokakat fogságba ejtett. Erre maga Hunyadi János szállott elene táborba, az általa épített **Szepsi** várat rohammal bevette és elrombolta. Hunyadi ezután **Körmöczöt** akarta elfoglalni, de mire leért, a városokat felajánló polgárokat Giskra elfogatta és ellenállásra készült. De Hunyadi a szép magyar várat elrombolni nem akarván, innét seregével elvonult és a Szepességbe szándékozott visszatérni, a csehek fészkeinek pusztítását folytatandó. Alig távozott azonban Körmöcz alól, megjelentek a lengyel király követei, kik fegyverszünetet eszközöltek ki. A következő év márczius havában Mezőkövesden állandó béke kötöttett.

Szepsi.
Körmöcz-
bánya.

1450. **A szerb hadjárat 1450-ben.** Az ország nyugalmasabb állapotában az országtanács hajlandóbb volt Hunyadinak Brankovics elleni ügyét felkarolni, minek következtében a kormányzót a rigómezei csata után Brankovicssal kötött kényszerszerződés teljesítése alól fölmentvén, egyszersmind felhatalmazta, hogy Brankovics magyarországi javait elkobozza, s a deszpótát a magyar felsőség elismerésére, ha kell fegyverrel is, kényszerítse.

Hunyadi ennél fogva a deszpota birtokait, Munkácsot, Szatmárt, Nagybányát, Debreczent, Böszörményt, Tokajt, Túrt stb. lefoglalta. De midőn erre Brankovics csak még nyakasabb lett, Hunyadi sereggel tört be Szerbiába és azt dúlni, pusztítani kezdé. Brankovics török segítségre számított, de e helyett a szultán Feriz béget a szerbektől elfoglalt Krusevácz erődítéseinek helyreállítására küldte be, mi támadás előjele volt, s így Brankovics, miután Hunyadinak tüzszül még mindig letartóztatott László fiát szabadon bocsátotta, békéért könyörgött, mi az országnagyok közbenjárására meg is köttetett. Természetes, hogy e megaláztatás Brankovicsnak a Hunyadi ház ellen táplált eddigi gyűlöletét csak még mélyebbé tette.

1451. **A Giskra elleni második hadjárat 1451-ben.** Hunyadi János az 1450-ik év október 20-án Frigyes német királylyal szerződést kötött, miszerint László király 18 éves koráig Frigyes gyámsága alatt neveltessék, s Frigyes addig az általa elfoglalt várakat és városokat bírja. Ellenben Frigyes Hunyadit Magyarország kormányzójának elismeri, őt támogatja s ellenségei ellen megvédi. E szerződés szükséges volt azért, mert Hunyadinak a főhatalomra vágyó főurak közt, háza növekedő fénye és gazdagsága miatt, ellenségei támadtak. Ámde a szerződés, mely az országhatalmat Hunyadi kezében több évre biztosította, még több ellenséget támasztott; nevezetesen a kiskorú László révén hatalmat reménylő *Cillej Ulrik*, Garay László, Ujlaky és *Giskra János* mindenkép fondorkodának ellene, az alattomos támadásokra első sorban Hunyadi régi ellenségét, Brankovics Györgyöt használván föl. Hunyadi azonban nem értett tréfát s hadait felkészítvén az 1451 tavaszán hadjáratot szándékozott indítani Brankovics ellen. Ámde a bujtogatók megijedtek saját munkájuk eredményétől s magukat közbevetvén, békét eszközöltek ki.

A sereg azonban nem hiába gyülekezett össze.

1451.

Giskra nemcsak nem teljesítette a mezőkövesdi béke föltételeit; de sőt még több husszítát hozván az országba, Losoncz mellett egy kolostort foglalt el, ebből egész várat alkotott és onnét dülta a vidéket. Hunyadi tehát a Brankovics ellen gyűjtött had egy kisebb részét **Losoncz** felé vezeté; útközben azonban számos úr csatlakozott hozzá fegyvereseivel, úgy hogy a sereg 16,000 főre emelkedett. Hunyadi körülfogta a megerősített kolostort és ostromolni kezdé, midőn fölmentésére maga Giskra jelent meg.

Hunyadi ekkor hada egy részével az ostromot folytatván, másik részével Giskra ellen vonúlt. De alig kezdődött meg az ütközet, a hozzá csatlakozott urak, kik Hunyadi Giskra kezébe akarták játszani, csapataikkal együtt elhagyák. A kormányzó csekély számú híveivel a harcztot nem folytathatta, s visszavonulni lön kénytelen. A csatában elesett Kompolthy János és Pelsőczy István, a tárnok fia, ki halála előtt az összeesküvést fölfedezte. Héderváry Lőrincz, egri püspök pedig Giskra fogságába jutott.

Giskra most **Eger** várát fogta ostrom alá; azt azonban már meg nem vehette, mert Hunyadi az alföldön hagyott seregét gyorsan felhozván, Giskra ellen menetelt. Giskra nem várta be Eger-nél, hanem váraiba menekült. Hunyadi most előbb **Rozsnyót**, Giskra egyik főerősségét vette meg, majd **Szepsit**, melyet Giskra újra fölépített, nemkülönb **Derencsént** s azután Giskra székhelyét, az erős **Zólyomot** fogta ostrom alá; a várost fölégette, a várat pedig szorosán körülzártá. Rozgonyi Lőrincz elfoglalta a csehek-től **Gálszécset**. A kormányzó ellenségei azonban e közben maguk részére vonták az országtanácsot, melynek közbenjöttével Giskrával új béke kötöttet. Ennek alapja a mezőkövesdi béke volt, azon hozzáadással, hogy a Hunyadi által most elfoglalt várak Giskra birtokába nem bocsáttatnak.

Augusztus 7-én Brankovicssal is megkötöttet a végleges egyezmény, melynek egyik pontja szerint Brankovics unokája és Cilley Ulrik leánya, a 10 éves Erzsébet, Hunyadi Mátyás fiával eljegyeztetett.

Brankovics ezután az országtanács megbizásából az elhalt II. Murad utódjával II. Mohammed szultánnal békét eszközölt ki, mely három évre kötöttet meg.

1454.

Az 1454-ik évi török háború. II. Mohammed szultán azon szilárd elhatározással lépett a trónra, hogy Konstantinápolyt, melynek bevételén már Bajezid hiába fáradozott, elfoglalja. A győzelmek, melyeket Murad Várnánál és a Rigómezőn a magyarok fölött nyert, ily elszánt lépésre annál is inkább felbátoríták, mert az európai fejedelmek szövetsége, melytől elődei még tartottak, rég megszűnt félelmes lenni. Ezért volt szüksége a három évi békére, melyet pedig még csak keresnie sem kellett, a magyarok magok ajánlották.

II. Mohammed 250,000 főnyi sereggel vette körül Konstantinápolyt; csapatai betörték a városba, hadi hajói behatoltak az Aranyzarvba s az utolsó görög császár, IX. Konstantin Paläologus, hős elszántsággal veté el magától a biborköpenyt, hogy a végső küzdelemben halálát lelje. *1453 május 29-én Konstantinápoly a török birodalom birtoka, fővárosa lett.*

Még ostromközben fogadta a szultán Hunyadi János követését, ki neki a kormányzói méltóságról való lemondását bejelentette. Cilley ugyanis nem nyugodott, míg az osztrák, cseh és morva rendekkel szövetkezve és a megnyert magyar országtanács által is támogatva, Frigyes császárt 1452 szeptember 4-én László kiadására nem kényszerítette. Miután pedig a kiszabadult király teljesen Cilley kártékony befolyása alá került, ez pedig minden alkalmat fölhasznált arra, hogy Hunyadi Jánost gyanúsítsa, üldözze, az egyenes lelkű, becsületes férfiú minden gyanúsítást az által czáfolt meg, hogy *a kormányzói hatalmat 1453 január havában a király saját kezeibe letette*, a ki őt azután az ország főkapitányává és Besztercze örökös grófjává nevezte ki.

Konstantinápoly bevételének hírével egyidejűleg érkezett az országba azon tudósítás, hogy Mohammed szultán nem elégszik meg Konstantinápolylyal, hanem erősen készülődik Magyarország meghódítására. E hírek nem maradtak hatás nélkül és az ország főurai az 1454-ik év elejére országgyűlést hirdettek, mely a török elleni védekezés módjait tette tanácskozás tárgyává. Hunyadi Jánost az ország rendei is főkapitánynya választák és midőn őt hadsereg felállításával és szervezésével megbízták, egyszersmind intézkedtek a hadi költségek felől, megállapítván a módot is, a mely szerint a netán szükséges fölkelésnek végbemenni kell. Mi-

dön Hunyadi e végzésekről a Prágában időző királyt értesítette, 1454. ez a kegyelem jeleivel halmozta el és egyszersmind tudatta, hogy a török háborúba induló sereghez Csehország is 6000 gyalogost és 1200 lovast ajánlott föl.

II. Mohammed nem készült ugyan azonnal Magyarország, hanem igen is *Szerbia* ellen. Hiába ajánlotta föl Brankovics a hódolatot és adófizetést; a szultán ugyanazon hamis alapon, mint Murad, hogy t. i. a szerb trónnak a szultán közelebbi örököse mint Brankovics, *Szerbia egyszerű átadását követelte*. A eselszövényekben megöszült deszpota ime láthatta, mire vezettek a magyarokon elkövetett árulásai; rövidlátó politikája nem értette meg Lázárevics István bölcseségét s a helyett, hogy a magyar mellé állott volna, minden döntő alkalommal Szerbia természetes ellenességét, a törököt támogatta.

És ime most főhajtva volt kénytelen azon Hunyadi Jánosnál megmentéséért könyörögni, kit annyiszor elárúlt. De Hunyadi nemes keblében a gyűlöletnek és boszúnak nem volt helye akkor, midőn a török elleni harcra szólították.

Bárha a török háborúra kirendelt sereg még nem volt együtt s így Hunyadi a szultánnal való mérkőzésre még csak nem is gondolhatott, mégis segíteni vélt Brankovics helyzetén az által, hogy 1454 augusztus havában a Dunán átkelven, benyomult Bulgáriába, s e tartományt egész **Tirnováig** feldúlván, miután a régi **Tirnova**. czárvárost is felgyújtatta, gazdag zsákmánnyal visszatért Magyarországba.

Midőn Mohammed szultán Hunyadinak Bulgáriába való betörését megtudta, seregével azonnal előnyomult Szófiáig; de itt már a magyar had visszatéréséről is hírt vett, minélfogva a sereg egyrészt Szófiánál visszahagyván, a többivel benyomult Szerbiába; hogy a török sereg mily nagy volt, azt mutatja azon biztos adat, hogy csupán gyalogsága 20,000 fő volt. A török sereg itt ismét több részre oszlott. A szultán maga **Szendrőt**, egy másik had **Szendró**. Osztroviczát fogta ostrom alá, míg *Firuz* bég lovassága az egész országot bekalandozván, 50,000 foglyot gyűjtött össze és hurezolt el. **Osztrovicza** aránylag rövid ostrom után bevétellett és leromboltatott, de Szendrőnek még csak külső falai romboltattak le,

1454. midőn a szultán hírére vette, hogy Hunyadi János ezúttal Szerbiába tört be és Szendrő fölmentésére jön.

Mohammed szultán, talán mert serege széteszolván volt, vagy mert a törökverő magyar hőssel, kinek erejét és hadvezéri tehetségeit már a Rigómezőn — hol ő is jelen volt — csodálta, ezúttal még mérkőzni nem akart, Szendrő ostromával már Hunyadi közeledésének hírére felhagyott, s Krusevácznál Firuz bég alatt 32,000 főnyi sereget hagyva vissza, Filippopoliszba ment, hogy a következő évi hadjáratra készüljön.

Hunyadi Szendrőnél kelt át a Dunán, de a török sereget már Krusevác. ott nem találván, utána ment Kruseváczig. Itt *Firuz bég* seregét sűrű köd által elrejtve meglepőleg megtámadta, teljesen szétverte, és a béget több ezer emberével fogságba ejtette. Hunyadi előnyomult ezután **Pirotig**, melyet szétrombolt, de miután a szultán Szófiából egész erejével vonult ellene, visszament. A magyar sereg előbb a Timok völgyén át haladt, majd **Widdinnek** tartott, e várost szintén szétrombolta, s végre diadallal vonult be Nándorfehérvárba.

Hunyadi csak azért ment Nándorfehérvárba, hogy ott seregét kiegészítse és minden szükséglettel ellássa. De miután a szultán a magyarok elvonulásának hírére Konstantinápolyba tért vissza, ő sem tartotta szükségesnek a hadjárat további folytatását.

A nándorfehérvári hadjárat 1456-ban. Hunyadi az 1454-ik évi győzelmes hadjárat után újból lépéseket tett arra, hogy a nyugoti hatalmakat, ezek közt első helyen Fridrik német császárt a török elleni általános háborúra bírja; ugyanebben fáradozott *Aeneas Sylvius* és *Kapisztrán János* is. Sikerült is a német és olasz fejedelmeket 10,000 lovas és 30,000 gyalogos kiállításának ígéretére bírni; de miután a szultán nem támadott, az egész dolog abban maradt.

1455. Az udvarnál pedig Hunyadi újabb dicsőségét avval viszonozták, hogy Cilley őt 1455 május havában kelepczébe csalni és szabadságától, sőt tán életétől is megfosztani igyekezett. Hunyadi sérelmét az egész ország magáévá tette, s bár maga a hős a viszályokat kikerülendő, minden hivatalairól lemondott, tán polgárháború tör ki, ha a közfigyelmet nem ismét a török háború veszi igénybe. Brankovics megjelent ugyanis az országgyűlésen és segílyt kért a török ellen, mert a szultán 1455 júniusban Szerbiába

ismét betört, elfoglalta *Novobrado* várost és annak gazdag arany- és ezüstabányáit, *Kruseváczot* és több más várost. 1455.

Hunyadiban ismét elnémult a sérelem minden emlékezete, midőn a hazát veszélyben tudta s lelkesedésében saját költségén 10,000 főnyi sereg kiállítását ajánlotta föl. Ugyancsak 10,000 főnyi sereget ajánlott föl Brankovics. «Ha ehhez a német és olasz segélyhad és az ország hadai csatlakoznak, a sereg könnyen megüti a 100,000-et, ennyi haddal pedig nemcsak Európából, de még a szent földről is kiüzi a törököt!» Így kiáltott fel Hunyadi, s hogy minden akadályt elhárítson, még Cilleyvel és Garával is kibékült. Ennek daczára a nagy hadjáratból nem lett semmi, A külföldi fejedelmekkel az alkudozás oly soká tartott, hogy Brankovics tovább nem várhatván, a szultánt kiengesztelte, s ez visszatért. Mihelyt pedig ennek híre ment, a külföld a dolog után érdeklődni megszűnt. Brankovics is visszavonult, s a következő évben lefolyt eseményeket már tétlenül szemlélte.

A magyarok azonban kénytelenek voltak a török kérdéssel újból foglalkozni, mert az *1456-ik év tavaszán II. Mohammed* 1456. szultán egyenesen Magyarországra készült. A hirdetett országgyűlésen *Carvajal* bíbornok, pápai követ, biztosította a rendeket, hogy az olasz hajóhad már fölszerelés alatt van, az arragoniai és burgundi segélyhadak a nyár folyamán okvetlen megérkeznek; mire a rendek, buzdítva *Kapisztrán János* ékesszólásával is, az aratás utánra támadó hadjáratot határoztak a török ellen. Alig mondatott ki a határozat, midőn ápril 7-én a vészes kiáltás hangzott el, hogy a törög sereg már útban van vizen és szárazon Nándorfehérvár ellen. Ennek folytán a sereg kiállítása és a fölkelés azonnal elrendeltetett, és úgy a pápa, mint a külföld sürgösen segélyre hivatott.

A galád Cilley azonban, ki Hunyadi egy újabb győzelme esetén a király melletti állásának és hatalmának elvesztésétől félt, a főurakat hazaáruló módon a fölkeléstől elvonni törekedett, majd a királylyal Bécsbe távozott, mire a már gyülekező urak nagy része is jószágaira tért vissza.

De még ez árulás sem volt képes Hunyadi nagy lelkét megingatni. Az ármányokkal mit sem törődve, Nándorfehérvárra sietett, ennek parancsnokául sógorát, *Szilágyi Mihályt*, alparancsnokokul fiát *Hunyadi Lászlót*, *Ország Mihályt* és a spanyol *Bastida Jánost*

1456. rendelvén, a várba *május 14-én* 7000 főnyi csapatot vitt, s a várat sürgősen úgy eleséggel, mint védő eszközökkel (ágyúkkal, löporral stb.) bőven ellátta.

Ezután Carvajal bíbornokot Cilley armányainak ellensúlyozására a király mellé Bécsbe küldvén, sereggyűjtéshez látott, melynek gyülekező helyéül Szegedet tűzte ki. Buzgó társa volt ebben Kapisztrán János, ki fáradhatatlanul járt városról városra, faluról falura és elragadó ékesszólással ezeket birt rá a kereszt fölvetelére. Hogy pedig a várnak a vizen való ostromát is megnehezítse, Hunyadi a Dunán Péterváradnál, s később Szalánkeménél 200 különféle hajót gyűjtött össze.

Nándor-
fehérvár.

Nándorfehérvár ostroma. Mohammed szultán ez alatt *július elején* legalább 150,000 főnyi sereggel, 300 ágyúval és 200 hajóval, melyek közt számos nagyobb hadi gálya volt, érkezett Nándorfehérvár alá, s a várostól délre, a Száva és a Duna közt szállott táborba. Hajóhada azonnal állást foglalt Zimonyon felül, és evvel a várat a vizen elzárta, ágyúi pedig *július 4-én* megkezdék a vár lövetését. A tüzérség szertára a sereg mögött, a Mokrilug felé vezető úton, a Szt. Magdolna templomnál volt. Legnagyobb hatással volt Mohammed 22 nagy ágyúja, melyek némelyike 24 arasz hosszú, ürmérete pedig 5 arasz volt, és a két nagy mozsár, melyek öblében egy ember ülhetett, s melyek roppant súlyú kőgolyókat vetettek.

Tíz napi lövetés után a falak már annyira bomladoztak, hogy Szilágyi megízente Hunyadinak, miszerint ha segítségére nem jön, a várat már csak néhány napig tarthatja.

Hunyadi János serege e közben igen lassan gyülekezett. A főpapok bandériumai közül egy sem jelent meg, a főurak közül szintén alig egynéhány; csupán *Koroghy János* macsói bán, *Kanizsai László* és a *Rozgonyiak* említetnek. A keresztiesek ugyan szépen gyülekeztek, s azok számát némelyek 40,000, sőt 60,000 főre teszik, de ez nyilván csak azok száma, kik a keresztet fölvettek, de nem azoké, kik tényleg megjelentek; a valósággal megjelent keresztiesek száma alig volt több 10—15,000-nél, s Hunyadi egész ereje, t. i. Nándorfehérvár helyőrsége és a fölmentő sereg együttvéve nem volt több mint 45—50.000 fő. Egyébiránt bármily nagy volt is a keresztiesek száma, értékük vajmi csekély vala. Papok, barátok, tanulók, parasztok voltak ezek, részint kardokkal és pikákkal,

részint csupán ólmos botokkal fölfegyverkezve. Hunyadi már a szegedi táborban igyekezett őket valamennyire begyakorolni, hogy legalább némileg rendben vezethetők legyenek, de az idő rövid volt, a veszély növekedett. 1456.

Hunyadi tehát saját magyar hadával, a **Kapisztrán János** által vezetett keresztésekkel és a hajóhaddal megindult, s *július 14-én* Zimonyhoz közeledett; a menet alatt a hajóhadat a Duna jobb partján menetelő sereg fedezte. A török hajóhad egyes gályái lánczokkal voltak összekötve; de Hunyadi kitünő hajósai ettől nem rettentek meg, s míg a jobb parton menetelő sereg a török hajókat ágyúival lövette, a magyar hajók, hajtva a Duna árja és az evezők által, hatalmas lökemmél mennek neki a török hajóvonalnak, s azt szerencsésen áttörték. Most kétségbeesett küzdelem keletkezett a vizen, melyet a keresztések lövegei a partról, a Szilágyi által a törökök hátába küldött 40 hajó a vizen támogattak. Öt órai kemény harcz után *a török hajóhad legyőzöttet*. Három nagy gálya 500 fegyveressel elsüllyesztetett, négy gazdagon díszített gálya elfogatott, a többi pedig erősen megrongálva megfutott. E hajókat azután a törökök táboruk mellett elégették, nehogy az ellenség kezébe kerüljenek.

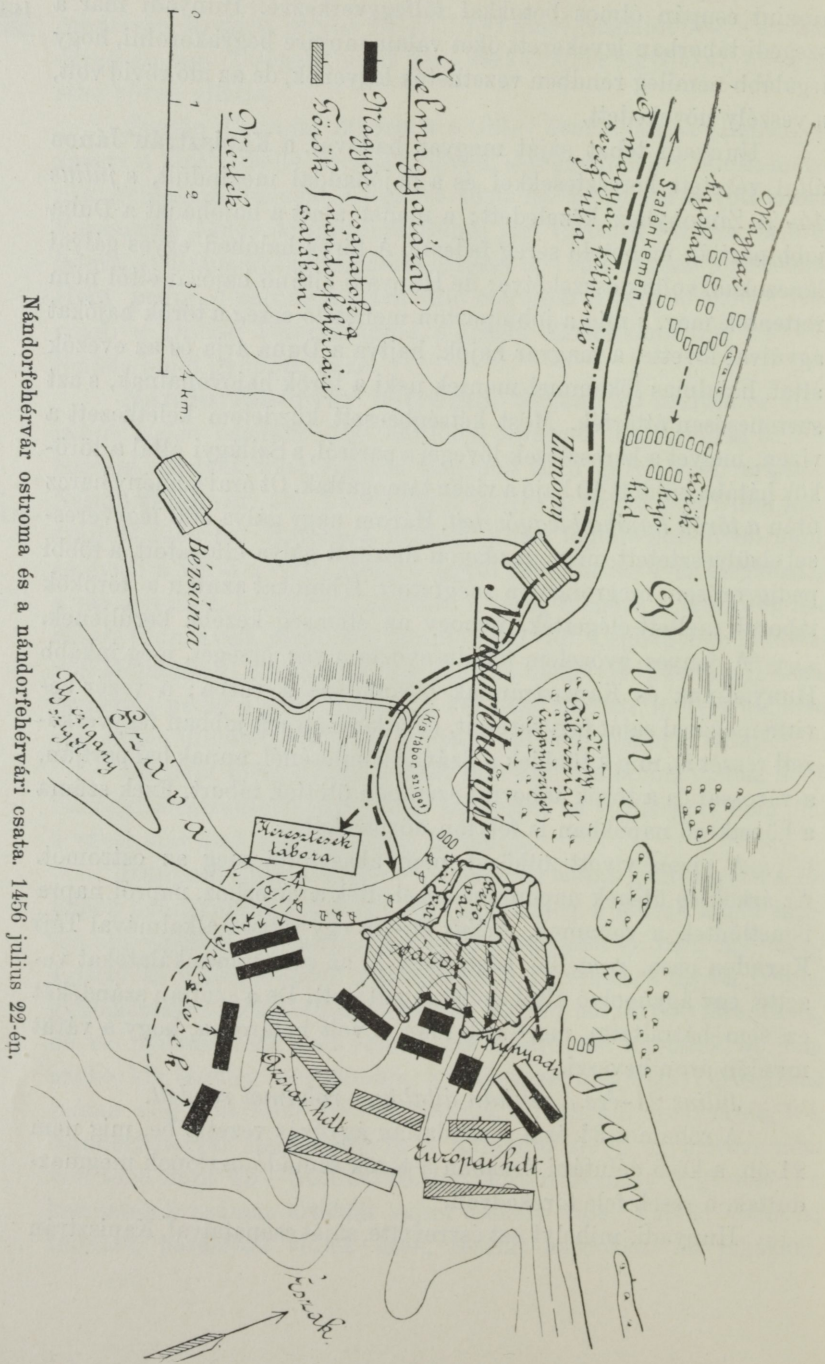
A fényes győzelem felvillanyozta a vár őrseit, még inkább Hunyadinak és Kapisztránnak bevonulása a várba; a vezér bevitte magával saját fegyvereseit, és a keresztések jobban fegyverezett részét is, míg a többiek a Száva beömlésénél, annak bal partján, a várossal és a török táborral szemben ütöttek táborn. Ezek száma a következő napokban is folyton növekedett.

A vizen vívott ütközet nem akasztotta meg az ostromot. Az árkok és ütegek naponkint közeledtek a városhoz, napról napra ismétlődtek a rohamok. *Július 20-án* egy roham alkalmával Táji **Karadsa** pasa, ruméliai béglerbég, ki az ostrommunkálatokat vezette, egy ágyúgolyó által szétszakgattatott. De a szultán szándékát ez sem hátráltatta, mert szilárdan el volt határozva, hogy a várat minden áron beveszi.

Július 21-ére a szultán általános rohamot rendelt.

A rohamot 34 órai szakadatlan ágyúzás vezette be, míg nem 21-én, a késő délutáni órákban a török támadó oszlopok megmozdultak, a rések felé törekedvén.

Hunyadi, mihelyt ezt észrevette, saját csapataival, Kapisztrán

Nándorfehérvár ostroma és a nándorfehérvári csata. 1456 július 22-én.

pedig a várban levő keresztésekkel a bástyák előtti sikon foglalt állást, s a török rohamoszlopokat ismételve megtámadta. Kétszer hatoltak be a törökök a városba, kétszer üzettek ismét vissza; de a harmadik, a szultán által személyesen vezetett rohammal a törökök a várost bevették. A magyarok és a keresztések részint a város bástyáiba, részint a várba szorítottak. Hunyadi és Kapisztrán is a várba szorultak, de mivel a törökök most már létrákkal magát a várat kezdték vivni, csakhamar megjelentek a híd melletti tornyon, s onnét buzditották a védőket. Kapisztrán éles hangú «Jézus» kiáltásai messze hangoztak ki a harc zsvajából. A helyzet azonban egyre kétségbeesztőbb. Egy török, azok közül, a kik már az árkon átjutottak, a falakon felkúszva fölhangzott a bástyára s feltűzni készült a török lófarkos lobogót. A törökök örömrriadallal üdvözlik a merészet, de nyomban ott terem egy magyar hős, **Dugonics Titusz**, s miután a törökkel nem bír, hősie önfeláldozással átkarolja, s törökkel, zászlóval együtt a mélységbe veti magát.

Már reggelre járt az idő, midőn végre sikerült a törököket, kiknek ruhája a falakról levetett szurkos és kénes égő rőzsekötegektől meggyuladván, ez köztök nagy rémületet és zavart okozott, a vártól elszorítani, sőt a zavar fölhasználásával a városból is kiűzni.

A nándorfehérvári csata 1456 július 22-én. Hunyadi megelégedett az elért eredménnyel, s miután a falakat, réseket újból megszállotta, megtiltotta, hogy az ellenséget — melynek újabb rohamát várta — üldözendő, helyét bárki is elhagyja.

A délutáni órákban azonban a keresztések egy kisebb csapata, látva, hogy a törökök nem támadnak, egyik lött résen keresztül kicsúszott, s a rés előtt levő halmon állást foglalva, a törökökre nyilazni kezdte, az ellene küldött lovas csapatot pedig visszaűzte.

E csekély eredmény folytán mindig több és több keresztet hagyta el a várost, midőn pedig ezek támadó előnyomulását a Száva tulsó partján levő keresztet sereg látta, az is nekibátorodva, dereglyéibe ugrott, s egy pillanat alatt több ezer ember állott a Száva jobb partján, követve a szakadatlanul utánuk özönlő néparadat által. Mielőtt akár a törökök, akár Hunyadi és Kapisztrán a dolgot észrevették volna, már tombolt a harc, s a törökök ázsiai hadteste, egyik állást a másik után elhagyva, folyton hátrálni kényszerült.

1456. Hunyadi és Kapisztrán kezdetben föl akarták a támadást tartóztatni, de csakhamar belátták, hogy ez lehetlenség, s az önként megindult támadásban felsőbb intést látva, a várban és városban levő összes hadakat gyorsan összegyűjtván, *lelkesült rohamban vezették a törökre.*

Már az első rohammal elfoglalta Hunyadi a szultán ágyúit, s azokat most a török ellen fordítván, a támadásnak evvel oly erőt adott, hogy a szultán azt, bár maga személyesen állott a janicsárok élére, s bár ezek harcát egy 6000 főnyi, portyázásból visszatért szpáhi-csapat támogatta, többé feltartóztatni képes nem volt. A szultán maga is megsebesült, a janicsár aga elesett, és a török sereg minden irányban futásnak eredt. A keresztiesek benyomultak a szultán táborába, s csakhamar lángtengerben égett az elhagyott török tábor.

Hunyadi cselből tartva, nem üldözte különben is kimerült hadával a törököket, hanem az ágyúkat magával vívén, a várba vonult vissza. Az elővigyázat azonban fölösleges volt; a szultán a rendetlen futásban menekülő sereget csak Szófiánál volt képes megállítani, honnét azután Konstantinápolyba tért vissza.

A török sereg Nándorfehérvárnál 40, mások szerint 50,000 főt veszített, e mellett összes ágyúit, hajóit, hadi szereit stb.

A magyaroknak a dicső győzelem fölött érzett nagy örömét, már néhány nap múlva mély gyász váltotta fel. A nemzet büszkesége, *Hunyadi János*, megkapva a táborban uralkodó ragályos betegséget, miután fiait és barátait egyetértésre, hazaszeretetre intette és a török elleni küzdelem folytatására buzdította, *1456. augusztus 11-én Zimonyban meghalt.* Tetemét Erdélybe vitték, és a gyulafehérvári sírboltban tették örök nyugalomra. Két hónap múlva követte őt a halálban hű barátja, *Kapisztrán János* is.

Hunyadi halála után *Cilley* korlátlan úr volt Magyarországon, de nem sokáig; még ugyanazon évben, *november 9-én*, Nándorfehérvárott, hova a királylyal azon czélból ment, hogy Hunyadi két fiát, Lászlót és Mátyást elfogassa, utólérte őt végzete. Egy heves összeszólalkozás alkalmával Hunyadi László barátai a dolyfős, ármányos főurat, a magyar nemzet legnagyobb ellenségét, összevagdalták.

Hunyadi jeles fia **László** ezért, a király esküje daczára, a budai

Zsigmond palota előtt *1457 május 14-én* kivégeztetett. De e rém- 1456.
tett elvette a talajt László király lábai alól is. A forrongás az egész
országban nagy volt, midőn annak László 1457 november 22-én
bekövetkezett halála véget vetett.

A magyar nemzet a Hunyadi házon elkövetett méltatlanságot
azzal boszúlta meg, hogy a hős még életben levő második fiát, a
15 éves *Mátyást, 1458 január 24-én* a nép örömrivalgása közt
Magyarország királyává választotta.

Mátyás király hadjáratai.

Mátyás király uralkodása a magyar történelem legfényesebb 1458.
lapjait tölti be.

Nehéz viszonyok közt ellenséges indulatú fejedelmekkel kör-
nyezve vette át az ország kormányát, s helyzetét még súlyosbította,
hogy a királyválasztó országgyűlés, bár a haza egén tornyosuló fel-
legeket jól látta, a nemzet ügyét saját rendi érdekeinek szűkkeblűen
alárendelve, az általános lelkesedés közt megválasztott ifjú király-
tól a hatalom, a cselekvés föltételeit és eszközeit megtagadta. Az
országot a király saját zsoldosaival védelmezze, mondja a hozott
törvény, a főurak és főpapok bandériumait csak akkor veheti
igénybe, ha saját erejéből az országot megvédelmezni nem képes,
míg a nemesség fölkeléséhez csak a legnagyobb szükség esetén
folyamodhatik. Ámde ugyanakkor kimondja, hogy a nemesek és
jobbágyaik adó alá semmi szín és ürügy alatt sem vethetők, s hogy
a király kezei még jobban leköttessenek, melléje öt évi időtartamra
kormányzót nevez.

Mátyás hatalmas szelleme azonban mindezen, valamint a
később még a főurak összeesküvése s más események által támadt
akadályok fölött diadalmaskodott. Mindenekelőtt lerázta nagy-
bátyja Szilágyi Mihály gyámságát, majd, midőn eszélyessége, nagy-
lelkűsége s uralkodói fényes tulajdonai által a főnemességet és az
országot a maga részére teljesen megnyerte, módot talált arra is,
hogy az országgyűlést hozott határozatainak megváltoztatására
birja s így magának a hadviselés eszközeit megszerezze.

Most már bátran állhatott a veszélyek elébe, melyek leküz-

1458. désében fényes hadvezéri tehetsége által hatalmasan támogattott. Hogy magát a nemességtől, mely a királyi hadak támogatásában igen gyakran lanyhának mutatkozott, minél inkább függetlenítse, a nemzeti véderő mellett hatalmas királyi zsoldos sereget szervezett, mely egyedül tőle függött, s kitünő fegyelme, jó szervezete, az akkori időkben példátlan hadi képzettsége és harczedettsége által nagy terveinek mindenkor kész s mindenkor kitünően alkalmazható eszköze lett.

Azt hihetnők, hogy Mátyás ez eljárása a magyar nemességet a hadviseléstől, melyben az utóbbi időszakokban már úgylis csak kelleetlenül vett részt, még inkább elidegeníti. De Mátyás, ki a magyar nemzetet s annak történelmét igen jól ismerte, ettől korántsem tartott; s valóban ennek ellenkezője következett be. Midőn a nemesség látta, hogy a király nélküle is tud boldogulni, sőt diadalokat arat, fölébredt benne a magyar faj harcziasága; nem nézhetette, hogy magyar hadak diadalokat vívjanak ki, melyekben neki része nincs, s a mire őt kényszeríteni oly nehéz volt, azt megcselekedte önkéntesen. Tömegesen sorakozott a király zászlói alá, hogy vele küzdjön s részese legyen a dicsőségnek, melyet a király győzedelmes hadjáratai Magyarországnak, a magyar nemzetnek szereztek.

Mátyás hadserege ennél fogva, daczára a számos idegen elemnek, mindvégig megtartotta nemzeti jellegét s a nagy király győzelmei nem idegen zsoldos kapitányok, vagy külföldről bevándorolt vezérek, hanem kizárólag magyar vitézek neveihez fűzvék. Báthory István, Kinizsy Pál, Magyar Balázs, Szapolyai István, Bánffy Miklós, a Rozgonyi, Ujlaki, Geréb, Csupor, Dóczy, Both, Szokolyi s még számos magyar család tagjai nemes versenyben igyekeztek arra, hogy a magyar névnek dicsőséget szerezzenek.

Szereztek is. A magyarok hirneve, mely Nagy Lajos óta a külföld előtt már elhomályosodni kezdett, Hunyadi Jánosnak a törökökön vett győzelmei, Mátyás fényes hadjáratai által ismét közismertté lett. Hunyadi Jánosnak és Mátyás királynak neve egymaga elég volt arra, hogy II. Mohammedet, Konstantinápoly elfoglalóját, visszavonulásra bírja (1454 és 1464).

A magyar sereg e hírnévre méltó is volt; vitézsége páratlan bátorsága közmondásos, fegyelme, hűsége és önfeláldozása az akkori

időben példátlan volt. Ehhez járult, hogy cselekedetei nem szorítottak többé csupán az ország határainak megvédelmezésére, hanem fegyvereivel, melyeket a külföldön is meghordozott, közreműködött Európa ügyeinek elintézésében. Mert Mátyás hadjáratai világtörténelmi jelentőségűek; az ozmán félelmesen emelkedő hatalom megfékezése által megóvta Mátyás — legalább egy időre — Magyarországot s vele egész Európát, melynek a törökök ellen, mint hajdan a mongolok ellen, védő pajzsát képezé; Lengyel- és Csehország lesújtásával s ez utóbbinak meghódításával, megakadályozá úgy a német császárság, mint a lengyel királyság hatalmi túlsúlyra jutását, végre a német császári hatalom leküzdésével megfosztotta e birodalmat a Magyarországra eddig gyakorolt káros befolyástól; a meghódított Ausztria, az elfoglalt Bécs nem fenyegette többé — sajnos csak rövid időre — a magyar királyság önállóságát, függetlenségét.

A pápa Mátyásban látta a kereszténységnek ez idő szerint legfőbb oltalmazóját; a szultán a törökverő nagy Hunyadi János szellemét látva Mátyásban föléledni, kerüli a magyar határt, hol reá csak vereség várakozik; a német császár, kénytelen lévén Mátyás fölényét beismerni, s vele hadban nem mérkőzhetvén, alattomos fondorlatokkal küzd a legigazságosabb, legeggyenesebb s legnagyobb király ellen; a kisebb államok végre, elkápráztatva Mátyás győzelmei s különösen a császári hatalom diadalmas leverése által, alázatosan hajolnak meg a magyarok nagy királya előtt, s őt «a kereszténység leghatalmasabb királya» s más hasonló címekkel ruházva föl, neki szövetségöket ajánlják.

Alig vette át Mátyás király az ország kormányát, már is kardhoz kellett nyúlnia, hogy országát a külső és belső ellenségek ellen megvédelmezze.

Nyugaton III. Frigyes császár, nem elégedett meg a magyar szent korona kiadásának megtagadásával, de sőt az elégedetlen magyar urakkal szövetkezvén, Mátyást háborúval fenyegette. *Délen* a török, fölhasználva a szerb fejedelmi családban Brankovics György halála által támadt zavart, elfoglalta Szerbiát, s beütött a temesi kapitányságba is. *Éjszakon* a hatalmas rablófőnök, a cseh Giskra csapatai dúlták a Felvidéket. Míg a főnök maga Lengyelországban

1458. járt, hogy Kázmér lengyel királyt, a mellözött trónkövetelőt, Magyarország elleni hadjáratra ösztönözze.

Mátyás szívesen fordult volna legelőször is a török ellen, mely háborúra nemcsak atyja példája készteté, de a melyre a pápa is ugyancsak dicsőséges atyjára hivatkozva, őt ösztönözni meg nem szűnt. Ámde az ország, valamint saját érdeke is azt kívánták, hogy mindenekelőtt a belbékét állítsa helyre és az országnak az olyannyira szükséges nyugalmat szerezze meg.

E tekintetek arra indíták a királyt, hogy mindenekelőtt az ország belsejében dülő *cseh rablókat* fékezze meg, azután fegyvereit — ha szükséges — a fondorkodó német császár ellen fordítsa, míg a török háborút, mely különben még veszélyes jelleget nem öltött, későbbre halassza.

Jól ismerve a rómaiak ama nagy fontosságú elvét, hogy az állam, ha csak elkerülhető, *több háborút egyidejűleg soha se viseljen*, Mátyás király Frigvest alkudozásokkal igyekezett a háborútól visszatartani, míg a déli részekre a hadviselésben jártas nagybátyját, Szilágyi Mihály kormányzót, azon utasítással küldé, hogy a töröknek az országba való becsapásait ugyan megakadályozni igyekezzék, de egyébként minden komolyabb, az országnak amúgyis fölötte csekély haderejét veszélyeztető vállalatától tartózkodjék. Ez utóbbi rendszabály által megszabadult egyszersmind nagybátyja gyámkodásától, melyet már úgysis nehezen tűrt.

Mátyás király hadjáratait tehát a cseh rablók elleni harcokkal kezdjük meg; e hadjáratok (1458—1465) megszakítottak ugyan a Frigyes elleni, sőt a török háborúval is, de tekintve, hogy jelentőségük aránylag kisebb, czélszerűbbnek tartjuk azokat egybefoglalva leírni.

A cseh rablók elleni hadjáratok. *Az első hadjárat 1458-ban.* Giskra hatalmas úr volt Felső-Magyarországon; Árva, Liptó, Szepes, Zólyom, Trencsén, Turóc, Zemplén és Gömör-megye nagy része, Sóvár, Szécs, Kassa, Zólyom, Besztercebánya s még számos hely őt uralta s nagy vidékre terjedtek pusztításai. Mivel pedig Mátyást királynak elismerni s a királynak Podjebrád György cseh királyval kötött egyezményét elfogadni vonakodott, Mátyás kénytelen volt ellene hadjáratot indítani. E czélra felhívta ipát, Podjebrádot, hogy sz mára 500 cseh zsoldos lovagot fogadjon.

Midőn azonban Mátyás megtudta, hogy Giskra Lengyelországban jár, távollétét fölhasználni igyekezett, s a cseh zsoldosok megérkeztét meg nem várva, **Rozgonyi Sebestyén** parancsnoksága alatt egy kis sereget gyűjtött s azt a cseh rablók (slavice brati, Brüderrotten, fratres) ellen ápril 11-én elindítá; támogatására a felföldi városokat is fölhíván. 1458.

Rozgonyi, egyesülve Egerben *Héderváry László* egri püspök bandériumával, legelőször is Giskra új várát, **Vadnát** fogta ostrom alá. A várát Héderváry körülzárolta, míg Rozgonyi a csehek *Valgata* nevű vezérének erős csapatát támadta meg. Valgata előbb a várba menekült, de átlátva, hogy itt magát — az erőd még teljesen kiépítve nem volt — nem tarthatja, újból kitört s Galgóczra (Gömörben) futott, hol *Komorovszki* cseh vezérrel egyesült. A várát ekkor Héderváry egy kisebb csapattal megszállta s a sereg a csehek után *Galgócz* felé ment. De ezek nem várták őket be s a Rima völgyén Szécs felé vonultak. Héderváry az elővéddel őket elérvén, harcra kényszerítette, míg ez alatt Rozgonyi több oszlopban oldalukba támadt. Vadna.

A siker teljes volt. A csehek nagy része fölkonczoltatott; 250 cseh, köztük Valgata, fogságba került, míg a többit a vidék fölkelői verték agyon. Komorovszki néhány hívével elmenekült.

A királyi sereg most, miután még *Magyar Balázs* csapatával és 5000 fölkelővel erősödött, Kassa felé tartott s a csehek egy csapatát **Mizslyénél**, az ott épített erődben körülfogván, fölkonczolta; a helyet 400 cseh rabló holtteste fődte. Ezután, megvéve **Gálszécset**, a királyi sereg **Sárospatakra** ment, hol *Telefuz* és *Axamit* cseh vezérek alatt 2000 gyalogos és 500 lovas volt a várban. A királyi sereg itt is diadalt aratott; a csehek közül 600, köztük Axamit, elesett, 200 fogságba került; a többi elszéledt ugyan, de a fölkelők által nagyrészt leveretvén, csak *Telefuz* menekült el 200 gyalogossal és 14 lovassal. A sereg elfoglalta ezután még **Jászót** és **Berzeviczét**, mire a hadjárat augusztus közepe táján véget ért. Mizslye. Gálszécs. Sárospatak. Jászó. Berzevicze.

A királyi sereg e győzelmei a csehek uralmát ugyan meg nem semmisítették, de azért hatásuk nagy volt, mert általuk a király tekintélye megerősödött. A Felvidék még ingadozó nemessége, látva, hogy Mátyás király a belbékét helyreállítani nemcsak akarja, de

1458. tudja is, szívesen csatlakozott a királyhoz. E mellett Mátyás, miután Giskra fegyverszünetet kért, ez oldalról egy időre békét nyervén, nagyobb gondot fordíthatott a második vállalatra, a Frigyes elleni trónbiztosító hadjáratra.

1459. *A második hadjárat 1459-ben.* Mátyás király a Frigyes elleni hadjáratot ápril havában befejezván, azonnal ismét a csehek ellen fordult, kik újra nyugtalankodni kezdettek. Márczius elején már intézkedett ez ügyben Mátyás, fővezérül *Palóczi László* országbíró és *Czular Simont* rendelvén ki, őket egyszersmind a Felvidék főkapitányaiul nevezvén.

Ezek működése azonban nem nagy sikerrel járt, minek folytán Mátyás a múlt évi cseh hadjárat győzedelmes vezérét, *Rozgonyi Sebestyént* küldé segítségökre. Rozgonyi a Mátra aljában Pata. fekvő s a csehek által palánkokkal megerősített Patát körülzártá s ostromolni kezdé. De a csehek nagy kitartással védelmezék magokat s Rozgonyi több napi véres harc után visszavonulván, seregét egy erődített táborban helyezte el, míg maga a Várkonyban időző királynak a dolgok rossz folyamatáról jelentést tett.

Erre *Mátyás király személyesen megjelent* a seregnél; a szeretett ifjú király jelenléte s bátorító szavai oly rendkívül feltüzeltek a sereget, hogy a csehek már az első heves roham után fegyverszünetet kértek s a várat négy nap múlva feladták. A hadjáratot most a király maga folytatta, s rövid idő alatt a csehek gömöri várainak legnagyobb része elfoglaltatott. Az ősz beálltával a hadműveletek folytatását Mátyás Palóczira bízta, ki is a cseheket részint erővel, részint egységekkel végkép lecsendesíté.

1461—1462. *A harmadik hadjárat 1461—1462-ben.* Az 1461-ik év tavaszán a császár és az osztrák Albert közt fennálló viszály nyílt háborúban tört ki. A császárnak sikerült Giskrát ígérekkel s ajándékokkal lekötelezni, míg Albert Mátyás királyal szövetekezett. Mátyás annál szívesebben egyezett e szövetségbe, mert neki e hadjáratához csak egy 4000 főből álló lovas csapatot kelle adnia, s így erejét a cseh rablók ellen fordíthatá, kiket most, midőn Giskra a császár zsoldjában Albert ellen harczolt, leküzdeni a legjobb alkalom kínálkozott.

A csehek elleni harczot ugyanis *Szapolyai Imre* vezérlete alatt *Szapolyai István, Báthory István* és *Upor László* alkapták

nyok már 1460 ősz óta megkezdették, de Richno és Sáros várak megvételeiben hiába fáradoztak, sőt ez utóbbinál Szapolyai István (K.-Szeben mellett) vereséget is szenvedett. A helyzet még rosszabbá vált az által, hogy a csehek Lengyelországból segítséget s ellátást nyertek. Ezek ellenében Mátyás a bártfai fölkelőket rendelte, Kassa városától pedig az Ujvár (Sárosmegye) elleni ostromhoz egy faltörő ágyút kölcsönzött ki. De mindez sikerre nem vezetett, s a háború csak akkor fordult jobbra, midőn Mátyás király a főurak és főpapok bandériumaival maga jelent meg a hadszínhelyen.

Mátyás július 4-én Hatvanba, július 20-án Szikszóra ment; de Sáros, még mielőtt a király serege oda ért volna, magát éhség által kényszerítve, Szapolyai Istvánnak megadta, ép úgy Ujvár is. A király ennélfogva, miután időközben Podjebrád fondorlatairól értesült, visszatért Budára, a cseh háborút a Szapolyaikra bízván. Ezek a cseheket lassankint Richnoból, Szepesből és Késmárkról is kiszorítván, Giskra, ki Mátyásnak Frigyes császárral kiegyezése folytán magára maradt, hajlandó volt a békére, s ezt Mátyás királynak írásban is bejelenté. Az ajánlatot Mátyás a váci ország-tanácsban elfogadván, Giskrát magához hivatá, az átadott várakért neki 25,000 aranyat fizettetett s öt Lippa és Solymos várakkal megajándékozván, összes legénységével egyetemben szolgálatába fogadta, hogy az ő és társai vitézségét a törökök ellen érvényesítse.

Giskra megadásával a cseh rablók elleni hadjáratok tulajdonkép be voltak fejezve, mert Giskra a Felvidékre többé vissza nem tért s a királyhoz ismeretlen időben bekövetkezett haláláig hű maradt.

A negyedik hadjárat 1465-ben. A zsebrákok kiirtása. 1465.
A Giskrával együtt magyar szolgálatba állott csehek közt volt egy Szvehla (Dzvela) nevű kapitány, ki Mátyás előtt, vitézségénél fogva, kedvelt ember vala, de valami csekélység miatt magát megsértve érezvén, csapataival Mátyás király seregét ép akkor hagyá el, midőn az a török ellen a Drávához indult.

Szvehla a Felvidékre távozott s összeszedve az ott és Ausztriában lézengő, azelőtt Albert herceg szolgálatában volt, de most foglalkozás nélküli huszita cseh rablókat, az úgynevezett «zsebrákokat» (koldusokat), velök úgy Ausztriában, mint Magyarországon

1466. rabolni kezdte. E közel 7000 főből álló rablóereg főhelye kezdetben Zwethlo morva vár volt, de azután hatalmukba keríték a Kosztolány. Nyitra megyében fekvő Kosztolány várat s rablásaikat ezentúl kiválóan Magyarországon folytatták.

Nagyszombat. A siker által fölbátorítva, most Nagyszombatot szándékozták megtámadni, de itt *Podmaniczky Balázs*, ki addig míg Ausztriában raboltak, társuk volt, de Magyarországon tőlök elvált, útjokat állotta s Nagyszombatot — a polgárok élére állván — megvédelmezé.

Végre maga a király indult e rablóereg ellen, melyről azt hitte, hogy Podjebrád által támogatatik, s így egy cseh háború eshetőségével is számolnia kelle. A király, Kosztolány alá érve, Szvehlának, korábbi érdemeire való tekintettel kegyelmet ajánlott; de a makaes rablóvezér daczolt. Mátyás ekkor az erődöt körülzárolá, jól tudván, hogy a vár élelemmel ellátva nincs s így rövid időn magát megadni kénytelen. Szvehla ekkor, míg a déli kapunál tüntető kirohanást rendezett, az éjszaki oldalon serege nagyobb részével magát átvágni szándékozott. De a király ezt észre véve, lovasságát *Magyar Balázs* alatt utána küldé, ki a cseheket a vidék fölkelőivel együtt körülfogta. Több mint 2000 esett el, míg Szvehla maga, teljesen kimerülve, 250 hívével fogságba került, s a várral szemben fekvő dombon társaival együtt felakasztatott. Erre a vár is megadta magát.

A foglyok, számszerint 300, a budai csonka toronyba vitettek, hol azonban Czobor Mihály várnagy a terhére levő foglyokat csapatonkint a Dunába fojtatta. Kosztolány megadásával a cseh rablók elleni háborúk véget értek. Felső-Magyarország e csapástól végkép megszabadult.

1459. A Frigyes elleni trónbiztosító hadjárat 1459-ben.

A *Garay László* és *Ujlaky Miklós* által vezetett pártütő főurak az 1459. év elején Németújváron összegyűlvén, a magyar trónt V. László halála óta megürültnek nyilváníták, III. Frigyes német császárt február 17-én magyar királylyá választák s márczius 4-én ugyanott meg is koronázták. Mátyás nem nézhette e dolgokat tétlenül; a február 10-iki budai gyűlésen a főurak és főpapok nagy többségének hűségéről és bizodalmáról meggyőződven, elhatározá, hogy az ellenkirály s a pártütő főurak ellen fegyveres erővel lép föl.

Mátyás gyorsan kívánt cselekedni s miután az ellenfél csapatai már Vas és Zala megyékbe betörttek, a betörők visszaveretésére az ép kéznél levő, bár kisebb hadat **Magy Simon** macsói bán parancsnoksága alatt a határra küldé. Mielőtt a császár és a párt-ütők a királyi sereg közeledéséről hírt nyertek, csapataikat **Kör-
Körmend.** **mendnél** levő erődített táborukban összpontosították.

Itt ment végbe *1459 április 7-én*, a csata, melynek részleteiről a következőket említjük föl: A császári sereg középhadat Frigyes 5000 lovasa képezte *Grafeneck Ulrik* alatt; a jobb szárnyon *Ujlaky*, a balszárnyon *Szentgyörgyi Zsigmond* vezényelt; ezek összes ereje szintén vagy 5000 főre, s így az egész ellenséges sereg létszáma mintegy 10,000 főre mehetett. Hogy a királyi sereg létszáma mily nagy volt, meg nem állapítható, de valószínű, hogy az az ellenségével számerőre meglehetősen egyenlő vala.

Nagy Simon elmulasztá az ellenség állása, ereje stb. felől magának meggyőződést szerezni, s a helyett, hogy a császáriak támadását vasvári kedvező állásában beárná, maga indult támadásra; a királyi sereg a bevezető harcok által csakhamar oly kedvezőtlen helyzetbe jutott, hogy a csatát elfogadni kényszerült, visszavonulását veszély nélkül többé végre nem hajthatván.

A küzdelmet a királyi seregnek *Rozgonyi Miklós* által vezérelt s kissé előretolt jobb szárnya kezdé meg, s *Szentgyörgyi* csapatait az első rohamnál vissza is vetette; a császáriak e szárnya már komoly veszélyben forgott, midőn megjelent a kevésbé foglalkoztatott *Ujlaky* nehéz lovassága s a királyi had felállítását át-törvén, *Rozgonyi* szárnyát a középhadtól elkülöníté. A harc most újult erővel folytatott s míg *Grafeneck* a magyar középhadat visszaveté, *Ujlaky* és *Szentgyörgyi* az elkülönített magyar jobb-szárny-hadat teljesen szétverték.

Nagy Simon ekkor elrendelte a hátrálást, mely a könnyű lovasság fedezete alatt hajtatott végre. Tiszteletre méltó dolog volt *Ujlaky* és *Szentgyörgyi* azon elhatározása, hogy a *honfivér ontását kimérendő*, maguk az üldözésre már megindult *csapataikat visszarendelték* s az üldözést a német lovasságra bízták, mely nehézségénél fogva a magyarokban csak kevés kárt tehete. A reggeltől este 6 óráig tartó küzdelem a királyi seregnek mégis tetemes veszteséget okozott. Nagy Simon megszorodva tért vissza a király-

1459. hoz, s alvezéreivel egyetemben *seregének megtizedeltetését kérte*. De Mátyás kegyelmesen fogadá a vezéreket, büntetés helyett vigasztalá őket, arra utalván, hogy az elkövetett hibát nagyobb vitézséggel tegyék jóvá; s hogy ehhez alkalmat nyújtson, az időközben egybegyűlt tartaléksereget is Nagy Simon rendelkezésére adván, azt új támadásra utasítá.

A *második összeütközés* ereje és helye a kútfökből biztosan meg nem állapítható; némelyek a csata idejét április 12-ére teszik s színhelyéül ismét Körmend vidékét említik; mások szerint a csata az osztrák határon, **Pinkafőnél** s csak június hóban történt volna. A csata részleteit Bonfin ekkép adja elő. Nagy Simon és vitézei a boszú által hevítve elhatározzák, hogy a császári sereget szekérvárában támadják meg. De a németek elbizakodásukban a szekérvárat elhagyva, a magyarokkal a sík mezőn szálltak szembe. A magyar sereg heves rohama által visszavetve azonban csakhamar a szekérvárba kelle menekülniök; Nagy Simon ekkor egy osztályt a szekérvár hátába küldé s míg azok a császáriakat hátulról megtámadták, ő a fősereggel elülről intézett rohamot. A kettős támadásnak a császári had ellent nem állhata s a német csapatok rövid harc után fegyvereiket elhánnyva futásban kerestek menedéket, mi közben nagy részök levágotott. A tábor minden málhával együtt a magyarok kezébe került. A magyar sereg követte a császári vert hadat Ausztriába s Mátyás azt csak a pápai követ közbenjárására vonta ismét vissza.

E győzelem jelentősége az ifjú király ügyére igen nagy volt; a hatalmas német császáron vett győzelem tekintélyét, hírnevét emelte s csakhamar mutatkoztak annak eredményei is, a mennyiben Garay, Ujlaky, a Kanizsaiak, Szentgyörgyiek s még sokan mások a király hűségére tértek, Frigyes császár pedig minden további erőszakos lépésről lemondott.

Az első török hadjárat 1463-ban. A török háború veszedelme az országot Mátyás trónralépte óta állandóan fenyegette, szerencsére azonban nem öltött oly jelleget, hogy Mátyást ez irányban lekötötte volna. A királynak tehát ideje maradt arra, hogy helyzetét Frigyes ellenkirály leküzdése és a szent korona visszaszerzése, továbbá a főurak kiengesztelése és megnyerése által megszilárdítsa, a belbékét pedig a cseh rablók megfélemezése által helyreállítsa.

A török elleni harc azonban ez idő alatt sem szünetelt. Az alvidéknek a török betörő s portyázva szerzte kalandozó csapatai ellen való megvédésével Mátyás kezdetben nagybátyját, **Szilágyi Mihályt**, bízta meg. Szilágyi megvédelte a határokat, de azt nem akadályozhatta meg, hogy Mahmud pasa nagyvezír majd egész Szerbiát elfoglalja, s annak fejedelmét, a Brankovics fia Lázár után következő Tamásovics Istvánt, el ne űzze. Midőn *1459-ben Galambóc* is a török kezére került, Mátyás király maga ment le a határookra, de a tervezett nagy hadjárat a főurak lázadása miatt elmaradt. Szilágyi ezután a pártosokkal való egyetértés és más okok miatt egy ideig fogságba került, a végek kormányzói állásában azonban fogsága után is megmaradt. De a vitéz katona 1460 őszen egy ily betörő török had által törbe csalatván. *Pozsárevácznál Lábatlani Gergelylyel* együtt elfogatott. Lábatlani megszabadult, de *Szilágyi Mihály* a szultán parancsára Konstantinápolyban lefejeztetett.

1459.
Galambóc.

1460.
Poz sarevác

Később az Alföld védelmét a cseh zsoldosokból alakított *fekete sereggel Pongrácz János* vette át, míg a Száva vidékén a *Szokoly* testvérek örködték. Az 1462 őszen **Ali** bég alatt egy 150.000 főnyi török sereg tört be Oláhországba, mely az országot feldúlván, *I. Vlád Drakult*, a borzasztó kegyetlenségeiről hirhert «karó-vajdát» elűzte, s helyébe Radult tette. Mátyás már megindult seregével Vlád visszahelyezésére, de Radul és a bojárok kérelmére *Radult* erősítette meg, Vládöt pedig, ki az erdélyieken is roppant kegyetlenségeket követett el, elfogatta s Budán 10 évig börtönben tartotta. Ali bég visszatértében hada egy részével a Szerémségben is portyázván, Pongrácz János és a Szokolyiak a betört török sereget megtámadták, majd teljesen megsemmisítvén, táborát, foglyait és zsákmányát elfoglalták.

1462.

E betörés azonban csak előjele volt egy nagyobb vállalatnak, melyet Mohammed szultán a következő *1463-ik* évre tervezett, s melynek célja a magyar fenhatóság alatt álló Bosznia meghódítása volt. De Mátyás király sem késett, s míg egyrészt a pápától és Velenczétől segílyt sürgetett, másrészt az ország haderejét készülségbe helyezte. A pápától azonban segílyt csak akkor nyert, midőn követét visszahívta s a pápával tudatta, hogy ezentúl a török ügyet nem a szentszék kívánságai, hanem saját belátása szerint fogja elintézni. Bökezübb volt Velence, mely a készülétekre 20,000

1463.

1463. aranyat küldött. A török készülődések czélja iránt még tisztában nem lévén, a fölkelés még el nem rendeltetett, de gondoskodás történt arra, hogy az esetleg Boszniába indítandó királyi sereg létszáma fölemeltessék, a hadi szükségletekkel elláttassék, s általában hadkész állapotba helyeztessék.

Mohammed szultán ez alatt egy 150,000 főnyi óriási hadsereggel nagy gyorsasággal Boszniába tört be, míg egy kisebb sereget *Ali* bég alatt Magyarországra küldött, hogy a magyarok figyelmét lekösse. *Ali* a Dunán átkelve, Temesvár felé nyomult elő, míg a magyar sereg vezére, *Pongrácz János*, előtte lassan hátrált.

Temesvár. Temesvárnál azonban *Pongrácz* megállapodott s a török sereget egy reá kedvezőtlen terepen csatára kényszerítvén megverte s nagy veszteséggel a Dunán át ismét visszaüzte.

A szultán *június közepén* tört be Boszniába. *Tomasevics István*, bosnya király, elvetve *Szokoly Péter* azon tanácsát, hogy a magyar királyi sereg megérkeztéig a hegyekbe vonuljon, fiával és kincseivel **Kljucs** várába zárkózott. De a várat már negyednapra feladni kényszerült. Mohammed előbb még az összes erődök, szám szerint 70, átadását esikarván ki tőle, a királyt szerződés és eskü ellenére lefejeztette.

A magyar királyi sereg ezalatt folyton gyarapodott s *Mátyás*, bár időközben a szent koronát *Frigyestől* megszerezte, ennek megérkeztét nem várta be, hanem a török háborút elsőb dolognak itélvén, a táborba sietett, hogy a sereg parancsnokságát személyesen átvegye.

Akadtt dolga nemsokára. A szultán, miután Boszniát elfoglalá, seregének zömével *Herczegovina* ellen ment, míg egyes hadosztályok *Styriába* és a *Szerémségbe* törték be. A *Szerémségbe* betört első kisebb osztályt már a király egyik alvezére, *Márk László* visszaverte, míg a második *Ali* bég által vezetett nagyobb seregrészt maga *Mátyás* király támadta meg s őt megfutamtván, *Szerbián* át, melyet feldúlt, egész *Szendróig* üldözé, miközben 15,000 keresztény foglyot szabadított meg.

Mátyás diadalmasan tért *Nándorfehérvárra*. De itt és *Pétervárott* csak rövid ideig időzött, mert megkötvén *Velenczével* a török elleni szövetséget, *Mátyás* 25,000 főre szaporodott seregével *Boszniába* indult, hogy azt a töröktől ismét visszafoglalja.

A királyi sereg *október első napjaiban* megindulván, két oszlopban nyomult elő: az egyik oszlop **Szapolyai Imre** alatt a Verbász völgyében, míg maga Mátyás király a fősereggel a Szanamentén, útközben **Sztari-Majdan, Kamengrad és Kljuics** várakat is elfoglalván. A két oszlop **Jaicza** előtt egyesült, mely az idő szerint Bosznia legfontosabb erőssége volt; ugyanitt csatlakozott seregéhez Ulászló, a lefejezett bosnyák király fia is. Jaicza a Pliva és Verbász összefolyásánál egy meredek sziklahegyen épült erős vár volt, s **Harambég** vitéz török vezér alatt 7000 főnyi török csapat által védelmezett. A város ugyan már az első rohamnál Mátyás kezeibe jutott, de a vár ostroma annál nehezebb feladat volt, mert az ostrommunkálatokat a zord tél fölötte megnehezítette. De Mátyás királyt semmi akadály vissza nem rettentette s mindenütt személyesen jelen lévén, bár több ízben életveszélyben forgott, az ostromot egy pillanatig sem szüneteltette.

1463.

Sztari-
Majdan.
Kamengrad.
Kljuics.
Jaicza.

Három hónapi ostrom után végre a várfalak annyira meg voltak rongálva, hogy Harambég, miután a védő őrség ezenfelül még vízben és élelmi szerekben is szükségét szenvedett, a várat feladni kényszerült. *Karácsony napján* vonult ki Harambég 400 főre apadt csapatával a várból s tapasztalva a király nagylelkűségét, csapatával nem vonult vissza, hanem a király szolgálatába állott. A király a várba őrséget helyezett s kapitányává *Székely Jánost* nevezte ki. Az ostromban különösen kitűntek *Gerendi István* és *Geréb Mátyás* alvezérek; az előbbi megmenté a király életét, lesújtva a törököt, ki bárdját már a királyra emelte, az utóbbi párviadalban megölte Musztafa béget, ki a magyar vitézeket kérkedő szavakkal gúnyolá.

Mátyás király ezután még számos erősséget foglalt el s Bosznia legnagyobb részét visszahódítván, annak kormányát *Szapolyai Imrére* bízta, maga pedig 1464 január közepén Boszniát elhagyva, februárban diadalmenetben tért vissza Budára. Márczius 29-én az agg Széchy Dénes, esztergomi érsek, Székesfehérvárott fejére tette Szent István koronáját.

A második török hadjárat 1464-ben. Mátyás király 1464. nem kételkedett azon, hogy Mohammed szultán, ha Bosznia visszafoglalásáról hirt vesz, új hadjáratot fog indítani. Ismételve fölszólitotta tehát a pápát, hogy a régóta ígért keresztes hadjáratot vala-

1464. hára indítsa meg, egyidejűleg Velenczét is közreműködésre híván föl. A készülétek azonban fölötte lassan folytak; midőn pedig II. Pius pápa augusztus 29-én meghalt, az egész készülődés ismét semmivé vált s Mátyás, mint eddig, magára maradt.

De Mátyást mindez nem bátortalanította el s *augusztus közepe*n már ismét Futaknál találjuk, hol serege gyülekezésére és a háború előkészületeire ügyelt föl. Ide érkezett ama 20,000 arany, melyet Velencez küldött s ama 40,000 arany, melyet a szentszék neki a haldokló pápa végrendekezése folytán küldött meg, s mely a hadi készüléteket tetemesen megkönnyítette.

Jaicza. A szultán ezalatt egy roppant sereggel valóban Boszniába tört s több kisebb vár mellett Jaiczát is ostrom alá vette.

Mátyás a sereg elővédét, *Rozgonyi János* és *Thusz János* alatt előre küldötte ugyan, de a zöm megindításával még mindig késedelmeskedett, mivel a külföldi segélyhadak megérkezésére várt. Midőn azonban híret vette, hogy Jaicza a szultán serege által már nagy mértékben szorongattatik, a legnagyobb gyorsasággal Boszniába indúlt.

Jaiczának nehéz napjai voltak e vivás alatt, mert a szultán nagy faltörő ágyúi és egyéb gépei a falakat naponta tetemesen megrongálták, s a rohamokat a csekély őrség már csak nehezen bírta visszaverni. Az utolsó rohamnál — napja, sajnos, nem ismeretes — a törökök a várba már be is hatoltak; de ez egyszer még a törököt kivetni sikerült. Ekkor érkezett Mátyás király serege Jaicza alá.

Már a király *közeledtének híre* elég volt arra, hogy Mohamed az ostromot azonnal megszüntesse. *A török sereg málhájának, lövegeinek és löszerének visszahagyásával rohamos sietséggel takarodott el Jaicza alól*, üldözve Mátyás király lovassága által.

Mátyás király a török fősereget nyomban nem követhette, mert az a vidéket, melyen elvonúlt, teljesen elpusztította. A király tehát a kalocsai érseket a sereg összeköttetések fődözésére a Szávához küldvén, maga keletnek tartott s míg Szapolyai Imre **Srebrniket**, maga **Zvornikot** fogta ostrom alá, hogy a Szerbia ellen indítandó hadjáratra a Drina-vonalon hadászati támpontot szerezzen.

Az erős sziklavár azonban, melyet *Iszkender* bég védelmezett,

keményen tartotta magát, s az ostromló sereg a két hónap óta tartó ostrom sikertelenségén annyira elcsüggedt, hogy már hangosan az ostrom félbeszakítását követelte. Mátyás király azonban állhatatosan megmaradt szándéka mellett s már a döntő főrohamra készült, midőn a táborba annak híre érkezett, hogy *Mahmud* pasa nagyvezír 40,000 fővel a vár fölmentésére közeledik. E hírre a király, ki megapadt, fegyelmezetlen hadával a nagyvezírral szembe nem szállhatott, az ostromot félbenhagyta és visszavonult. Némelyek szerint a visszavonulásra kiadott parancs a fegyelem utolsó kötelékeit is fölbontotta s midőn Ali bég portyázó lovasai a vár alá értek, a sereg nagyobb része az engedelmességet megtagadva, futásnak eredt. A király ennek folytán az ostromot félbenhagyni kényszerült s megapadt seregével a legnagyobb sietséggel visszavonult, üldöztetve a török lovasság által. Bácsra érve a király, a vétkesek fölött hadi törvényszéket tartott s azokat szigorúan megbüntette.

1461.

A zborniki szerencsétlenség azonban következmények nélkül maradt, még pedig az által, hogy Mátyás király a következő évben már ismét egy erős, jól fegyelmezett sereget gyűjtött a határon össze s a török támadás visszautasítására készen állott. Mohammed szultán erősen készült ugyan a jaiczai szégyen megboszulására, de támadást Mátyás ellen mindennek daczára nem indított. Magyarország a török támadásoktól egyideig általában ment maradt.

Az erdély-moldvai hadjárat 1467-ben. A török háború után Mátyás király idejét Podjebrádnak a pápával való viszálya, melybe Mátyás is bele vonatott, vette igénybe; mielőtt azonban ez ügy komolyabb fordulatot vett volna, egy belső villongás lecsillapítása, illetőleg elfojtása vált szükségessé.

1467.

Az erdélyi nemesség ugyanis az 1467-iki budai országgyűlésen meghatározott adók miatt nyíltan föllázadt s *Szentgyörgyi János* erdélyi vajdát független fejedelemmé kiáltotta ki.

Alig vett Mátyás király e mozgalmakról tudomást, midőn 8000 lovasból s 4000 gyalogosból álló seregével megindult, a pártosoknak a szorosoknál álló csapatait visszanyomta s **Kolozsváron** Kolozsvár. termett. A pártütők serege azonban még a király megérkezése előtt elszéledt, a megmaradtak pedig, élőkön a vajdával, kegyelmet es-

1467. dekelve járultak a király elé. Mátyás király a megtérőket kegyébe fogadta, a megszökött főbünösök ellen pedig szigorú, majd kegyetlen rendszabályokat alkalmazott, hogy jövendőre hasonló zendüléseknek elejét vegye. A büntetések azonban csak a pártütésre csábítókon hajtattak végre, a megtérők még utólag is kegyelemben részesültek.

A király Erdélyből azonnal tovább ment Moldvába, hogy István moldvai vajdát, ki a pártütőket alattomban izgatta s a magyar fenhatóságot elismerni vonakodott, megfenyítse. Mátyás király október végén a határt, a fatorlaszokat folyújtatván, át-
lépte. A vajda előbb hátrált a magyar sereg előtt, de azután Moldva-Bányánál, mások szerint Szucsávánál megállapodott, s míg a királynak békét kínált, rajtaütést tervezett. A király azonban erről tudomást nyert s megfelelő védő intézkedéseket tett.

Szucsáva,
Moldva-
Bánya.

Deczember 15-én a nagyobbára faházakból álló várost az oláhok följújtották, s minden oldalról a királyi seregre rontottak. De a magyarok készen várták őket s az *égő város által szolgáltatott világitásnál* véres tusa fejlődött, mely reggelig tartott. A harcban maga a király is megsebesült s vele a főurak nagyobb része, de az oláhok végre kiszorítottak.

A hadjárat azonban itt véget ért s a király visszatért Erdélybe. A testébe furódott dárda hegyét csak négy év múlva lehetett eltávolítani. Mátyás király a hadjáratot tavasszal folytatni szándékozott, de a vajda azt hódolatával megelőzte.

1468—1470.

A cseh háború 1468—1470. Podjebrád, cseh király, huszita törekvései miatt a szentszékkal viszályba keveredvén, a pápa Mátyás királyt hívta föl arra, hogy a cseh királyt, ha szükséges a fegyver hatalmával is, engedelmességre s a tévtanok elhagyására kényszerítse. E viszályok bennünket csak keveset érdekelvén, elég lesz megállapítanunk: hogy Mátyás királynak sok, igen sok oka volt Podjebrádra neheztelni s bár veje volt, a szenvedett sérelmek megtorlására az alkalmat annál szívesebben ragadta meg, mert a cseh háború saját dicsőségének és hatalmának tetemes gyarapodását helyezte kilátásba. A pápa Podjebrádot 1466 végén egyházi átokkal sújtván, alattvalóit a hűség alól föloldotta s a császárt, Kázmér lengyel királyt s Mátyást az ítélet végrehajtására fölhívta. Mátyás előbb a pápai rendszabály hatását kívánta

bevárni, s magát, a háború sikeres befejezése esetén, a cseh korona megszerzésére nézve biztosítani óhajtotta. Midőn Mátyás király a moldvai hadjárat után Erdélyből visszatért, a cseh ügy már döntő fordulatot vett. 1468—1470.

Az 1468-ik év márczius havában Egerben megtartott országgyűlésen megjelentek a pápa, a császár és a Podjebrád ellen Boroszlóban szövetkezett kath. cseh rendek követei, Mátyást és a főurakat a Csehország elleni hadjáratra ösztönzendők. A pápa tetemes pénzbeli segélyt, a cseh rendek és a császár a cseh koronát ajánlották Mátyásnak; miután pedig ugyanakkor Mohammed szultán is békeajánlatot tett s így török háborútól tartani nem lehetett, a *cseh háború az országgyűlés beleegezésével elhatározottat*.

Mátyás király, miután szándékát, hogy az egyház védelmére a cseh király ellen fegyvert ragad, egy az európai hatalmakhoz intézett körlevélben tudatta, s a háborút úgy *Podjebrádnak*, mint *Victorin* fiának megizente, Budára sietett, hogy seregeit hadkész állapotba helyezze.

Az 1468-ik évi hadjárat. A királyi sereg hadi készülődése oly hamar befejeztetett, hogy Mátyás király már ápril első napjaiban 16,000 főnyi válogatott és harczedzett seregével útnak indulhatott. Alvezérei Szapolyai Imre és István, Csupor Miklós, Ország Mihály, Báthory István, Bánffy Miklós, Magyar Balázs, Kinizsi Pál és Brankovics szerb fejedelem voltak.

A királyi sereg ápril közepén a morva határon fekvő *Laa* városnál, a Thaya jobb partján, táborba szállott. Ide csatlakozott *Stockerauból*, hol Mátyás 5000 főnyi előhada Podjebrád fiát *Victorint* ostromolta, a már előreküldött rész és *Pottendorf* osztrák segélyhada, mint nemkülönben *Sternberg*, a boroszlói szövetség csapatainak vezére. Nemsokára odajött a *Victorin* hadaival már egyesült Podjebrád is, és a Thaya balpartján erős szekérvárba vonult. Stockerau.

A két jeles vezér, mindegyik egy kitünő s körülbelül egyenlő, mintegy 15—18,000 főnyi sereg élén *Laánál* hosszú ideig farkas-*Laa.* szemet néz vala egymással s egymás erejét, ügyességét, vitézségét ismerve, alkalomra vár, hogy ellenfelét kedvezőbb viszonyok beálltával megtámadja. Végre egy hónapi tartózkodás után, mi-

1468—1470. alatt a magyarok számos kisebb vállalatokba bocsátkoztak, Podjebrád alkudozni kezdett. De az alkudozások a pápai követ közbevetése folytán sikerre nem vezettek.

Znaim. Podjebrád ezután visszavonult, mire Mátyás serege **Znaimot** elfoglalta, majd pedig a Podjebrád által visszahagyott *Victorin* seregét követve, azt egy ügyes mozdulattal úgy testvére Henrik, mint atyja seregétől elkülönítve, az Iglava folyó mellett fekvő

Trebics. **Trebics** várába szorította, s itt ostrom alá fogta. Tizenhat napig tartott már az ostrom, a város java része a tűz által el volt pusztítva, 1500 *Victorin* csapatából már hadi fogságba került, sok elesett, s így *Victorin* menekülni kényszerült. Előbb egy szomszédos erődített kolostorba, majd innét, 600 lovaggal magát átvágván, testvére Henrik táborába menekült.

Brünn. Mátyás király ekkor **Brünn** felé nyomult. A város magát **Spielberg**. azonnal megadta, de a város melletti **Spielberg** erőd huszita kapitánya, *Kragircz*, az erőd átadását megtagadta. Mátyás ennél fogva a várat *junius 23-án* körülzárta. Ekkor megjelent Podjebrád is a vár fölmentésére.

A cseh király az alkudozásokat ismét fölvette, de siker nélkül. Miután azonban a vár vívása hosszúra nyúlt, Mátyás király azt **Magyar Balázusra** és **Kinizsi Pálra** bízván, *július* havában **Hradistye**. Olmützbe ment, majd **Hradistye** (most **Hradis**) várat körülzárta, végre pedig mivel ez is hosszúra nyúlt, *Sternberg Zdenkót* Morvaország helytartójává nevezvén, maga Pozsonyba ment, hova szeptember 8-ára országgyűlést hirdetett, hogy a csehországi hadjáratra újabb segílyt kérjen. Távolléte alatt Magyar Balázs és a többi vezérek *Victorin* seregét ismételten megverték s miután október 10-én az Olmütz melletti **Hradistye** monostor s több más megszállt erőd elesett, Morvaország legnagyobb része Mátyás király kezeiben volt.

Az 1469-ik évi hadjárat. Mátyás király már az év első napjaiban újból a hadszínhelyre indult s első föladatává **Spielberg** elfoglalását tűzte ki. Ez most, részint az erőteljesebb támadó intézkedések, részint a várban beállott szükség miatt, gyorsabban ment, mint Mátyás remélte, s február 12-én már a magyar lobogó lengett a sziklaerőd bástyáin.

Most már a király, miután egész Morvát hatalmába ejtette,

Csehország ellen fordult. 5000 gyalogossal és 4000 lovassal indult 1468—1470. ki Máttyás Brünnből, mások szerint pedig 6000 gyalogossal s 10,000 lovassal, s a helységeket útjában feldúlva, **Chrudim** elé ért, Chrudim, melynek megvétele azonban nem sikerült, sőt maga is csaknem fogságba került. Máttyás király ekkor Chrudimnél egy kis csapatot visszahagyva, útját folytatta. De csakhamar tudomására jutott, hogy Podjebrád egy erős sereggel jön elébe, míg Szilézia felől Henrik közeledik. Máttyás e kedvezőtlen hadászati helyzetből magát kivonni akarván, délfelé kitért. De Podjebrád kerülő úton ismét elébe jutott, míg a hegyi utakat **Szemtisnél** fatorlaszokkal Szemtis. záratta el. A magyar sereget azonban annak kedvezőtlen helyzete daczára sem merete megtámadni s kapva-kapott a fegyverszüneti ajánlaton, melyet Máttyás, szorult helyzetét ügyesen elpalásoltva, tett.

Ezután mindkét sereg Morvaországba vonult, s az alkudozások Olmützben ápril elején folytattatván, Máttyás a pápa kiengeztelését vállalta magára, míg Podjebrád őt Csehországban örökösének ismerte el. A békét azonban a pápai követek ismét meg-hiusítván, csak egy évi fegyverszünet kötöttet. Podjebrád azonban ekkor Kázmér lengyel királylyal kezde alkudozni, mit Máttyás az-zal viszonzott, hogy a cseh és morva rendek által neki — most már másodízben — felajánlott *cseh koronát* május 3-án elfogadta, s magát *május 13-án Brünmben cseh királylyá koronáztatta*.

Podjebrád bosszúra gyúlva, a fegyverszünet megtörésével fiát Victorint sereggel küldé Morvaországba. De Máttyást ez sem hozta zavarba és hadait a legnagyobb gyorsasággal összevonván, Vic-torinnak útját állotta, **Hulinnál** (Kremsier mellett) egy véres csa-Hulin. tában megverte s **Hradistye** várába szoritotta. Ennek ostroma Hradistye. sikertelen maradt ugyan, de midőn Victorin az éhség által kény-szerítve Hradistyét elhagyta és **Veszele** felé vonult, Máttyás hirte-Veszele. len rajtaütött s *július 27-én* egy rövid de véres tusa után 200 lo-vagjával együtt fogságba ejtette. A király ezután a fogoly hercezetet Visegrádra küldötte.

De a szerencse nem volt állandó és Máttyás király Henrik hercegnek október havában betörő erősebb serege által Hradistye mellett megtámadtatván, egész **Magyar-Bródig** hátrálni kényszere-Magyar-Bród. rült; itt az ütközetet *november 2-án* elfogadta, de ez a magyar fegy-

1468—1470. verekre nem volt szerencsés. Mátyás király egész a Kárpátokig hátrált s itt is csak nehezen, saját élete veszélyeztetésével, törhetett magának útát.

Miután azonban Magyarországból seregéhez erősítéseket vont, seregét újból előre vezeté s Henrik megfogyott hada visszavonulni kényszerülvén, Mátyás Hradistyt újból ostrom alá fogta.

Henrik Sziléziába vonult hátra, Mátyás király pedig, miután Hradistye további ostromát *Csupor Miklós* erdélyi vajdára bízta, ismét Magyarországra tért vissza.

A következő 1470-ik év eseményei aránylag jelentéktelenek. Igló. Podjebrád megszállta Iglót, de Mátyás hirtelen megjelenő serege azt fölmentette. E nagyobb vállalaton kívül csak apróbb ütközetek történtek. A két főereg egymást menetekkel fárasztotta, a döntő ütközetet pedig annál is inkább kerülte, mivel Podjebrád az alkudozásokat újból fölvette. Ezek már a legjobb sikerrel kecsgettettek, midőn Podjebrádnak 1471 márczius 22-én bekövetkezett halála a tárgyalásoknak véget vetett.

1471—1474. **A cseh-lengyel háború. 1471—1474.** Podjebrád halála után a cseh rendek nem Mátyást, hanem Ulászlót, Kázmér lengyel király fiát, választák cseh királylyá. E választás mélyen sértette Mátyást, annál is inkább, mert benne Vitéz János érseknek és az elégületlen magyar uraknak is tetemes részök volt. Mátyás király tüzzel-vassal pusztítva vonult Prágába, de mielőtt még a cseh királyság ügye elintéztetett volna, visszatérni kényszerült, hogy a magyarországi főurak összeesküvését, kik a trónra Kázmér herceget, a lengyel király második fiát, hívták meg, elfojtsa. Rendkívüli ügyességgel, eszélylyel és tapintattal sikerült Mátyás királynak az elégedetlenség lecsillapítása, s az egész ügy békés elintézése. Így történt, hogy midőn Kázmér a magyar trón elfoglalására az országba tört, itt nem a főurak hódoló küldöttsége, hanem Mátyás király harczedzett serege várta.

Az 1471-ik évi hadjárat. A király helyzete a lázadás lecsillapítása után lényegesen megjavult. Bár Ulászló cseh király Morvaországban 13,000 emberrel állott a magyar haddal szemben s Kázmér herceg egy 12,000 főnyi sereg élén már át is lépte Magyarországot, de mellette volt ismét a magyar nemzet s ez elég biztos támasz volt arra, hogy bármely ellenséggel szembeszálljon.

Mátyás király *Csupor Miklós* erdélyi vajdát Felső-Magyarország oltalmára és hűségének biztosítására előre küldvén, serege egybegyűjtéséhez fogott. A megtért nemesek oly nagy számban csatlakoztak ehhez, hogy midőn *Kázmér* 12,000 főnyi lengyel hada a Csupor és Szapolyai által megszállt Kassát elkerülve Eger és Hatvan irányában Pesthez közeledett, már 16,000 főnyi királyi hadsereg állott fogadására készen.

November 8-án ért *Kázmér Hatvanba* s itt tudta meg a dolgok nem várt fordulatát. *Kázmér* támadásra nem is gondolhatván, *Vác*nak, majd megtudva hogy *Esztergomban* is királyi csapatok állanak és nem *Vitéz János* serege, **Nyitrának** fordult, melyet az **Nyitra**. érsek előtte megnyitott. Midőn *Mátyás*, a lengyel sereget követve, *Nyitrához* közeledett, a *Kázmér*nál levő néhány főúr is a királyhoz csatlakozott, míg *Kázmér*t német zsoldosai is elhagyták. *Kázmér* csekély hadával a várba zárkózott. *Mátyás* király vért haszontalanul ontani nem akarván, *Nyitrát* körülzároltatta, maga pedig *Esztergomba* ment, hol *Vitéz János* is hűségére tért. Ennek hírére *Kázmér* visszatért *Lengyelországba*, néhány hét múlva pedig *Nyitra* is, egyezség útján, átadatott. Az első lengyel háború evel véget ért.

Az 1474-ik évi hadjárat. A hosszas alkudozások, melyek 1471-től 1474-ig terjedtek s melyek alatt a kétszínű s mindig fondorkodó *Frigyes* császár hol *Mátyás*, hol *Ulászló* illetőleg a lengyel király *Kázmér* mellett foglalt állást, *Mátyás* királyt, *Csehország* birtokáért, a háború folytatására bírták, annál is inkább, mivel *Frigyes* az augsburgi birodalmi gyűlésen végre is nem *Mátyást*, hanem *Ulászlót* ismerte *cseh királynak* el. Kisebb vállalatok után, *Morvaországban* s némely még *Felső-Magyarországon* maradt lengyel hadak ellen, a háború végre 1474-ben újult erővel tört ki.

Mátyás augusztus havában ment *Morvaországba*, innét pedig *Sziléziába*, s itt vette annak hírét, hogy *Kázmér* egy 60,000 főnyi, két harmadrészben gyalogságból, egy harmadrészben lovasságból álló erős sereggel közeledik *Szilézia* felé. E hadat *Ulászló* *Csehország*ból még 20,000 fővel volt szaporítandó. *Mátyás* király e nagy erő ellenében alig 10—12,000 főt állíthatott s mivel ily módon a lengyelekkel csatába nem bocsátkozhatott, egy remek hadműveleti tervet állapított meg, mely egymaga elégséges volna

1471—1474. arra, hogy *Mátyás királyt a világtörténelem legkitünőbb vezérei közé emelje.*

Boroszló. Maga seregével ugyanis **Boroszlóba** vonúlt, s annak külvárosában egy hatalmas, árkokkal, mellvédekkel és bástyákkal ellátott erődített tábornot emelt, melynek, valamint a városnak, élelemmel, lőszerrel s minden egyéb szükséglettel való ellátásáról a legbőségesebben gondoskodott. Ez alatt portyázó csapatokat küldött Szilézia mindazon városaiiba és helységeibe, melyek a működési körletbe estek s megparancsolá, hogy a lakosság kivétel nélkül a városokba vonúljon s marháit, élelemkészleteit, szóval a mi elvihető, magával vigye, a mi pedig el nem vihető, semmisítse meg. E rendszabály végrehajtását gondosan felügyeltetvén, a lengyelek útja pusztasággá vált, hol még csak egy maroknyi élelemre se tehettek szert.

Oppeln. Kázmér ezalatt **Oppeln** erődöt ostromolta, hova Mátyás 600 főnyi segélyhadat küldött; ép úgy segítséget adott még Brieg, Ohlau, Schweidnitz, Jauer, Neumarkt s más városoknak is, míg *Szapolyai István* és *Kinizsi Pál* a lengyel sereg háta mögött pusztítottak s Lengyelországba is betörték, egész *Krakóig* nyomulván elő.

Brieg. Kázmér siker nélkül ostromolta *Oppelnt* és *Brieget*, de veszteségei daczára — miután Briegnél Ulászlóval egyesült — még mindig 70,000 fővel ért október 25-ike körül *Boroszló* alá, hol Mátyás hada a kikülönítések után alig 5—6000 fővel rendelkezett, mely csak az ostrom folyamán emelkedett némely visszatérő csapatok által 10,000 főre. A boroszlóiak megrettentek ugyan a tengernyi ellenséges had láttára, de midőn Mátyás a fensőbbség mérész önbizalmával kijelenté, hogy még *«egy verébfészeknek sem fog bántódása esni,»* ők is bizalommal voltak a király iránt.

A magyar had fensőbbsege már az *október 27-én* intézett első rohamnál kitünt, midőn a 15,000 főnyi támadó oszlop, 40 ágyú s több ezer puskából lövetve, szégyenletes futásnak eredt. Ugyanez történt az *október 30-án* intézett második rohamnál is. E mellett apróbb csapatok kitorése nem engedé a lengyel sereget nyugalomhoz jutni, mely pedig már az éhség miatt is szenvedni kezdte. Mert a környéken élelmet nem szerezhettek, a szállítmányokat pedig Szapolyai és Kinizsi a lengyel határnál, más portyázó csapatok

pedig a cseh határnál mind elfogdosták, s míg Mátyás a lengyel tábor szemeláttára dús lakomákat és táncmulatságokat rendeztetett, ezek éhség, hideg és betegségek által gyötörve nyomorogtak. 1471—1474.

Végre megtörtént azon, *a világtörténelemben hallatlan eset, hogy a tízszerre erősebb ostromló sereg békét könyörgött az ostromlottaktól, hogy a végpusztulástól megmeneküljön.*

Kázmér és Ulászló, mélyen megalázva, *személyesen kértek a dicső magyar királytól maguknak békét, hadaiknak pedig kenyeret.*

Mátyás mindkettőt megadta s miután a lengyel hadak a fegyverszünet megkötésével *november 19-én* elvonultak, a béketárgyalások megkezdettek s végre 1475 február havában megkötetett a prágai illetőleg boroszlói béke, mely Mátyás királynak Morvaország és Szilézia birtokát biztosította.

A harmadik török háború. 1474—1476. Magyar Balázs 1474—75-ik évi moldvai hadjárata. Mig Mátyás király Sziléziában a lengyelek és csehek ellen harczolt, a török ismét megmozdult. 1474—1476.

Már *1471-ben* fölépíttette a szultán a Száva mellett a macsói bánóságban Szabács várát, egyidejűleg pedig betört Iszhák bég Horvátországba és Krajnába. A bég e betörést — most már Szabács várára támaszkodva — *1473-ban* ismételte. 1474-ben a betörések még gyakoriabbak. Bali szendrői bég előnyomúl a Duna-Temes közben, elfoglalja Nagyváradot és feldúlja Szt. László sírját. Júniusban és augusztusban más török csapatok Horvátországot pusztítják. Az év végével pedig a szultán indít egy nagy hadjáratot. Nagyvárad.

E hadjáratot a szultán nem közvetlenül Magyarország ellen indítá ugyan, hanem Moldva ellen, de *István* moldvai vajda magyar főnhatóság alatt állván, a Chadim Szulejmán által vezérelt s 120,000 főnyi támadó hadsereg visszaűzésére Magyar Balázs erdélyi vajda segélyét kérte ki.

Magyar Balázs a király meghagyásából 1474 deczember havában egy 21,000 főnyi sereget, melynek soraiban 5000 székely volt, vezetett István segítségére, ki a török had elől a Berlat folyó mellett i erdőségbe hátrált s itt fogadta el *1475 január 17-én* a csatát, melyben a nagy de nehézkes török sereg a magyar hadak oldaltámadása által meglepve, súlyos vereséget szenvedett. Berlat folyó.

1474—1476. Magyar Balázs seregét ezután Erdélybe vezette vissza s a királynak a győzelem hírével Boroszlóban jelentést tett.

Az 1475—76-ik évi hadjárat. Mátyás király nagy örömmel vette ugyan a fényes győzelemről szóló hírt, de másrészt aggódott, biztosra vevén, hogy a szultán e vereséget megboszulni nem fog késedelmeskedni. Ezért Szilézia kormányzatát Szapolyai Istvánra bízván, visszatért az országba, hogy a török háborúra előkészületeket tegyen.

Szabács. A király figyelme most Szabács várra irányult, mely nekik az országba való betörésre oly kitünő hadászati pontot szolgáltatott.

A király október közepén arra határozá el magát, hogy a törököt a támadásban megelőzi s mintegy 10,000 főnyi sereggel megindult Szabács elfoglalására. A királyi sereg december végével ért Szabács alá.

Közel 6 hétig tartott a vár ostroma és a vár Mátyás ügyes és nagy gonddal vezetett támadásának végre is engedni kényszerült s 1476 február 15-én a király kezeibe került.

A szultán, midőn látta, hogy Mátyás király, kit ismét a nyugati ügyek és házassága Beatrix-szal a török háborútól elvontak, a háborút nem folytatja, maga szállt táborba, nem ugyan Magyarország, hanem Moldva ellen s a vajdát még a Báthory István által vezetett magyar segélyhad megérkezése előtt csatára kényszerítvén, megverte. Báthory már csak a szultán utóvédét támadhatta meg, melyet meg is vert.

Fehér-templom. Ugyanez idő alatt Nagy Albert és Ambrus temesi és a nándorfehérvári kapitányok Fehértemplom közelében visszavertek két török csapatot, melyek az országba betörték. A török vezérek közül Iszkender bég elesett, a másik Ali csak nehezen menekült el.

Mátyás király ezalatt nagy előkészületeket tett Szendrő visszavételére, mely végeredményében esetleg Bosznia és Szerbia teljes fölszabadítására is vezethet vala. A háború megkezdése azonban ugyancsak a fentemlített okok miatt, a jövő évre halasztatott; nagy kárára a magyar nemzeti ügynek, mert e hadjárat, ha végre-hajtatik, a török veszedelmet talán beláthatlan időkig eltávolítja vala, míg így az eszme az osztrák háborúnak áldozatul esett.

1477. **Az első osztrák háború 1477-ben.** A viszony Mátyás király és III. Frigyes német császár között a cseh királyság ügye

miatt mindinkább tűrhetetlenné vált. Daczára annak, hogy Mátyás 1477. midőn Podjebrád ellen háborút indított, ezt nem csupán az egyház, de a Podjebrád által már erősen szorongatott Frigyes segítésére is, vele szövetkezve, cselekedte, Frigyes rút hálátlanságból s csupán ravasz, irigy és kapzsi hajlamait követve, a háború szerencsés befejezése után nem Mátyás, hanem a tunya és gyámoltalan Ulászló pártjára állott s a cseh királysággal, ismételt szerződés daczára, Ulászlót ruházta föl.

Bár Mátyás e galád eljárást megboszulni hajlandó volt, a háború még tán elmarad egy ideig, ha erre Beckensloer János esztergomi érsek rablással párosult szökése alkalmat nem nyújt. Frigyes e jellemtelen főpapot pártfogásába vette, s őt Mátyásnak kiadni vonakodott. Midőn pedig Mátyás a lengyelek ellen magát biztosítandó, a német lovagrenddel szövetséget kötött, Frigyes Ulászlót ünnepélyesen a cseh királyság hűbérével és a választó fejedelemséggel ruházta föl. Erre a háború kitört s Mátyás, miután erre az országgyűlés megegyezését kinyerte, a háborút 1477 június 12-én megizente.

A királyi sereg *július közepén* Győrnél összegyűlvén, Mátyás megindult Ausztria ellen. A sereg 10,000 kipróbált gyalogosból és 7000 lovasból állott, Báthory István, Szapolyai István, Kinizsi Pál, a Dócziak, Drágyfó és Ujlaki Lőrincz alvezérek parancsnoksága alatt.

Mátyás csak lassan nyomult elő, bevárando míg Ulászló serege költség hiányában eloszlik, mi csakhamar be is következett.

Hadműveleteinek első tárgya **Hainburg** volt, mely három Hainburg. rohamot sikeresen kiállván, ellenszegült; de a többi osztrák helyek magukat kevésbé védték, s rövid idő alatt a Bécs és Bécsujhely közti vidék teljesen a király hatalmában volt.

Ekkor Mátyás a császár székvárosa, **Bécs**, ellen nyomult, Bécs. honnét Frigyes előbb Kremsbe, majd Linzbe menekült. Mátyás átlátván, hogy a jól megerősített s polgárai által jól védett főváros ellen rohammal nem fog boldogulni, Bécsset *augusztus közepén* **Klosterneuburg**, továbbá a Duna és a dunai híd elfoglalásával szorosán körülfogta. E közben az összes alsó-ausztriai városok, Klosterneuburg, Bécsujhely, Krems, Stein kivételével, melyeket ostrom alá kellett fogni, Mátyás kezeibe kerültek; az utóbbi két várost *Kinizsi Pál* tartotta megszállva.

1477. Végre a helyzet úgy Bécsben mint Kremsben és Steinban tarthatlanná vált, s *Frigycs kénytelen volt békét kérni.*

Mátyás király, ki főczélját, a *német császár megalázását*, elérte, nem idegenkedett ettől; *november 10-ikén* egy 15 napi fegyverszünet kötöttet, melyet deczember 1-én a *gmundeni béke* követett, melyben Frigyes Csehországot Mátyásra ruhazza, 100,000 arany hadi kárpótlást fizet s az eddig használt magyar királyi czimről lemond.

Ezt a következő év deczember 7-én az Ulászlóval kötött külön béke követte, mely szerint a cseh királyi czímet mindketten viselik, Csehország Ulászló, Morvaország, Szilézia és a Lausitz pedig Mátyás birtokában marad.

Végre 1479 ápril havában Kázmér lengyel királylyal is béke kötöttvén, Mátyás figyelmét ismét a török háborúra fordíthatá.

A negyedik török háború; a kenyérmezei csata

1479. **1479-ben.** A török háborút Mátyás király, mint már megemlítettük, Beatrix-szali násza miatt halasztotta el, a következő években pedig a Frigyes elleni háború kötötte le Mátyás figyelmét és erejét.

A törökök e szünetet jól kihasználták, és beütésekkel úgy Magyarországot, mint annak szomszédságát szakadatlanul zaklatták. Így *1476-ban*, még a menyegzői ünnepélyességek alatt, *Erdélybe* betörték s onnét tetemes zsákmány mellett több ezer foglyot hurczoltak ki. 1477-ben a Mátyás által bevitt Vlád helyett a törökök ismét Radult tették vajdává s így Oláhország újból elveszett. Ugyanez év májusban a törökök betörték Horvátországba s innét egész Velenczéig dúltak. 1478-ban e betörés ismétlődött. Velence végre a becsapásokat megünva, a Mátyásnak a török háborúra eddig adott évi segélyt megszüntette s a szultánnal békét kötött. A békét Velence kétségtelenül azon okból kötötte meg, mert az osztrák és cseh ügyekkel mind jobban elfoglalt Mátyástól hathatós segedelmet többé nem remélt. Ugyanez okból a pápa is megvonta az eddigi segélypenzeket.

E tények végre Mátyás király figyelmét ismét a török ügyre fordíták s bár a török háborúra segélyt a német rendektől sem nyert, azt a maga erejéből is elhatározá.

Mátyás király boszniai hadjárata. 1479 Augusztus 2-án tért vissza Mátyás király az Ulászlóval tartott olműtzi talál-

kozásról s ugyanekkor vette híré, hogy egy nagyobb török sereg a Dráván átkelve, egy részével Styriába, más részével Magyarországon Vas és Zala megyékbe tört be s gazdag zsákmányon kívül 30,000 keresztény foglyot vitt magával. 1479.

A királynak egy **Szapolyai István** és **Geréb Péter** alatti serege ez időtájban az osztrák határon állott, hogy a béke föltételeit nem teljesítő s alattomban mindig fondorkodó Frigyes ellen induljon.

Mátyás azonban a török kiverését mégis sürgősebbnek tartván, e sereggel s még Budáról hozott más csapatokkal a már visszatérőben levő török had ellen indult. De ennek már csak 3000 főből álló utóvédjét érték el a magyar hadak a Szávánál s azt körülfogva, annyira megsemmisíték, hogy alig 200 menekült közülök el.

A király ezután a Száván átkelve, Boszniába tört be és egész **Jaiczáig** hatolt előre, s azt a töröktől újból visszavette. Míg az- **Jaicza.**
után a sereg a **gerebeni mezőkön** táborozott, egy 10,000 főnyi had- **Gereben**
test **Verbász** ellen nyomult s azt kifosztva, az utánuk induló pa- **Verbász.**
sán is fényes győzelmet vett.

A király serege ezután még feldúlta Boszniának a török által bírt részeit, Hercegovinát, majd a keleti részeket is egész Szerbiáig. De ezután Mátyás király, ki vállalatához semmiféle külső segélyt nem nyert, az ősz beálltával visszatérni kényszerült.

A kenyérmezei csata. Míg Mátyás király serege Boszniában verte a törököt, a szultán egy hatalmas, az irók nagyobb része szerint 60,000 főnyi erejű sereget, melyben a hűtlen oláh vajda csapatai is foglalvák, küldött **Ali** s más tíz jeles bég vezetése alatt Erdélybe. A bégek közt a múlt évek jeles portyázói: **Isza**, **Hasszán**, **Bali** és **Iszkender** bégek nevei említettnek. A sereg vezére **Szead-Eddin** szerint nem **Ali**, hanem **Isza** bég volt.

Báthory István erdélyi vajda csapatainak száma sokkal csekélyebb vala, semhogy a betörést meggátolhatta volna s így a török egész Erdélyt szabadon dulta. A vajda mindazonáltal igyekezett sereget gyűjteni, azonkívül úgy a királyt mint **Kinizsi Pál** temesi kapitányt is értesítette a veszedelemről; ez utóbbi jövetelét meg is ígérte.

Báthory István kis serege **Szászvárosnál** állott, midőn a török **Gyulafehérvár** felől leereszkedett s hallván, hogy **Szászvárosnál**

1479. magyar sereg áll, arra tartott. A vajda ugyan nem itt akarta a harczot elfogadni, hanem a Vöröstorony szorosnál volt szándékában a töröknek útját állani s itt csak Kinizsi bevárása végett állapodott meg; midőn azonban *október 12-én* a török közeledését megtudta, bizván abban, hogy Kinizsi másnap idejekorán megérkez-

Kenyérmező. hetik, a csatát a **Kenyérmezőn** elfogadni határozta.

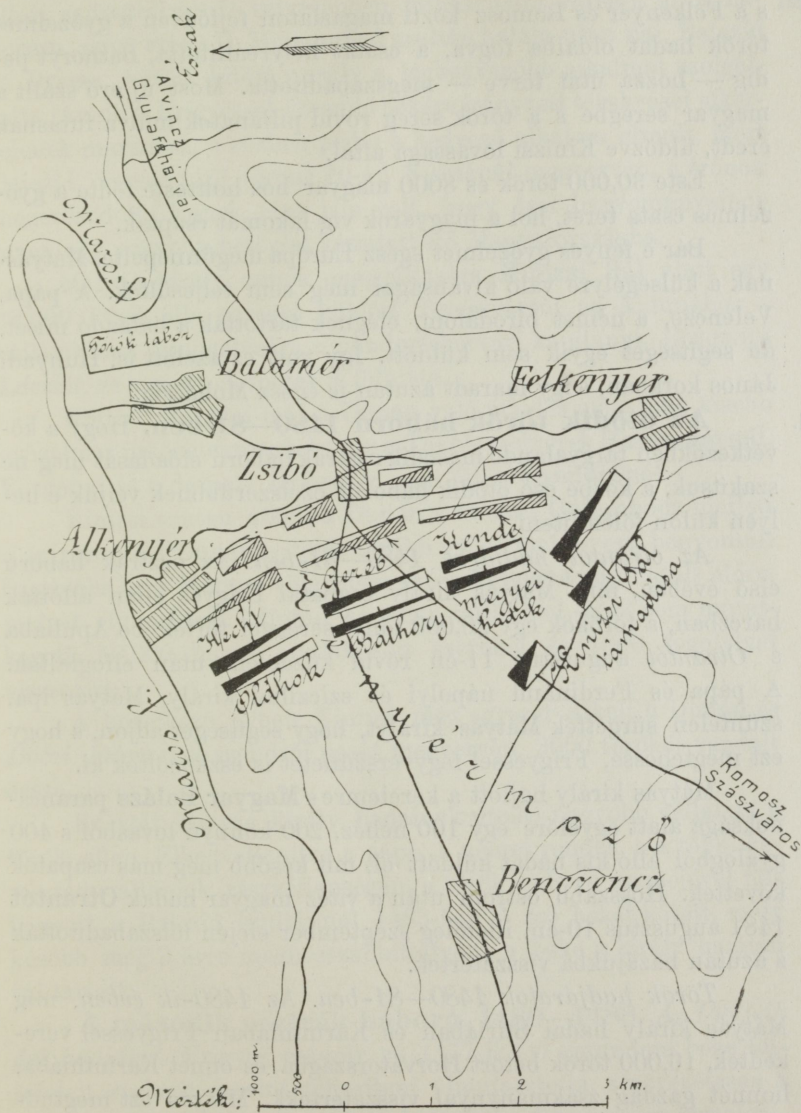
Kenyérmezőnek Erdélyben azon termékeny síkságot nevezik, mely Szászváros és Szászsebes közt Benczencz, Alkenyér, Zsibó, Felkenyér és Romosz közt terül el, s melyet kelet felé a Zsibónál két ágra szakadó Kudsir patak határol.

A törökök október 12-én este Balamér mellett ütöttek tábor, foglyaikat és zsákmányukat pedig erős őrség mellett e helységben helyezték el. Báthory Felkenyér és Romosz közt, valószínűleg a mai benczenci fensíkon szállott táborba.

Október 13-án a vajda serege, melynek számerejét nem tudjuk, bal szárnyával a Marosra, a jobbal a Felkenyérnek emelkedő romoszi magaslatra támaszkodva, csatarendbe állott. A jobb szárnyat a székelyek foglalták el, *Kendi Antal* alatt, mögöttük második harczvonalban a megyei csapatok, a középen elől *Geréb László* erdélyi püspök, hátul Báthory nehéz lovasai, a balszárnyon első harczvonalban a *Hecht György* szebeni gróf által vezetett szászok, mögöttük az oláhok állottak; két lovas csapat tartalékban maradt.

A török vezérek, egymással viszályban levén, a fejlődés után majd három órán át vártak, míg végre a támadást a vajda balszárnya ellen megindították. A szászok vitézül visszaverték az első rohamot, de a másodiknál a törökök benyomultak a sorok közé, majd átkarolták a védtelen szárnyat s a szászok és az őket támogató oláhok nagy részét a Marosba szoríták. Ép ily kedvezőtlen volt a harcz folyama a jobb szárnyon; a székelyek visszavetettvén, a közép nehéz lovassága mögött kerestek menedéket. Ekkor a vajda a középpel előrontott s a törököt visszavetette. Ámde a szárnyak visszanyomása folytán oldalai fedezetlenek maradtak s Báthory hős csapata hosszas és nehéz küzdelem után teljesen körül volt fogva; a vajda maga 6 sebből vérezve lova alá esett, a sereg némi részei pedig már futni kezdenek Szászváros felé.

E végzetes pillanatban jelent meg Romosz felől *Kinizsi Pál*

Telmagyarázat

- Magyar
 - Görök
- } csapatok

A kenyérmezei csata. 1479 október 13-án.

1479. s a Felkenyér és Romosz közti magaslaton fejlődvén a győzelmes török hadat oldalba fogva, a csatát helyreállította, Báthoryt pedig — hozzá útát törve — megszabadította. Most új erő szállt a magyar seregbe s a török sereg rövid pillanatok múlva futásnak eredt, üldözve Kinizsi lovassága által.

Este 30,000 török és 8000 magyar hős holtteste fődte a győzelmes csata terét, hol a magyarok vig lakomát csaptak.

Bár e fényes győzelmet egész Európa megünnepelte, Mátyásnak a külsegélyre való kívánságai még sem teljesültek. A pápa, Velence, a német birodalom, elégnék tartották a hálaadó misét, de segítséget egyik sem küldött. Így volt ez azelőtt is, Hunyadi János korában, s így maradt azután is egész Mohácsig.

1480—1481. **Az ötödik török háború 1480—81-ben.** Hogy a következőkben tárgyalandó második osztrák háború előadását meg ne szakítsuk, a közbe eső ötödik háborút czélszerűbbnek véljük e helyen külön fölemlíteni.

Az otrantói hadjárat 1480—81-ben. Az osztrák háború első évében, míg Mátyás király csapatai Frigyes ellen állottak harcban, a törökök egy 20,000 főnyi sereggel törtek be Apuliába s *Otrantót* augusztus 11-én rövid küzdelem után elfoglalták. A pápa és Ferdinánd nápolyi és szicíliai király, Mátyás ipa, szüntelen sürgették Mátyás királyt, hogy segítséget adjon, s hogy ezt megtehesse, Frigyesel fegyverszünetet is eszközöltek ki.

Mátyás király hajlott a kérelemre s **Magyar Balázs** parancsnoksága alatt egyelőre egy 100 nehéz, 200 könnyű lovasból s 400 gyalogból álló kis hadat küldött el, mit később még más csapatok követtek. Hosszabb ostrom után a vitéz magyar hadak **Otrantót** 1481 augusztus 10-én, illetőleg szeptember elején fölszabadították s azután hazájukba visszatértek.

Török hadjáratok 1480—81-ben. Az *1480-ik évben*, míg Mátyás király hadai Stiriában és Karinthiában Frigyesel veredtek, 16,000 török betört Horvátországba és onnét Karinthiába, honnét gazdag zsákmánnyal visszatértek. Mátyás ezt megtudván, utánuk indult. Betört Boszniába és egész Jaiczáig hatolt, de török sereget nem talált. Egy mellékhada azonban a boszniai pasát **Szarajevo** mellett megverte.

A következő évben Mátyás király az osztrák háborúban be-

állott szünetet annál szívesebben fölhasználta volna a török háborúra, mert erre a II. Mohammed szultán halála után fiai, Bajezid és Dzsem, között kitört viszály a legkedvezőbb alkalmat szolgáltatta. Ámde a Frigyessel kötendő békére irányzott törekvései sikertelenek maradtak, e közben pedig a kedvező alkalom elmúlt, mert Bajezid, öcsését 1481 június 20-án Nisszánál megvervén, a trónon megerősödött. Ennek első jele volt, hogy ősei hagyományaihoz híven egy nagyobb betörést készített elő Magyarországra.

Mátyás király ennek meggátlására **Kinizsi Pál** alatt egy 32,000 főből álló sereget küldött Temesvárról az Aldunához s vállalatának támogatására a nándorfehérvári kapitányt, *Rozgonyi Lászlót*, és a szerb despotát is fölhívta.

Kinizsi csapatai már a Dunán való átkelés előtt több kisebb győzelmes ütközetet nyertek; így a *Tököly* testvérek **Haramvárnál**, **Rozgonyi** és a despota *Iszkender* pasa fölött **Szendrónél**.

Kinizsi ezután átkelt a Dunán s miután **Galambócz** mellett a szárazon s a Dunán is több apróbb győzelmet nyert, benyomult Szerbiába s a Morava völgyében egész **Kruseváczig** hatolt előre, melyet elpusztított. Miután azonban török had sehol sem mutatkozott, 50,000 hozzá csatlakozott szerbvel és 1000 fogolylyal visszatért.

A következő évben Kinizsi még egyszer átkelt a Dunán és *Dóczi Péterrel* a szendrői pasát megvervén, 3000 törököt vagdalt össze.

Ez volt Mátyás király hadainak utolsó nagyobb vállalata a török ellen. Elkedvetlenülve a pápa, a német rendek s a többi keresztény államok részvétlenségén, a török háború eszméjével fölhagyott s Bajezid szultánnal 1483-ban 5 évi békét kötött, mely később még 3 évre meghosszabbíttatván, a béke a király halálán túl tartott.

A második osztrák háború. 1480—1488. Az *1480-ik évi hadjárat*. Frigyes császár az 1477-ik évi gmundeni béke föltételeit szokása szerint teljesíteni elmulasztotta, s nevezetesen a 100,000 arany volt az, melyet határtalan fősvénysége kiszolgáltatni állandóan vonakodott. E mellett a fondorlatokat is folytatta s Beckensloer megszökött esztergomi érseket is, mintegy Mátyás boszantására, pártolni meg nem szűnt. Midőn pedig Mátyás a

1480—1488. Frigyes által Beckensloer javára kijátszott salzburgi érsek osztrák váraiba az érsek kérelmére magyar őrseget tett, Frigyes a tettelességre lépve, egy kisebb, 500 lovagból álló hadával, Mátyásnak Boszniában időzése alatt, Magyarországra tört s egész Győrig pusztítottatott.

Mátyás király ezt tovább nem tűrhethén, 1480 február havában, tehát nyomban a beütés után, *Szapolyai István*, *Tettauer Vilmos* és *Székely Jakab* alvezéreit az alattok álló hadakkal Stájerországba küldte be, hol azok **Radkersburg**, **Pettau**, **Fürstenfeld** és több más várost megszálltak s hatalmukba ejtettek. Radkersburgot Szapolyai csak hosszabb ostrom után s ekkor is csel útján foglalta el. A pápai követ ekkor, miután Mátyás már Alsó-Ausztriát is pusztítottatta, hosszas alkudozások után fegyverszünetet eszközölt ki, mely a következő év márczius végéig volt kiterjedendő.

Ez időszakra esik Mátyás király boszniai és Magyar Balázsnak otrantói hadjárata, melyekről már említést tettünk.

Az 1482-ik évi hadjárat. A fegyverszünet alatt az alkudozások tovább folytak. De bár a békét Mátyás, ki mint említettük, ez időpontot egy nagy török hadjáratra legalkalmasabbnak vélte, őszintén óhajtotta s a maga részéről mindent elkövetett, követeit még a nürnbergi német birodalmi gyűlésre is elküldvén, az alkudozások sikertelenek maradtak, mert Frigyes fondorkodásai minden kísérletet meghiusítottak. De sőt a német birodalmi gyűlés, melytől Mátyás a török háborúra segílyt sürgetett, a segílyt nem neki s a török ellen, hanem a császárnak Mátyás ellen szavazta meg.

A háború tehát tovább folyt. Az 1481-ik évben mindazonáltal csak kevés erővel, mert Frigyesnek nem volt sem hada, sem pénze, Mátyás királyt pedig az aldunai török hadjárat foglalta el. Mindamellet a király hadai Styriában és Krajnában előnyöket nyertek, Ausztriában pedig, a passauai püspökkel kötött egyezség útján, **St.-Pölten** és **Mautern** fontos városok kerültek Mátyás király hatalmába.

Mautern.
St.-Pölten.

A következő évben azonban a háború nagyobb erővel folytatott. Mig Frigyes a német rendektől nyert segílylyel Magyarországra készült betörni, Mátyás király, főhadiszállását Pozsonyban véve, **Hainburgot** fogta ostrom alá.

A császár ekkor Hainburg fölmentésére **Reichenberg Ruprecht** alatt egy 4000 főnyi sereget küldött, melynek magyar részről **Szapolyai István** és **Tettauer Vilmos** mintegy 3000 emberrel álltak útját, de megveretvén, Hainburg felé hátráltak s még a megszálló sereget is zavarba ejtették. 1480—1488.

E baleset a királyt az ostrom megszüntetésére bírta s a magyar sereg Pozsonyba vonult vissza. De csak rövid időre, mert Magyarországból újabb segílyt nyervén, **Hainburgot** ismét ostrom alá vette, s azt most számos ágyúval, melyek közül a 80 ló által vont «Varga-mozsár» vált híressé, sikeresebben löveté. Hainburg.

Frigyes Bruckból ugyan egy 10,000 főnyi sereggel jött a vár fölmentésére, de támadni nem mervén, ismét visszavonult. Végre **Hainburg 1482 szeptember 30-án** capitulálni volt kénytelen.

Hainburg, Bruck és Bécsujhely után, Ausztria legerősebb vára volt s így az elért siker nagy vala, mely még több vár elfoglalásával s **Köszeg** visszavételével növeltetett. Mátyás király egész **Badenig** nyomult elő, de azután téli szállásokra Sopron vidékére tért vissza. Baden.

Az 1484—85-iki hadjárat. Az 1483-ik év békealkudozások közt telt el, a nélkül azonban hogy a háború szünetelt volna. **Geréb Péter** foglalásokat tett Krajnában és Karinthiában, **Dávidházy István** **Bruckot** fogta ostrom alá, Ausztriában pedig több város Bécs körül került a magyarok hatalmába.

1484 elején Mátyás király a háborút nagyobb erővel szándékozván folytatni, **Dávidházy** seregét megerősítette, mire az **Bruckot február 24-én** rohammal bevette, két hét múlva pedig a belső várat is hatalmába ejtette.

Dávidházy ezután elfoglalta **Klosterneuburgot**, megszállta **Korneuburgot**, s az utóbbinak fölmentésére siető **Wolfersdorfer** császári vezért **Leitzersdorfnál május 11-én** egy véres ütközetben megverte. **Korneuburgot** a magyar csapatok, **Dávidházy** egy kirohanás alkalmával elesvén, most hosszasabban ostromolták s az csak **deczember 1-én** került Mátyás hatalmába. Klosterneuburg. Leitzersdorf.

Mátyás király ezután minden igyekezetét a birodalmi főváros, **Bécs** megvételeire fordította, s míg a tehetetlen császár miséket és processiókat tartatott, Mátyás személyesen intézte a körülzárolás és az ostrom műveleteit. Bécs.

1480—1488.

Miután a hid védelmére szolgáló erődök elfoglaltattak s a Duna egy a bécsi fegyvertárban még maig is őrzött hatalmas lánczczal elzáratott, Mátyás király Bécsset teljesen elzaratá, ellene erődöket építtetett s *1485 január 29-ikétől* fogva lövetni kezdé.

Sajnálatusunkra nem követhetjük e kiváló és Mátyás király hadvezéri képeségeit oly fényesen kitüntető ostrom részleteit, melyeket egy külön tanulmányban megörökíteni a leghálásabb feladatok közé tartoznék.

Bécs ostroma majd teljes 5 hónapot vett igénybe, s mivel a város Frigyes által, némi csekély élelemszállításokat leszámítva, semmikép nem segíeyztetett, Bécs város tanácsa a mindinkább növekvő éhség által kényszerítve, május végével alkudozásba bocsátkozott s a várost *1485 június 1-én* föladta.

Mátyás király ugyan e napon déltájban, 800 főből álló kísérettel, ünnepélyesen bovonúlt a német császári birodalom meghódított székvárosába, Bécsbe.

Bécs bevételével a hadjárat főczélja ugyan el volt érve s a megalázott császár előbb Linzbe, majd Innsbruckba bujdosott, de mivel a béke még csak kilátásban sem volt, Mátyás király Ausztriának teljes meghódítására hadait több irányban szétküldé, a még meg nem szállott városokat alávetette, Bécsujhelyet pedig, a császár még meglevő utolsó várát s közönséges lakóhelyét, *Szapolyai István* által ostrom alá vétette. Egyes csapatai más részekbe is betörttek; így *Tettauer* Felső-Ausztriába, *Geréb Mátyás* Triest felé stb.

Ausztria teljes meghódítása azonban csak 1487-ben fejeztett teljesen be Bécsujhelynek *augusztus 17-én* történt meghódításával s az Albert herczeggel kötött st.-pölteni egyezséggel.

Mátyás király az *1490-ik év ápril hó 6-án*, a meghódított Bécsben a hatalom és dicsőség tetőpontján meghalt.

Mátyás király Magyarországot lángeszével és hadvezéri fényes tulajdonságaival a hatalom és dicsőség legmagasabb fokára emelte, azt azonban a sors nem engedte meg neki, hogy családja által dynastiájának és az országnak jövőjéért biztosítsa, s halálakor bizonyára nem zárkozhatott el azon kínzó tudat elől, hogy az általa egy egész életen át folytatott harcokban kivívott eredmények rövid idő alatt elvesznek s a magyar királyság fénye, hatalma a semmiségbe vész.